yazko
somut
9 EYLÜL 1983
70 LİRA
Yıl: 3 Sayı: 58/32
HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

nasılsınız

Artık kölelik etmemeye karar verdiğiniz anda göreceksiniz ki özgürsünüz. Sizi köleleştireni itip kakmanız, sarsmanız, onunla çekişip savaşmanız gerekmeyecek katiyen. Ona destek olmaktan vazgeçip altından çekilin, yeter: Temeli ortadan kalkmış bir büyük sütun gibi ossaat devrilip paramparça olduğunu göreceksiniz.

ETIENNE DE LA BOETIE

Zorbalığa indirilen şamar: 9 Eylül

9 Eylül sabahı Nif tepelerinden doğan güneş, bir büyük hesaplaşmanın altına iki kalın çizgi çekiyordu; ÖZGÜRLÜK VE TAM BAĞIMSIZLIK.

Silâhları elinden alınmış, askeri dağıtılmış, topraklarına el konulmuş, savaş yorgunu bir halk, bir mucizeyi gerçekleştirmişti. Dört bir yanını parçalayıp işgal edenler, dünyanın en gelişmiş teknolojisine ve en büyük ordularına sahip devletlerdi. Güneyi, İngiliz, Fransız ve İtalyanlar, Kuzeyi İngilizler Başkenti hepsi birden, Batı'sı emperyalizmin maşası olarak donatılmış ordularca denetim altına alınmıştı.

İşgalcinin aykırı saydığı en küçük davranışlar, acımasızlıkla karşılanıyordu. Ülkesini, özgürlüğünü ve geleceğini düşünmekten başka suçu olmayan gepgenç insanlar, gece yarıları yataklarından alınarak tutuklanıyordu. İşgal ordusu, elbette son hesaplaşmada yenilgisiyle sonuçlanacak bir başlangıcı engellemek isteyecektir. Bunun için de başkaldırı kıvılcımı gördüğü her davranışı cezalandıracaktır. Ne var ki, bir halkın bilinci ölümle kırılmaz. Halklar, bir zorunlu savunmaya girdiklerinde, yaşamlarını ortaya sürerler zaten. İşgal edenin, haksızlığı ne olursa olsun, kendi varlığını kanıtlayabilmesi, başkaldırıyı ortadan kaldırmasına bağlıdır. Tutsak olanın doğal görevi de, bağımsızlığını kazanmak.

Bunun için de, sürekli bilinci ve inancı doğrultusunda davranmaya koşulur insan.. İnsansa... Doğal olmayan, bir savaşın gereklerinin dışına taşmak, suçlu saydıklarını, işgal gücü bile olsa, işkenceye koymaktır. Ege, Güney Anadolu, Karadeniz ve İstanbul, işgal yıllarından ölümleri değil, işkenceleri anımsamaktadır. İnsanlar, özgürlük ve bağımsızlık düşüncesini taşıdıkları için, olmadık eziyetlere katlanmışlardır. Gövdeleri yakılmış, kolları bacakları kırılmış, derileri yüzülmüş, tırnakları sökülmüş ve daha akla gelmedik ne varsa, hepsiyle karşılaş-

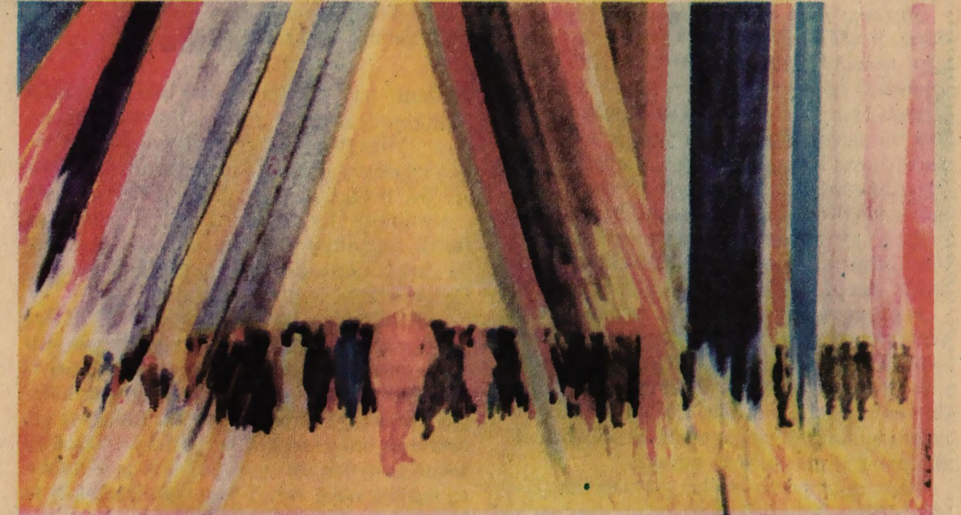
9 Eylül, bir tek halkın kahramanlık serüveni değildir. Zorbalığa ve tutsaklığa başkaldırmış bir halkın, yeryüzünün bütün güçlerini yenebileceğinin tarihsel ilk kanıtıdır.

uzağına çekmiş, Kordon'un dehşet veren kaynaşmasına, uşaklarının yılgıya dönüşmüş kargaşasına seyirci kalabilmektedirler. İnsanlığını örseleyerek tutsak edebileceklerini sandıkları bir halk, bütün görkemiyle dipdiri ayaktadır. Antep'ten, Maraş'tan, Çukurova'dan sürüp attığını, bir kez de Akdeniz'in duru sularına gömmektedir. Bu bir tek halkın, kendine dayatılmak istenen zorbalığı söküp atması değildir. Aynı zamanda, özgürlük ve bağımsızlık bilincinin, hiçbir zorbalıkla yok edilemeyeceğini tarihe verilmiş bir kanıtıdır. Bir halk, tutsak olmak istemiyorsa, onu tutsak edebilecek bir zorbalık yoktur. Bütün mazlum uluslar, bütün sömürülen halklar, bütün tutsak sayılanlar, bu gerçekten yola çıkabilirler.

Halkın yoksulluğu, geriliği, yorgunluğu ve durgunluğu, tutsaklığının gerekçesi olamaz. Bir kez özgürlük ve tam bağımsızlık düşüncesinde bütünleşirse, zorbalığın bütün zincirlerini paramparça edebileceği ispatlanmıştır.

Bu yüzden 9 Eylül, bir tek halkın kahramanlık serüveni değildir. Zorbalığa ve tutsaklığa başkaldırmış bir halkın, yeryüzünün bütün güçlerini yenebileceğinin tarihsel ilk kanıtıdır. Hem de, geçmiş altmış yıl içinde durmadan yinelenen, durmadan genişleyen ve durmadan büyüyen bir gerçeğin ifadesidir. Bir toplumun, geçmişin bütün hesaplarını, gözünü kırpmadan verebildiği, kendini geri, yoksul ve yoksun bırakanların topundan birden öç alabildiği bir kanıttır bu... Halkına yabancılaşarak, ona yaraşır olmadığı bir yaşayış biçiminin tutsağı sayan işbirlikçilerle, biraz zorlarsa tarihin sayfalarından silip çıkaracağını sanan işgalcilerin zorbalığına indirilmiş en büyük şamardır.

Bir 9 Eylül'ü daha geride bırakırken, bütün bir geçmişle yeniden hesaplaşmak gerekir. Osmanlı'nın kendi insanına güvenerek, kendi yapısı ve özellikleri içinde bütün dünyaya egemen olmasından, öykünmeye, benzemeye, yabancılaşmaya saplanarak tükenişinden, halkın bütün bunlara korkunç tepkisine değin herşeyi ayrıntılarıyla düşünmek zorunluluktur. "Dünyaya nizamat vermekten", kapı kapı dilenciliğe dönüşen bir uzun yolun sonunda, sadece kendi emeği ve alınteriyle yepyeni bir ülke üretmeye yönelen bir halkın, ürkünç bir kaplan sayılan emperyalizmi, bir kaba kağıt gibi, yırtmasının güzelliği karşılaştırılamaz. Türkiye halkı, öncüleri hain, yabancı, satılık ya da budala olmadığı zaman, mucizeler oluşturmuştur. Sürekli aldatıldığı zaman ise, uzun bir yolda yürümeye katlanmıştır. Ama eninde sonunda, örselenmeyen tam bağımsızlık ve özgürlük bilinciyle, bütün bir geçmişin hesabını bir çırpıda sorup, temizleyivermiştir. Bunu, Türkiye halkı üzerinde yönetim hakkı isteyenler de, yönetime sahip olanlar da, bir an akıllarından çıkarmamalıdırlar...

Nihat Kahraman. "Önder Atatürk" 90 x 160. Yağlıboya, tual

Ağa Han ödülleri dağıtıldı

İsmailiye Mezhebi Lideri Kerim Ağa

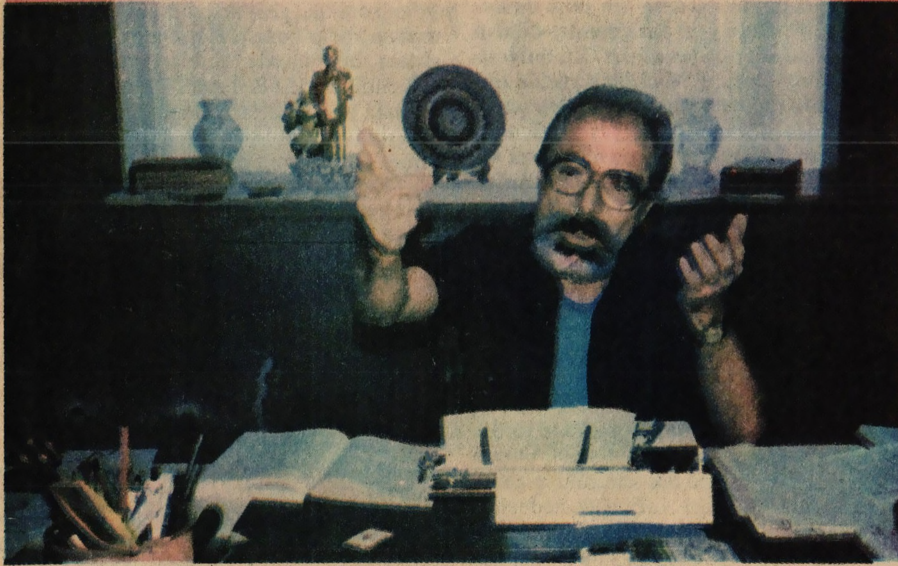
Avni Arbaş. "Atatürk" 96 x 100. Yağlıboya, tual

ama bu yapılanların hiçbir işe yaramadığı, 9 Eylül 1922'nin o sabahında, yorgun gözlerde ışılayan özgürlük ve bağımsızlık parıltılarıyla bir kez daha görülmüştür.

İşgal güçleri cellatları, işkencecileri ve katilleriyle birlikte, can kaygısına düşmüşlerdir. İşbirlikçilerinin telâşı, patronlarınınkinden daha da fazladır. Çünkü onlar, zırhlılarını körfezin

Emre Kongar: "Aydınların suskunluğu sürerse lumpen kültür egemen olacak"

Şahap Balcıoğlu'nun röportajı ikinci sayfamızda

Emre Kongar

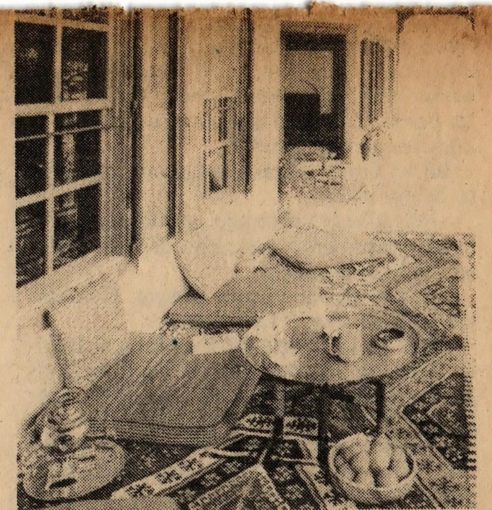
— Gelecek siyasal dönemde eylemlerin yeniden canlanacağından çok korkuyorum. Çünkü, gençlerin, ne seslerini duyurabilecekleri, ne de gençlik enerjilerini yönlendirebilecekleri yapıyı kurabildik. Yeni sivil dönemde büyük patlamaların olması, gençlik kesiminin en büyük sorunları arasında.

Nail Çakırhan, ödül töreninde

Han tarafından 1977 yılında kurulan ve her üç yılda bir verilen "Ağa Han Mimarlık Ödülleri" sahiplerine dağıtıldı. Toplam 500 bin doları bulan ve 11 yapıta verilen ödüllerden birini Türkiye'den "Nail Çakırhan Evi" kazandı. Evi yapan Ali Duru ve Cafer Karaca'nın çalışmaları da değerlendirme sırasında gözönüne alındı.

Türkiye'den ödülü kazanan "Nail Çakırhan Evi" Muğla'nın Akyaka Köyü'nde bulunuyor. Ev, 16.5 x 6 metrelik bir alana oturtulmuş, 100 metrekarelik bir mekândan oluşuyor. Döşemesi ve tavanı ahşap. Evin 7 kapısı, 20 penceresi bulunuyor.

Nail Çakırhan'ın evi. Akyaka Köyü, Muğla.

UNESCO'nun fotoğraf sergisine katılma koşulları belli oldu

Birleşmiş Milletler tarafından "Gençlik Yılı" olarak ilan edilen 1985'de, UNESCO'nun düzenlediği "1980'lerde gençlik" konulu uluslararası fotoğraf sergisinin koşulları açıklandı.

Sergiye katılma koşulları şöyle:

1. Konu:

a. Gençlerin her alanda; toplumsal, ekonomik ve kültürel yaşamın her düzeyindeki durumuyla ilgili olarak, yapımcının düşünceye yönelteceği tanıklıkları sunan fotoğraflar,

b. Özellikle, gençlerin eğitim ve yetişme, iş ve ekonomi, kültürel etkinlikler, çevre, spor çalışmaları alanındaki istek ve gereksinmelerini gösterecek fotoğraflar,

c. Gençlerin girişimlerini; katılma, gelişme, barışa çağrı gibi, UNESCO'nun amaçlarına uygun ve günümüz gençlerinin büyük sorunları olarak görülen gerçekleri yansıtacak fotoğraflar.

2. Sergi, yalnız siyah-beyaz baskı dalındadır.

3. En az 18x24 cm. en çok 30 x 40 boyutlarında, sınırsız sayıda fotoğraf yollanabilir.

4. Fotoğrafların arkasına; fotoğrafçının adı, soyadı, ülkesi, adresi yazılacak.

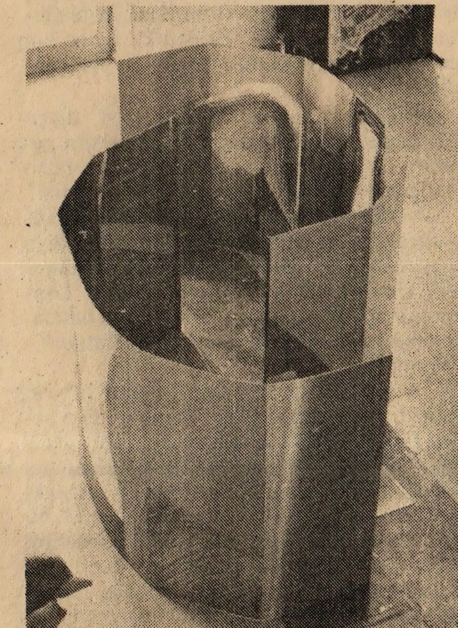
5. Son başvuru tarihi 1 Kasım 1983 olup, yapıtlar İFSAK, P.K. 272 Beyoğlu - İSTANBUL adresine gönderilecektir.

Seçici kurul tarafından seçilen fotoğrafların sahiplerine UNESCO'ca 1985 Uluslararası Gençlik Yılı nedeniyle yayınlanan albümden gönderilecektir.

Yeni Eğilimler Sergisi'nin ödüllü sonuçları:

4. İstanbul Sanat Bayramı Yeni Eğilimler Sergisi Seçici kurulu Prof. Sadi Diren, Prof. Belkıs Mutlu, Prof. Özdemir Altan, öğretim görevlisi Turgay Betil, Araştırma Görevlisi Saim Bugay, Jale Erzen, öğretim görevlisi Güngör Güner, Sezer Tansuğ, katılan 147 yapıttan 41'ini sergilenmck üzere seçmiştir. Seçici Kurul sergilenecek yapıtlar arasında yaptığı değerlendirme sonucunda, altın madalyayı "Adsız" konulu boyutlu tasarımı ile Gürel Yontan'a, gümüş madalyayı, "Simetrik Sunak" adlı yapıtı ile Tomur Atagök'e, Bronz Madalya'yı, "Yalnızım" başlıklı yapıtı ile Yılmaz Aysan'a vermeyi uygun görmüştür.

4. Yeni Eğilimler Sergisi 17 Ekim 11 Kasım 1983 tarihleri arasında Mimar Sinan Üniversitesi Osman Hamdi Salonu'nda açılacaktır.

Tomur Atagök'ün gümüş madalya alan yapıtı "Simetrik Sunak"

somut

Şili'ye bakarken

Güney Amerika gerçeği, çağdaş insanın yürek yarasıdır. Çünkü, yüzelli yıldır bağımsızlık savaşımının içinde olup da, başarıya her yaklaşışında, önü kesilen halklar, ister istemez insan olanın canını yakar... Ne var ki, acı, gerçeği unutturmamalı. Güney Amerika'nın ve insanlarının yapısını nesnel bir değerlendirmeden geçirmeden, ağıta oturmak da özdeşleşerek saptırmak da yanlıştır.

Şili, Arjantin, Venezüella, Brezilya ya da bir başka Güney Amerika ülkesi söz konusu olsun. Başka kıtaların, başka insanlarıyla başka durumlar içindedirler... Güney Amerika, 1492'lerde, Kolomb'un gemileri yepyeni bir dünyanın muştusuna yanaştıklarında bir uzun yola çıkmıştır.

General Cortezler, Balbaolar, Alvarado ve Mendozalar, "Ateş saçan demirleriyle," Maya, İnka ve Aztek uygarlıklarının torunlarını kan gölünde boğmuşlardır. Artık İspanya ve Portekiz için, uçsuz bucaksız sömürgeler söz konusudur. Serüvenci soyluları, engizisyon ve yüzyıl savaşlarının kaçakları, kızıl ve kara kölelerinin sırtında dörtyüz yıllık uykularına yatabilirler... Bu uyku öylesine derindir ki, 1783'ün gümbürtüsüyle bile aymaz... Kuzey Amerika'nın Yanke'leri, yerleşmenin güdüsüyle, anakaralarından kopmuşlardır. Güneyin soyluları ise bağlılıklarını biraz daha katılaştırmışlardır.

Ne zaman ki, Fransız Büyük Devrimi, Avrupa'yı allak bullak etmeye başlar, Güney Amerika soylularında da eylem kıvılcımları belirir. Napolyon Orduları Madrid'e girdiğinde, General Miranda'yla, Olivera oradadırlar. Doğu'nun ve Batı'nın bağımsızlık ve özgürlük kıvılcımıyla yürekleri tutuşmuş biçimde Venezüella'da başkaldırırlar. Şilili Carrara kardeşlerle, Bernardo O'Higgins ise aynı yola girmişlerdir.

"Patrie Viega," bayrağı dikilmiştir. Pedro deValdivia'nındeyimiyle; "Öteki Peru'yu ararken Şili'yi bulan," General Dieogo de Almagro'dan bu yana bekleyen Şili halkı, General Jose San Martin'in diktasında bağımsızlığına kavuşmuştur. 1818'lerden, 1831'lere değin, kurtuluşçuların diktası sürer. 1900'ların başında, liberalizmin büyük fırtınası, parlamentarizmle birlikte estiğinde ise, içsavaşını bitirmiş Amerika Birleşik Devletleri'nin dev şirketleri, pusuda beklemektedir. Artık, Başkan Wilson'un, "Amerika, Amerikalılarındır," savına ulaşılabilir. Özellikle de Güney Amerika, Kuzey Amerikanındır.

Bir yarım yüzyıllık bağımsızlığın ardından, bütün ulusal değerlerin, kuzey şirketlerince paylaşılması dönemi başlamıştır. Wilson savıyla birlikte, askeri ilişkiler de gündeme gelir. Liberalizmin ve emperyalizmin bu boyunduruğu, işçi eylemlerinin güçlenmesine neden olur. Birinci Dünya Savaşı sonrasının büyük krizleri, özellikle Şili'de, Halk Cephesinin iktidarıyla sonuçlanır. Ne var ki, ABD, İkinci Dünya Savaşı'ndan, yedi başlı bir dev olarak çıkmıştır. Amerikan Devletleri örgütüyle birlikte, Halk Cephesinin iktidar ortağı Komünist Partisi, yasa dışı ilan ediliverir. Yeni ve uzun bir yürüyüş 1958'lere değin sürer. Yeniden canlanan anti-emperyalist akım, Castro'yu Küba'da Allende'yi Şili'de iktidara getirir. Ama, birini devrimle birini seçimle...

Sonrası herkes tarafından bilinmekte ve uluslararası Şili halkıyla dayanışma günlerine neden olmaktadır.

Bağımsızlık geleneğinin kökleşmediği ülkelerde, emperyalizmin boyunduruğunu kırmak kolay değildir. Ama, geçmişin derslerinden gerektiğince yararlanılırsa, gerçeğin gücüne çabuk ulaşılır. Benzetmelerden, benzeşmelerden ve öykünmelerden kendimizi kurtarıp, tam bağımsızlığın gereklerini bir kez daha ve enine boyuna düşünmek, 9Eylül gibi anlamlı bir günde kaçınılmaz bir zorunluluktur. Hem de her türlü karşılaştırmaya açık olarak. Yeter ki, gerçeğe gözlerimizi kırpmadan bakabilelim...

İĞNELİ

Anam babama âşık olmuş,
Babam da anama.
Gezelim bu çarşamba demiş babam.
Sur-dışlı anam, öyle şık bir fistanı yok,
Ablasının nişanlığını istemiş ödünç,
Teyzem daha toplu, oturmamış üstüne entari,
Teyelle, iğneyle ayarlamışlar üstüne anamın.
Babam, kavilleri üzre, gelip Topkapı dışındaki evlerine,
Anamı alıp, kaçbir tıramvaylan aktarma,
Bebeğe götürmüş o Afrodit'i.
Bebek sırtlarına çıkmışlar.
Babam oturtmuş anamı çayıra,
Denizi göstermiş,
İyi şeylerden söz etmişler.
Derken öpecek olmuş anamı,
Anam çoktan râzı.
Babam el atınca orasına, burasına,
Fistandaki iğneler batmaz mı eline!
Ay! demiş bağırmış babam...

O gün, o çayırda, o an
Düştüğüm için ben anamın imgelemine,
Yaşamda da, şiirde de
Böyle iğneli konuşmaklığım.

CAN YÜCEL

Profesör, istifasından sonra ilk kez konuştu

Emre Kongar, sakalı ele vermedi

ŞAHAP BALCIOĞLU

Bir şey söyleyeyim mi size, o Ihsan Doğramacı benim gözümde Yalova Kaymakamı bile değil. Neymiş efendim? Doğramacı Kerkük'lüymüş, petrolle ilişkisi varmış, kesesi para doluymuş, Paris'te özel apartmana sahipmiş, falan filan, bir sürü ıvır zıvır.

Eee... N'olmuş yani? Oraya çivi çakmadı ya! Gün gelir, bir yığın Doğramacı gibi o da gider. Ya o zaman? O zaman pek çok kimse gülümseyerek: "Aman İhsan beyciğim, diyecek, güle güle ki hiç tarif edemem!" Bu gerçeğin böylece bilinmesinde yarar var.

Ama, adamın biri yeni profesör olur, dünyanın hiçbir yerinde rastlanmayan bir uygulamayla öğretim görevlisi diye sakal kesmeye zorlanır da istifayı basıp kürsüyü terkederse, bakın, onun üstüne eğilir, biraz fazlaca dikkat ederim.

Kim bu adam? Emre Kongar. Hacettepe'den, tanıdığınız bir isim. Şimdi de sakalını merak ediyorsunuz. değil mi? Hemen söyleyeyim: Sakal, bütün şirinliğiyle aynen duruyor ve —lâf aramızda— kendisine iyice de yakışıyor. Ne haber Doğramacı? Sen çatla!

Bostancı'ya yakın bir semtte, yan sokaklardan birindeki apartmandayız. Profesör Kongar Ankara'dan ayrılıp İstanbul'a gelmiş, yeni bir uğraşın içine girmiş, didinip duruyor. Bu 42 yaşındaki adamın hayatta en büyük zevki çalışmak. Hem de durmadan çalışmak. Her sabah bir saat kadar idman yaptığı için ipincecik duran Kongar'ın boyu, kararlamadan çıkardığıma göre 1.75 metre. Oysa şu yaşa kadar yazdığı kitap, araştırma, broşür, makale ve benzeri yazı türlerinin toplamı, kalıbımı basarım ki o yüksekliği bulmuştur rahatça. Zaten kendisi de bu yanını belirtirken:

—İnsan vardır, yüzmekten zevk alır ya da yemekten hoşlanır, diyor. Bense çalışmaktan aynı derecede mutluyum. Yeni düşünceler üretmek, yeni insanlar tanımak veya onlarda yeni özellikler arayıp bulmak. Yeni belgeler yakalamak, yeni yorumlar geliştirmek. Bence yaşamın anlamı burada.

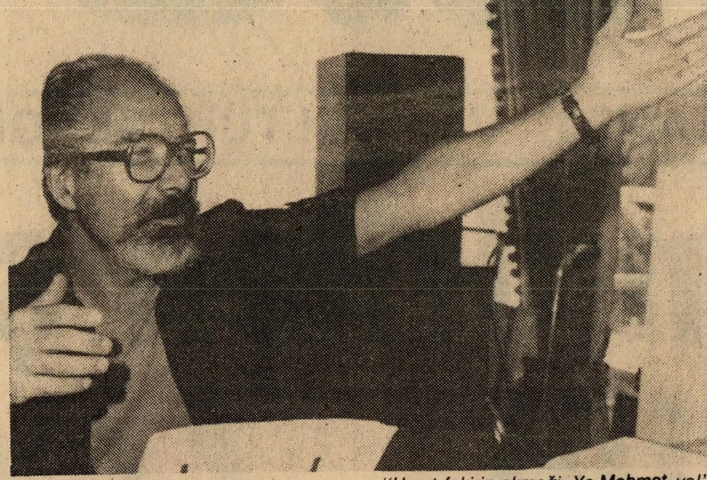
Üstünde mavi bir balıkçı gömleği var. Blucin giymiş. Beyazlara karışmış seyrek saçları, gür bıyığı, ona uygun zarif sakalı var. Gözünde gözlük. Bir buçuk ay önce sağından katarakt ameliyatı oldu. Bir ay sonra solundan da olacak. Göz bu, palavra değil. Bu adam gözüyle bağlı işine. Okuyor, yazıyor, görüyor, yazıyor. Göz herkese gerekli bir organ ama Emre Kongar'a ayrıca gerekli. Şu haliyle bile tek gözle didiniyor. Ve sen, Doğramacı, bu insanı harcıyorsun bozuk para gibi. Aferin sana Doğramacı, hayda bre pilvan!

Emre Kongar leblebici değil. Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetler Profesörü. **"İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı"** adlı yapıtı **1977'de Türk Dil Kurumu'nun Bilim Ödülünü aldı. "Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği"** çalışması **1979'da Sedat Simavi Vakfı Bilim Ödülüne** hak kazandı. Hacettepe'de görevliyken, 1981 başında profesörlüğe yükseldi. 15 Şubat 1983 günü de istifayı basıp üniversiteden ayrıldı.

—Çıkış grafiğiniz güzel gidiyordu. Neden istifa ettiniz?

Gülümseyerek:

—Nasıl etmem? dedi. Doğramacı üniversiteleri bilim yapılamaz hale getirdi. Üniver-

"Umut fakirin ekmeği. Ye Mehmet ye!"

Akdeniz bir "Kültür Potası"dır. Kıyısında bulunan devletlerin tüm kültür varlıklarından etkilenen bir senteze ulaşacaktır. Yani ben böyle diyorum. Ve inanıyorum ki, Türkiye de, bu sentezin gerçekleşeceği yerdir.

Konunun bu yanını Emre Kongar'dan farklı düşünüyorum. Ama buraya tartışmaya değil, onun görüşlerini almaya geldim. Öyleyse söyleşimizi sürdürelim:

—Kitabınızın bir bölümünde "1970'lere giderken, Türkiye, makro düzeyde kapitalistleşmesinin gerektirdiği üstyapısal değişmeleri tamamlayamamıştır. Bu çarpıklığın en belirgin görüldüğü yerler eğitim kurumları ve gecekondu bölgeleridir" diyorsunuz. Sizce bu sorunlar aynen sürüyor mu? Nüfus patlaması, işsizlik neye varır? Metropollere akın ve konut sorunu nasıl çözülür?

KARAMSAR GÖRÜNTÜ

—Hemen büyük bir üzüntüyle belirteyim ki, dedi, kitabı oluşturan yazıların yazıldığı tarihlerden bu yana —ki iki üç yıllık bir süre sözkonusudur bazıları için— sorunların çözümü yolunda hiçbir gelişme gözlenemiyor. Eğitim kurumları ve gecekondu bölgeleriyle ilgili sorunlar, şiddetlerini artırarak varlıklarını sürdürüyorlar. Nüfus patlaması ve işsizlik, birbirini besleyen iki sorun. Birbirlerinin hem nedeni, hem de sonuçları. Nüfus patlaması işsizliği arttırarak artan işsizlik nüfus patlamasını körüklüyor. Düşük gelirli ailelerdeki çocuk sayısının fazlalığı belirgin bir örnektir. Bu iki sorun bir arada, Türkiye'yi ancak bir yere, uçuruma götürür. Metropollere akın ve konut sorunu da aynen yukardaki sorunlar gibidir. Akın sonucun-

lı örneği. Sanatın tümünün yozlaştığını ileri sürmek, fazla iddialı ve gerçekleri çok yansıtmayan bir görüş olur. Sanıyorum, "popülizm" aynen siyasette olduğu gibi, sanatta da çok tehlikeli tuzakları yapısında taşıyan bir yaklaşım. Türkiye'deki sanat ve edebiyat etkinlikleri tüm bu tuzaklara düşmüş gözüküyorlar. Çünkü bir de "azgelişmiş piyasa ekonomisi"nin kendine özgü koşulları, yozlaşmaya önlenemez boyutlar getiriyor. Örneğin, "korsan kasetçilik" gibi. Sanat kolları, siyasal iktidarın sultasına giren ya da girmeyen diye ayrılmaz kanımca. Siyasal iktidarın sultasına giren ya da girmeyen, sanat dallarından çok sanatçılardır. Kişilikli hiçbir sanatçı da, ne iktidarın, ne de muhalefetin "sultasına" girer. Ancak inandığı doğrultuda yapıt verir. Belki biraz zor, ama mutlaka verir. Hiç denetlenemez sanılan müzik konusunda bile Hitler'in yaptıklarını, buna karşılık en çok denetlenebilir olan sinema konusunda Charlie Chaplin'in ve Wajda'nın gerçekleştirdiklerini unutmayalım. Kaçak güreşme zorunda kalan "insanların", bırakınız sanatçıları, salt insanların bulunduğu bir ortam bence uygar değildir. Sorun, insanları, ne nedenle olursa olsun, baskı altında tutmamak, kaçak güreşmeye zorlamamaktır. Ben böyle bir dünyanın yaratılabileceğine inanıyorum.

—Sansür konusunda "bu çağ gerisi kurumun, kaldırılması gerekirken, etkisinin artarak sürmesi çok umut kırıcıdır" diyorsunuz. Hangi açıdan umut kırıcıdır? Açıklar mısınız?

Lâfa rahat girdi, iyi girdi:

kimliğimin çatışmasından kaynaklanıyor.

FİKİRDEN KORKMAYINIZ

—Kitabınızın başka bir yerinde "hemcinsini sevmeyen, gelişmeye ve değişmeye karşı duranlar, kitabı da sevmezler. İnsandan korkan, doğadan korkan, kitaptan da korkar" diye görüşünüzü iyice belirtiyorsunuz. Kitap düşmanlığı neyin işaretidir? Günümüze getirirsek lâfı, kâğıt zamları, buna karşılık gazete kâğıdına şimdilik zam yapılmayışı neyi vurguluyor? Kitap pahalılığı sürerken yeni kuşakların iyi yetişmesi nasıl gerçekleşir?

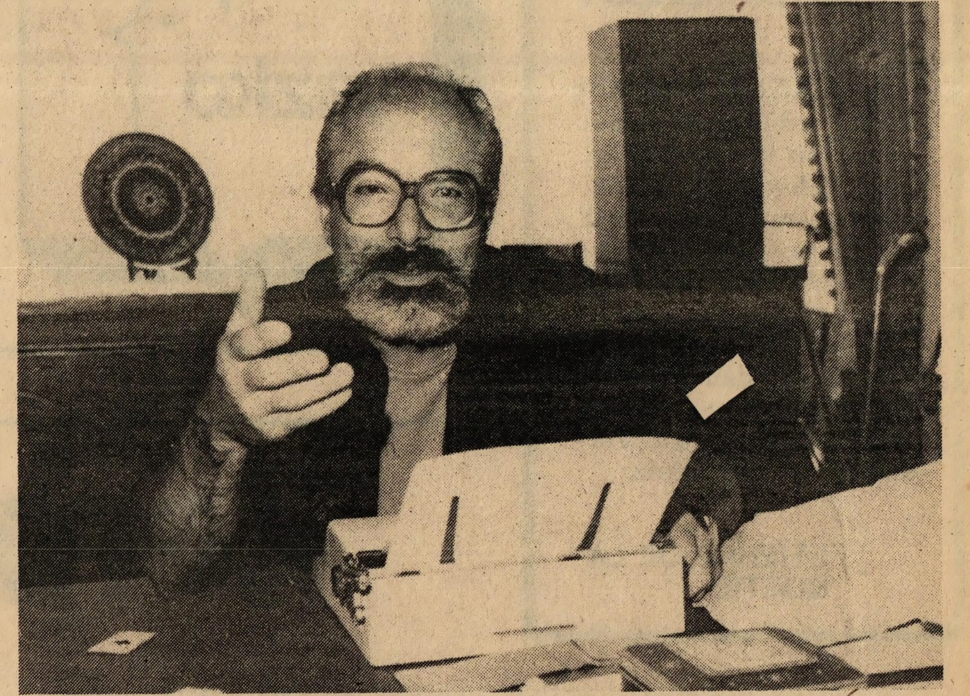
—Kitap düşmanlığı, kâğıt zamları, kısacası, okumaya karşı ekonomik, hukuksal ve siyasal engeller, hep, toplumumuza, kendimize, kendi fikirlerimize yeterince güvenmememizden geliyor. Örneğin, ben oğlumun, benim ona öğretmeye çalıştıklarımla taban tabana zıt şeyler okumasından hiç korkmam. Tam tersine memnun olurum. Çünkü benim ona öğretmeye çalıştığım şeyler, "doğru" oldukları için ve "doğru oldukları sürece" anlam taşırlar. O, karşı görüşleri de okuyup öğrenerek, benim öğrettiklerimin "doğruluğunu" irdeler. Böylece, hem benim hata yapmış olmamı önler, hem de "doğruyu", tek başına değil, "yanlışı" da tanıyarak öğrendiği için, yarın, öbürgün, kolaycacık aldanmaz. Baba yerine toplumu ya da Devleti, oğul yerine de vatandaşı koyun, ne demek istediğim tüm açıklığıyla ortaya çıkar.

Durdu. Acı acı güldü:

—Sorunuzun son bölümüne gelince, bugünkü ortamda genç kuşakların sağlıklı yetişmesi hayal bile edilemez.

HAYIR!

—Peki, sayın Kongar, gençlik sorunlarını araştıran bir bölümde, "en dinamik ve en akışkan bu toplum kesiminin sorunlarını çözmek ve siyasal eylemler bakımından işlerliklerini sağlamak açısından, makro ve mikro olarak" bazı önlemler öngörüyorsunuz. Makro önlemler arasında gencin, kurulu düzenin değişime açık olduğuna ve bu değişmenin bir insan ömrü içinde gerçekleştirilebileceğine ilişkin umut beslemesi gereğini, değişim konusunda belli toplumsal ve doğal yasaların varolduğu konusunda bilinçlenmesi şartını, ayrıca bir toplumun her üyesine en azından insanca yaşama koşulları sağlayabilecek olanaklara sahip olduğu konusunda güvence duyması zorunluğunu açıkça belirtiyorsunuz. Şimdi bu açıdan sorarım size: Yeni önlemlerle gençliğe bu umut, bu bilinç ve bu güvence geldi mi?

"Bir ülkede üniversite hocalarının sakalıyla uğraşılıyorsa, bence orada bazı şeyler ters gidiyor demektir."

sal ya da siyasal açıdan baktık mı, yanılırız. Hele cezaları ya da cezaevlerini artırmak, soruna hiçbir çözüm getirmez.

BÜTÜN SUÇ GENÇLERİN Mİ?

—Bir konuya açıklık getirelim derim. Ülkeyi bu hale gençler mi soktu? Analar, babalar, yöneticiler, politikacılar, ekonomistler, eğitimciler, bozuk düzenden medet umanlar hepten suçsuz mu? Suç denilen nedir? Cezaevleri neden yalnız gençlerle dolu?

Ölçülü ve insaflı konuştu:

—Ülkeyi bu hale gençler sokmadı. Gençler sadece daha sabırsız, daha sorumsuz, daha atılgan olduklarından, üniversitelerde kolay yönlendirilebilir biçimde bir arada bulunduklarından, vatanları için ölmeye ve —yanlış olarak— öldürmeye hazır bulunduklarından, bir saçmalığın, bir yanlışlığın, bir ihanetin kurbanı oldular. Bu konudaki toplumsal sorumluluk, toplum içinde varolan kurumların, o toplumu yönlendirme güçleriyle orantılı olarak dağıtılmalıdır. Yani en büyük sorumluluk en güçlü olana, en az sorumluluksa en güçsüz olana düşer.

Bir an durdu. Ardından tamamladı:

—Bu açıdan en büyük sorumluluğun siyasal iktidarlara ait olduğu açıktır.

Bu defa lâfını politik biçimde bağlamaya özen gösterdi.

—Gene de ben, Türkiye'de genel olarak politikaya ve politikacıya duyulan güvensizliğin, geleneksel nedenlerini bilmekle birlikte. çok haklı olduğu kanısında değilim.

—Peki, anarşinin tohumlarını ülkeye gençler mi attı? O tohumlar, anarşinin gerçek nedenleri temizlendi mi? Sizce anarşinin, huzursuzluğun ana nedenleri nelerdir?

—Bunalım dönemlerinde, kolay suçlular bulmak en çok başvurulan sığınaklardan biridir. Yahudiler, masonlar, komünistler ya da gençler. Oysa düşünmeyiz ki, bu "suçlular" hep varolmuşlardır, ama toplum her an

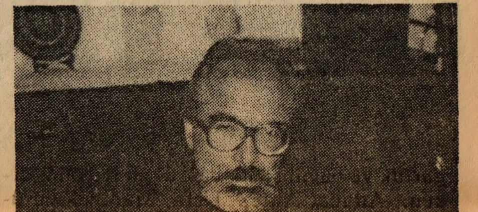
— Türkiye'de sanatın bir yönü, - belki buna popüler yön demek gerekli- müthiş bir yozlaşma içinde. "Arabesk" bunun en canlı örneği. Sanatın tümünün yozlaştığını ileri sürmek, fazla iddalı ve gerçekleri yansıtmayan bir görüş olur. Sanıyorum, "popülizm" aynen siyasette olduğu gibi, sanatta da tehlikeli tuzakları yapısında taşıyan bir yaklaşım.

şi sınavla yapmak zorunluluğu neden çıktı? Bu sistem daha mı yüksek vasıflı insan, bilgin yetiştiriyor? Uygar dünya ölçüleriyle dürüst mü, yoksa önceden hesaplanmamış koşulların yöneticiyi zorladığı bir çarpık çözüm mü? Uygulayanı onurlandıran bir yol mu bu?

Patladı:

—Üniversite sistemimiz öteden beri bozuktu. YÖK ile bu bozuklukların düzeltilme şansı da ortadan kalktı.

—Neden?

"Aydınların suskunluğu sürerse lumpen kültür egemen olacak"

site öğretim üyelerine yüklenen haksızlıklar zaten çekilmez bir hava yaratmıştı. Bardağı taşıran son damla da sakalımla uğraşmaya başlamaları oldu. Onu kesmek istediler. Konu üzerinde iyice düşündüm. Bu davranışı küçümsememek gerekir.

Bir an durdu. Sigarasından bir nefes çekti. Sonra ekledi:

—Bir ülkede üniversite hocalarının sakalıyla uğraşılıyorsa, bence orada bazı şeyler ters gidiyor demektir.

Helâl olsun sana Emre Kongar. Kulakların çınlasın sevgili Doğramacı.

Emre Kongar evli, hem de Siyasal Bilgiler'den sınıf arkadaşıyla evli. Eşi Bilgi Kongar şimdi Oyak Sigorta'nın Genel Müdürü. Maşallah, aile değil, yürüyen ansiklopedi.

Kongar'ın son yapıtı **"Demokrasi ve Kültür"** adını taşıyor. Yeni çıktı. Demokrasi kahramanlarının politika alanına indiği şu günlerde, hele hele genel anlamda kültürün pek önemsenmediği o çevreye, biraz kitap karıştırmalarını salık veririm.

İkiyüzelli sayfalık yapıtı inceledikten sonra gittim evine. Duvarlarda tablolar, sıra sıra kitaplıklar. Salonda kitaplık, koridorda kitaplık, yatak odasında kitaplık, çocuk odasında kitaplık, holde kitaplık. Mutfakta? Hayır, mutfakta ve bir zahmet banyoda kitaplık yok. Masanın üstü, sehpaların üstü gazete ve dergi dolu. Yerde sereserpe gazeteler. Nerdesin Bilgi Hanım? Kuşadası'nda Kağan, Elif, Ebrû'yla gittiğin tatilden dön de, gel evin halini gör.

"Gençleri görmezlikten gelen bir siyasal sistemin çok uzun ömürlü olması toplumbilimsel açıdan olanaklı değildir."

Hadi, çamur atmayı keselim, lâfa girelim.

AKDENİZ POTASI NEDİR?

—Yapıtınızda "günümüz Türkiyesinde ulusal çıkışın Türk-İslâm tarihinin Akdeniz potasında erimesiyle oluşacağı açıktır" diyorsunuz. Biraz aydınlık getirir misiniz? Bu söz bir parça geopolitik kokmuyor mu? Geopolitiğin bilimdalı bile değil, görüş olarak geçerliliğini sürdürdüğüne inanıyor musunuz?

Gözlüklerini düzeltip konuştu:

—"Akdeniz Sentezi" benim önerdiğim biçimde geopolitikle uzak-yakın ilişkisi olan bir kavram değildir. Bununla geopolitiğin önemini yadsımıyorum. Tam tersine, geopolitiğe ters hiçbir ulusal çözümün geçerli olacağını sanmam. Benim kullandığım anlamda da, sorunları çözmek için metropollere hizmetlerin artırılması, bu bölgelere aksine akını körükler. Bu tam bir kısır döngüdür. Tek çözümü, tarım ve endüstride verimliliği arttırmaktır.

—Yani?

—Yani, tek bir tarım ya da endüstri işçisinin yaptığı üretimle besleyebildiği insan sayısını çoğaltmaktır.

—Konut açığı?

—Benim yaptığım hesaplara göre, Türkiye'de konut açığını kapatmak olanaklı değildir.

Yirmibirinci Yüzyıla giderken, bu ne kıyak görüntüdür Allahım! Öyleyse soralım:

— Yapıtınızda, Cumhuriyet Türkiye'sinin, başlangıcından beri geçirdiği değişmeleri, oluşumları incelerken "1990'a doğruysa Türkiye'nin yeniden biçimlendirilmesi çabalarına tanık olacağımız kuşkusuzdur" diyorsunuz. Sizce, yöneticilerin kendi anlayış açılarından düzeni sürdürme çabaları mı, yoksa toplumun iç dinamizminden gelişen durumlar mı ülkenin yarınlarına egemen olacak?

Yanıt biraz diplomatça geldi:

—"Toplumun iç dinamizminden gelen ögelerin baskısıyla yöneticiler belli kararlar almaya zorlanacaklar" demek istemiştim. Yargılarımın doğruluğunu kanıtlayan en önemli olay 12 Eylül 1980 müdahalesidir.

SANAT VE BASKI

—Başka bir konuya geçelim. Ülkede sanat olaylarını, gelişim ve çalkantıları incelerken, "serbest piyasa koşullarının sanatı egemenliği altına alması, önemli bir başka tehlikeyi, yozlaşmayı ortaya çıkarır" diyor, biraz ilerde de "sanata yüklenen siyasal işlevin en yüksek dozda olanı, onun, tümüyle siyasal iktidar denetimine alınmasıdır" diye vurguluyorsunuz. Şimdi, sorumu bölümlere ayırıyorum: Bir kere Türkiye'de sanat yozlaşıyor mu? Sonra, sizce, siyasal iktidarın sultasına girmeyen sanat kolları hangileri olabilir? İşin bir de şu yanı var: Kaçak güreşme zorunda kalan sanat gene sanattır ama, o ortama uygar denir mi?

Bakışları uzaklara daldı. Sonra konuştu:

—Türkiye'de sanatın bir yönü, —belki buna popüler yön demek gerekli— müthiş bir yozlaşma içinde. "Arabesk" bunun en can-

—Yıllar geçtikçe, sanat ortamının daha özgürleşeceğine, daha da sınırlanması ve kısıtlanması bence çok umut kırıcı. Bu görüşümün altında, "çelişkilerin keskinleştirilerek çözülmesi" gibi, insanlık tarihinde çok ender görülen bir nokta ile Türkiye tarihinin çakışma fırsatı bulamayacağına ilişkin inancım yatıyor.

Gülümsedi:

—Ayrıca, sorunuzu bir başka soruyla yanıtlayayım: Yani "sansürün, etkisinin artarak sürmesini çok olumlu karşılıyorum" mu deseydim? Ya da bir başka biçimde, "eh, ne yapalım, başa gelen çekilir, olağanüstü dönemlerin olağanüstü önlemleri bunlar, bu da geçer, doğaldır böyle olması" mı deseydim? Bu tür yaklaşımlar benim yapıma aykırı.

Yanıtın böyle bir biçim alışı hoşuma gitti. Toplumbilimci görüşün uygar yanı belirginlik kazanıyordu. O zaman sorunların biraz daha derinliğine inebiliriz diye düşündüm:

TOPLUMA HANGİ KÜLTÜR EGEMEN OLACAK?

—Büyüyen arabeskleşme tehlikesinden bahsederken, "Türkiye'yi kültür ve sanat alanında bekleyen en büyük tehlike, en düşük düzeyde bir kitle kültürünün egemenliğidir. Siyasal popülizm bizi 12 Eylüle getirdi. Kültürel popülizm de, arabeskin müziğimize yaptığını tüm kültürel etkinlik alanında egemen kılabilir. Böyle bir karabasan hiç de uzak değildir" diyorsunuz. Sizce bu topluma lumpen kültür mü egemen olacak, gerçek kültür mü? Bu bir yerde Türkiye'nin bütünüyle ilgili bir sorun değil mi? Toplumun bugünkü kültür düzeyi ortalamasıyla, altmış yılda ülkenin yetiştirdiği ilerici aydın kafa çatışmasından çıkacak sonuç sizce ne olabilir?

Koltuğuna rahatça yaslandı:

—Bu soruyu çok sevdim. Türkiye'nin tüm trajedisini yansıtıyor. Soruya çok kısa yanıt şu olabilir: Aydınlar yenilecekler. Lumpen kültür, bir başka deyişle lumpen kültürü topluma egemen olacak. Yalnız bir koşulla.

—Nedir o?

—Aydınların bugünkü pısırıklığı, korkaklığı, ezilmişliği ve suskunluğu sürerse.

—Tahmininiz?

—Belki çok kötümser gelecek size, ama, aydınların bugünkü durumlarının değişeceğine ilişkin herhangi bir ışık görmüyorum. Bir başka tehlikeye daha dikkatinizi çekeyim: Bir takım aydınlar, bu sorumluluklarını gizlemek için sözümona "halkçılık" adına lumpen kültürünün yardakçılığını da yüklenecekler.

Bu yanıt, kanımca, "aydınız biz" diyen bazı çevrelerin uzun uzun düşünmesini gerektiriyor. "Aydının sorumluluğu" konusu gündemde. Neyse, sürdürelim söyleşimizi:

—"1983 yılı sanat, edebiyat ve kültürümüze ancak umut ve bekleyiş getirebilir" diye yazıyorsunuz. Neden böyle düşünüyorsunuz? Umut kimden? Yönetenden mi? Toplumdan mı? Uygulamaya konan yeni önlemler umutlu olmayı ne denli haklı kılıyor?

Güldü:

— Efendim, ne demişler: "Umut fakirin ekmeği. Ye Mehmet, ye!" Benimki de o hesap. Bu soruya da kestirme bir yanıt vereyim: 1983 yılı, Türkiye'de demokrasinin yeniden kurulmaya teşebbüs edildiği yıl olacak. Beni umutlu kılan da bu. Yoksa, aslında, biraz önce de belirttiğim gibi, çok kötümserim. Fakat umudumu da yitirirsem, kendimde üretme gücü bulamam. Bu nedenle, ne kadar kötümser olursam olayım, yaşadığım sürece umudumu koruyacağım. Bu "şizofrenik" yapım, toplumbilimci kimliğimle yazar

Yanıt tek sözcük oldu:

—Hayır.

GENÇLERE SORUMLULUK VERİLSİN

—Öyleyse, sorunun başka bir yanına geçelim. "Bugünkü eylemler, 12 Mart sonrası eylemleri olarak —basit anlamda— gençlik eylemleri değil, gençliğin siyasal eylemleridir" diyorsunuz. Gelecek yeni siyasal devrede sorunların çözüleceğine inanıyor musunuz? Çözülmezse ne olur? Çözümün satırbaşları nelerdir?

Konuşurken yüzünde üzüntü vardı:

—Gelecek siyasal dönemde eylemlerin yeniden canlanacağından çok korkuyorum. Çünkü, gençlerin, ne seslerini duyurabilecekleri, ne de gençlik enerjilerini yönlendirebilecekleri yapıyı kurabildik. Yeni sivil dönemde büyük patlamaların olması, gençlik kesiminin en büyük sorunları arasında. Çözümlerin satırbaşlarına gelince: A- Seçmen yaşı onsekize indirilmeli. B- Gençler, sıkı denetim altında tutulan derneklerde siyasal görüşlerini açıklayabilmeli ve bu görüşlerine paralel çalışmalar yapabilmeli. C- Spor tesisleri önce tüm üniversitelerde, tüm orta öğretim kuruluşlarında her ne pahasına olursa olsun yaygınlaştırılmalı. D- Devlet, yol yapımı, gecekondu bölgelerine hizmetler götürülmesi gibi ülke sorunlarının çözümünde gençleri örgütlemeli, gönüllü çalışmaları özendirmeli. E- Ortaöğretimde klâsik ortaokul ve lise tümüyle kaldırılmalı. Doğrudan meslek eğitimine geçilmeli. F- Üniversiteler bilim yapılan, yüksek okullarsa teknik eleman yetiştiren kimliklerine yeniden kavuşturulmalı. G- Gençlerin sanat ve edebiyat etkinlikleri devlet tarafından desteklenmeli. H- Eğitim, Devlet Plânlama Teşkilâtının hazırlayacağı istihdam hedeflerine göre devlet ve özel kesim arasındaki işbirliğiyle birlikte plânlanmalı.

Durdu. Nefes aldı ve özetledi:

—Aslında, tek cümleyle "gençlere sorumluluk verilsin" diyorum ben. Tabii, bu sorumluluklarını yerine getirebilecek olanakların da kendilerine tanınması koşuluyla.

—Kitabınızda 1968'i, dünyada gençlik anarşisinin, Türkiye'de de gençlik olaylarının başlangıç yılı olarak görüyorsunuz. Yani İkinci Dünya Savaşı'ndan 23 yıl sonra gelen yeni bir kuşağın patlaması. Dünyada ve Türkiye'de bu patlamanın koşulları aynı mı? Türkiye'de savaşa girmemenin, nüfus patlamasının, kentlere akının, eğitim olanaksızlığının, işsizliğin sonuçları da yaşanmadı mı? Hâlâ da o sıkıntılar sürmüyor mu?

—Türkiye'deki gençlik olayları, Batıdan esinlenmiş olsa bile, koşullar tümüyle farklıydı. Bugün de farklıdır. Batıdaki olayların altında, gerçekten, bir "İkinci Dünya Savaşı Sonrası Bunalımı" yatıyordu bir ölçüde. Türkiye'deyse daha çok, "gelişmişlik"ten değil, "azgelişmişlik"ten kaynaklanan olaylar ortaya çıktı. Bir noktayı vurgulayayım: Bu "azgelişmişlik"i yalnız ülkemizin, gençlik olaylarını doğuran koşulları olarak değil, aynı zamanda gençliğin eylemlerini de niteleyen bir terim olarak kullanıyorum.

—İşsizlik, gerçekçi ücret ve istihdam politikaları, verimli bir eğitim seferberliği, metropol sorunları, dengeli bir ekonomik ve sosyal kalkınma atılımı gerçekleştirilmezse, cezaları ağırlaştırmak, cezaevleri sayısını artırmak düğüme ne derece çözüm olur?

—Gençlik olayları, ağırlığı toplumsal olan, bunun yanında siyasal, hukuksal, eğitimsel ve ekonomik yönleri de bulunan hareketlerdir. Olayların temel özelliği olan toplumsal niteliğini bir yana bırakarak, yalnız hukuk-

bunalımda değildir. Bir toplumu bunalıma götüren başka nedenler var. Aslında bu gerçek düşmanlar hep vardır ama, her an başarılı olamazlar. Asıl üzerinde durulması gereken nokta, toplumun kendi iç dinamiğinden gelen bunalım nedenleridir.

—Yani?

—Yani, Türkiye'de genel olarak huzursuzluğun, özel olarak anarşinin nedenleri, "hızlı ve dengesiz büyüme"dir. Ayrıca, anarşinin özel nedenleri arasında, toplum olarak şiddete fazla yönelik oluşumuz, "vatan kurtarmayı" sürekli ölmek ve öldürmek fiilleri parantezinde düşünmemiz gibi ögeler sayılabilir.

Anlamlı anlamlı gülümsedi:

—Bir de tabii, parlamenter demokrasiyi iyi işletemememiz ve daha önemlisi, onu iyi koruyamamamız, üzerinde ciddiyetle durulacak nedenler arasındadır.

—Parlamento lâfı açılmışken şunu da konuşsak: Hazırlanan yeni parlamenter dönem için gençlerin adı bile geçmiyor. Bu milyonlarca genç ne olacak? Yeni Türkiye'de onların söz hakkını hepyaşlılar mı kullanacak? Bu hep böyle gider mi? 8-22 yaş ortalaması bakımından dünyanın en genç nüfusuna sahip ülkeler arasında yer alan Türkiye'de gençlik sorunlarını beklemeye almak, "buzdolabına koymak" bilimsel açıdan olası mıdır?

Burada, Profesör Emre Kongar'ı içimden alkışladım:

—Yeni siyasal dönemde gençlere yer verilmemiş olmasını toplumumuz ve yeni dönemin geleceği açısından çok sağlıksız buluyorum, dedi. Gençler, geçtiğimiz dönemlerde önemli hatalar yaptılar. Özellikle teröre alet edildikleri bir gerçektir. Fakat, bunun ne tek suçlusu, ne de tek sorumlusu gençlerdir. Sorun çok daha karmaşık nedenlerden kaynaklanıyor. Gençlerin sağlıklı yetişmesi, onları siyasal düzenin dışına çıkararak, ya da siyasal sistemden dışlayarak değil, tam tersine, sistemin ve düzenin içine alarak ve kendilerine sorumluluk vererek olanaklı olur. Gençleri görmezlikten gelen bir siyasal sistemin çok uzun ömürlü olması toplumbilimsel açıdan olanaklı değildir.

ÇÖZÜLMEMİŞ SEKS SORUNU

—Madem ki gençler sözkonusu, başka bir yana değinelim. Sizce gençliğin seks sorunu çözüldü mü? Neler yapmak gerekli?

—Türkiye'de yalnız gençliğin değil, tüm toplumun seks sorunu çözülmemiştir. Doğal olarak kentleşme ve endüstrileşme, yönlendirici olarak da eğitim bu sorunun çözümünde etkilidir. Bence sorunu yalnız gençlere değil, tüm topluma yönelik olarak ele almak gerekli.

ÖĞRETİMİN BOZUK YANI

Biraz nasırına bastım:

—Üniversiteye giderek ortaöğretime giri-

"İnsanları kaçak güreşmeye zorlamamalı"

—Çünkü hem yapılan işler "reform" adı altında sunulduğu için, sanki bozukluklar gideriliyormuş izlenimi veriliyor, hem de sistemin içerden ve dışardan eleştirilmesi yasaklandığı için, yapılan hatalar görülemiyor.

Durur gibi oldu. Sonra gene sürdürdü:

—Üniversitede özeleştirinin kanunla yasaklandığı tek ülke Türkiye. Bu kanunu, ilâve ceza maddeleri ekleterek çıkartma sorumluluğu da İhsan Doğramacı'nın. Sistem, başından sonuna, giriş sınavından bitiriş diplomasına kadar bozuk. Herşeye ek olarak, tüm sistem, bugünlerde tek bir kişinin sübjektif ve kendi içinde bile tutarsız kişisel kaprisleri ve eski meslektaşlarıyla hesaplaşmaları çerçevesinde yönetildiği için bu konuda fazla birşey söylemenin anlamı, yararı yok.

—Eğitim reformu için temel noktalar neler olmalıdır?

—Klâsik lise tümüyle kaldırılmalı, endüstriyle bütünleşmiş eğitim yapılmalıdır. Öğrenciler her düzeyde eğitime aktif olarak katılmalı ve sistem gene istihdam açısından sürekli gözden geçirilmelidir.

İYİMSER OLALIM MI?

Uzun bir süreden beri konuşuyorduk. Konulara sağından, solundan epey de ışık tuttuk. Kahvemizi içerken:

—Bu büyük genç kitleyi, İkinci Dünya Savaşı'na girmeyip ölmeyen ulus yarattı, dedim. Yarın onlar da daha uygar ve bilgili bir genç ulus yaratacaklar. Bugünkü işsizlik, sigorta, ücret, konut, öğrenim sorunları hızla çözüme kavuşmazsa, duruma yarın kimler, nasıl çözüm getirecek?

Soruya yanıtı dolaylı yoldan oldu:

—Normal yönetim biçimleriyle sorular çözülmeyince ülke batmaz. Sisteme müdahale olur.

Fincanı tabağa koyarken, lâfını da bağladı:

—Ben, Türkiye'nin yakın gelecekte, önündeki sorunların üstesinden **"normal yollarla"** gelebileceği konusunda iyimser değilim.

Politika sahnesine atılan yeni kahramanlar, size sesleniyorum: Söyleştiğimiz şu konular sizin aklınızı hiç kurcaladı mı, bilmem. Bunların üstünde biraz da siz kafa yorsanız, fena olmaz.

Düşünür, çözüm getirirseniz, ne mutlu.

Ya getirmezseniz?

İşin o yanını hem siz hesaplayın, hem de biz!

yazko **somut**
HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

Yıl: 3
Sayı: 58/32
Fiyatı: 70 Lira
Tarih: 9 Eylül 1983

S.S Yazar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi-YAZKO adına Sahibi ve Genel Yayın Müdürü: Erol Toy / Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Hayati Asılyazıcı / Ankara Temsilcisi: Gülşen Karakadıoğlu / Yönetim Yeri: Türkocağı Caddesi No: 17 Kat: 2 Cağaloğlu / Yazışma ve Havale Adresi: YAZKO, P.K. 442 Sirkeci, İstanbul / Telefon: 522 78 45 / Abone Koşulları: 6 aylık: 1750 lira, 12 aylık: 3500 lira / Yurtdışı için iki katıdır / İlan sayfalarında santim / sütun: 800 lira, diğer sayfalarda santim / sütun: 1000 lira (İlanlar için sütun eni 3 cm'dir) / Dizgi film, ofset hazırlık: Çağdaş Yayıncılık ve Basın Sanayii A.Ş. / Baskı: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş. / Dağıtım: Hürriyet Holding A.Ş.

ARAŞTIRMA

KUVÂ-YI MİLLİYYE ŞİİRİ -3-

Abidin Dino

Anadolu yanıyordu; Anadolu işgalci emperyalist güçlerin kabaralı çizmelerinin altında yaralı bir dev gibi inliyordu! Üç yanı denizlerle çevrili, "korkak, cesur, câhil, hâkim ve çocuk" bu halkın bu güzel yurdu kanıyordu için için. Afganistan'da, Moğolistan'da, Mısır'da özgürlük ve bağımsızlık bayrakları çırpınıyorken.. Adana, Antep, Urfa, Maraş dövüşüyordu. Ve Türk ulusu binlerce ölü vererek, dişini tırnağına takıp, omzundaki yaralı yurttaşlarını gün ışığının balçığına bulayarak Türkiye Cumhuriyeti'ni yarattıktan yıllarca sonra, yiğit bir oğlu bu ânı düşünüyordu.

HÜSEYİN FERHAD

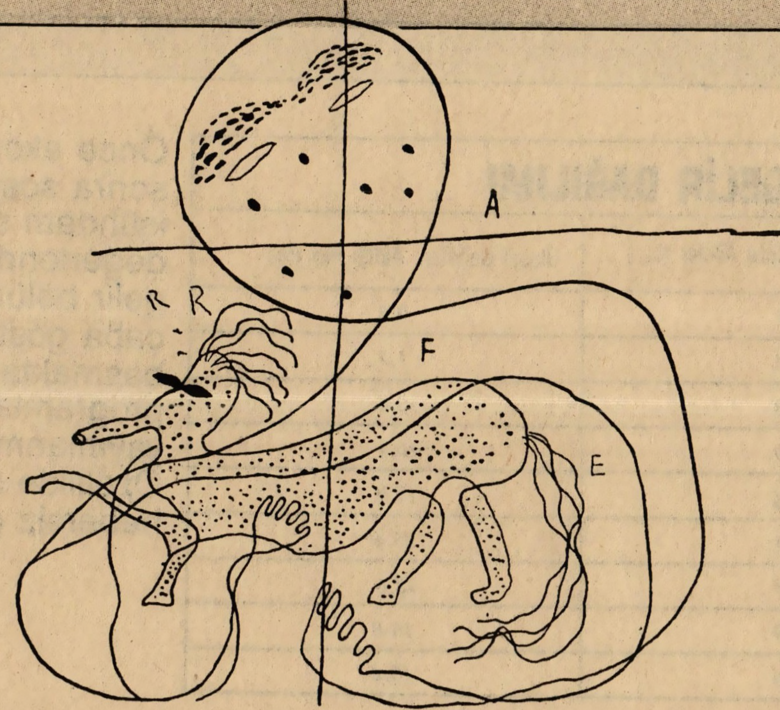
Belki konumuza uzak bir amaç için yazmış bu şiiri İbrahim Naci; ama bu dizeleri kotaran **şiirsel ortam**, halkının günlük yaşamından çıkıp bilinç altına, estetik anlayışına, dilsel çağrışımlarına girmiş yakın bir geçmişteki kavga günlerinin derin izleri olsa gerek: 1922'de bayrağı gönderlere çekilen yüce ozanların yurdu Mısır, otuz yıl sonra yeniden yükseltti bayrağını sevinç çığlıklarıyla. Ve o bayrak hiç inmedi o gönderden artık... Evet; uzakta, çok uzaklarda, Afganistan'da ezilen halklar omuz omuza dövüşüyorlarken; Moğol çobanları atlarını, çadırlarını, davarlarını unutup silaha sarılıyorlarken; Mısırlı fellahlar ve bedeviler, **milliyetçi** Vefd Partisi'nin yandaşları yurtlarını İngiliz sömürgecilerinden kurtarmak için kanlarını ölümlere bağışlıyorlarken.. Anadolu yanıyordu! Anadolu işgalci emperyalist güçlerin kabaralı çizmelerinin altında yaralı bir dev gibi inliyordu! Üç yanı denizlerle çevrili, "korkak, cesur, câhil, hâkim ve çocuk" bu halkın bu güzel yurdu kanıyordu için için. Afganistan'da, Moğolistan'da, Mısır'da özgürlük ve bağımsızlık bayrakları çırpınıyorken.. Adana, Antep, Urfa, Maraş dövüşüyordu; aynı bakış açısını; ama, bir farkla: Dize aralarında "Bütün hezaini Hindin, o muhteşem yurdun,/ Gider de hırsını teskine üç şakî lordun;/ Zavallı yerliyi kıtlık zaman zaman kemirir;/ Bu, kan tükürmeye baksın.. O, muttasıl semirir!" gibi, Asya halklarının başkaldırısını imleyen betimlemelere karşı; bu şiir, Mehmet Akif'in Alman sömürgeciliğini övdüğü tarihsel bir yanılgının şiiridir. Ve bu yanılgının ayrımına varması için Birinci Paylaşım Savaşının yeryüzünün bir parçasını kanlı bir paçavraya çevirmesi gerekmiştir. Ve bu yanılgıyı ikide bir Mehmet Akif'in adının yanına yazmak yanlıştır kesinlikle. İngilizleri ayakta alkışlayan türkcülerin ya da Amerikan mandasını savunan "aydınlarımız"ın kimler olduğunu anımsayınca, Alman emperyalizminin bilinçli propagandalarından birine kapılan Mehmet Akif'in yanılgısı eskiyiveriyor birden... Bu konuyu açalım biraz:

Sömürü olgusu tümeldir, kuşkusuz. Yani, emperyalizm, mazlum ulusların altyapılarını ele geçirip onları köleliğe sürüklerken, üst yapı kurumlarını da "bağımlı" hale getirmeye kalkar. Angola, Cezayir, Mısır gibi o yılların sömürge ya da 'yeni sömürge' ülkelerindeki yetenekli gençlere öğrenim kapıları-na karşın, Ulusal Kurtuluş Savaşı'na katılan dincilerin düşünsel tasarımlarında bu olguyu görebilmek olanaklı; hem de inançlı bir özveriyle ve cesaretle.

Demek ki, İslâmcılar 1919-1923 yıllarındaki Anadolu'yu kuşatan 'Hıristiyan'lara karşı koyacak tek güç olarak kuvâ-yı milliyye hareketini gördüklerinden katıldılar milli mücadeleye. Bu görüngeden baktığımız zaman Mehmet Akif'le ilintili pek çok soruyu yanıtlamak olanaklı; dahası, bu görünge, İslâmcıların Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndaki konumunu vermesi bakımından yalnızca bir ipucu. Ancak, Attilâ İlhan gibi **'Hıristiyan' Batı Emperyalizmi**'ni bu tarihsel aralığından koparıp bir fenomen olarak ele alırsak, Nâzım Hikmet'in şiirlerini hiç bir zaman anlayamayız. Sözün kısası; 'Hıristiyanlık' emperyalizmin doğrudan kendisi değil, bir rengidir yalnızca ve 1920'li yıllardan çok önce solmuş bir renk... Eğer Hıristiyanlığı emperyalizmle aynı bileşkede düşünürsek, Attillâ İlhan'ın, (Mehmet Akif gibi) Ertuğrul Gazi'yle kuvâ-yı milliyyecilerimizi el sıkıştıran şiirlerini olumlamak gerekecek. Evet, Mehmet Akif'le Attilâ İlhan... Örneğin Attilâ İlhan'ın,

Ertuğrul gazi mi tutmuştu
Kemal Paşa'nın ellerinden.
Oğuzlar mıydı yoksa bismillâh
yeniden başlamaktaydılar.

dörtlüğünü aklımızda tutarak, Mehmet Akif'in 1921'de (Ankara'da, Tâceddin Dergâhı'nda) yazdığı "Bülbül" başlıklı ünlü şiirini okuyalım birlikte:

Lorca İspanya'yı; halkıyla, onun kültürüyle yeni bir gözle görür, yaşar, irdeler ve yapıtlarında işler. Türküleri, oyunları, ninnileri, ağıtlarıyla... Yerelliği, taşralılığı bu düzeydedir onun. Buradan hareketle ulusal oluşumdan, ama çağdaş bir anlayışla, evrensel dile varmaktır Lorca'nın amacı. Günümüze değin ulaşan bu yanık sesi, onun çabasının yerine ulaşmışlığını göstermez mi?... Ve şiirin nasıl bir yaşam olabileceğini görürüz Lorca'da.

4. "Lorca özgürlük tutkulusudur."

FERİDUN ANDAÇ

• MADRİD'DEN AYRILIŞ... GRANADA'NIN DÜŞMESİ, TUTUKLANMA

Lorca, hiçbir zaman benimsemediği 'şiddet' karşısında kararsızdır. Madrid'de mi kalmalı yoksa Granada'ya mı gitmeli! Genelde yaşanılan erinçsizlik, onda kararsızlık ve karamsarlığa dönüşür. Bu açmazdan kurtulma isteğini arkadaşlarına götürür. Bir güvence de bulamaz bu kararsızlık içinde. 13 Temmuz akşamı hocası Antonio Rodrigues Espinosa'ya ödünç para almaya gider. Trenle ayrılacaktır. Gece Madrid'de kalır. Birkaç arkadaşına evde, Bernarda Alba'nın Evi adlı oyununu okur. 16 Temmuz Madrid'deki son günüdür ozanın. Sıkıntılıdır. Gelecekte olacakların kıpırdayışını duyar gibidir; arkadaşı R.M. Nadal'la birlikte oldukları son günki şu sözleriyle: "Rafael, bütün bu tarlalar cesetlerle dolacak!" Eşyalarını toparlar. Gece ekspresiyle yolcudur Granada'ya. Garda karşılaştıkları biri, Lorca'nın sinirlerinin iyice gerginleşmesine neden olur. Ramon Ruiz Alonso'dur bu. 1936 mayısında yinelenen seçimlerde Katolik Partisi CEDA'dan sandalyesini kaybeden Granada milletvekilidir. Alonso, CEDA lideri Gil Robles'in arkadaşıdır. Aynı gün Lorca ile birlikte Granada'ya döner. Çalıştığı "İdeal" gazetesinde "Granadalı şair Don Federico Garcia Lorca şehrimizde bulunuyor" diye ilân eder! Lorca, bir ay sonra tutuklanır. Tutuklayansa Alonso'dur.

17 Temmuz 1936'da İspanyol Fas'ında Melilla garnizonunda bir grup subay cumhuriyete karşı ayaklanır. Hareketin önderi dört generaldir: Jose Sanjurjo, Emilio Mola, Quiep de Llano ve Francisco Franco. Franco'nun Tetuan radyosundan verdiği demeci üzerine, İspanya toprakları üzerindeki elliye yakın garnizon derhal ayaklanır. 18 Temmuz'da, ayaklanmayı başlatan generallerden Sanjurjo, uçak kazasında ölür. Franco birliklerin başına geçer. Kahve çıraklarının grev günüdür Madrid'de. 19 Temmuz'da, ayaklanan güçler İspanya'nın güneyini ellerine geçirirler. Halk Cephesinin ve sendikaların hükümetten silâh istekleri geri çevrilir. 20 Temmuz'da, askeri bölgenin komutanı, Franco'nun yakın dostu General Campins Granada'nın büyük bir kısmını kolayca ele geçirir. Francocu general Valdes de buraya vali olarak yerleşir. Granada işgaldedir artık. Asker ve halk sokaklardadır. Vali, Halk Cephesi Komitesi Sekreteri, Granada Belediye Meclisi Başkanı tutuklanır. Granada akşamüstü düşmüştür. Bölge askeri komutanı Campins, savaş hali ilan edildiğine dair bir bildiri yayınlar.

TUTUKLANIŞ VE ACI SON

Granada ayaklanmasının başladığı 20 Temmuz'da, Lorca'nın eniştesi olan belediye başkanı Montesinos tutuklanır, birçok cumhuriyetçi ile birlikte hapishaneye atılır. Lorca Ağustos başında, Granada yakınındaki Huerta'ya, baba evine geçer. Kızkardeşi de çocuklarıyla birlikte buradadır.

Gelişinin haftası, çevrede kaygı verici olaylar olur. Bir tehdit mektubu alır Lorca. Aşağılayıcı şeyler yazılmıştır: Düşünce arkadaşları, dinsizliği, özel yaşamı... ve ölüm tehdidiyle biter. Lorca tedirgindir iyice. Başkasını

muz 1936 sonrası falanjistlerin ileri karakollarından biri durumuna getirilir. Vinzar, artık bir askeri mevziiden öte, falanjistlerin ölüm tuzağıdır. Yüzlerce kadın ve erkeğin öldürüldüğü Golgota tepesi de buradadır. Ölüm kamyonları her gece dolu dolu gelir Vinzar'a... Ve şafakta kurşuna dizilir bu insanlar.

19 Ağustos şafağında, üç tutuklu ile birlikte buraya getirilir Lorca. Dördü birlikte, sivil muhafızların kurşunlarıyla öldürülür. Zeytin ağacının yanında dar bir çukura üstüste gömülürler.

1940'da yeni rejimce düzenlenen ölüm tutanağında şöyle denir: "Savaşın doğurduğu yaralar yüzünden ölmüş olup, cesedi 20 Ağustos'ta Vinzar-Alfacar yolu üzerinde bulunmuştur." Bu ölüm haberi ilk kez cumhuriyetçi basında ilân edilir. Daha sonra 'milliyetçi' basın, Lorca'yı 'kızıllar'ın öldürdüğünü ilân eder. Bu haber kampanyası uzar gider. Bundan sonraki yıllarda, İspanya'da adı edilmez Lorca'nın. Hiçbir kitabı yayımlanmaz, oyunları sahnelenmez. Ama bütün dünyanın ilgisi, 1950'lerde rejimde bu konuda bir çözülmeye yol açar.

15 Eylül 1937'de bir görgü tanığı konuşur. Valensiya'da çıkan günlük sosyalist gazete "Adelante" bir makale yayımlar. Tanık, sivil muhafızdır. Olayı yakından yaşamıştır. Bu canice işlenmiş cinayeti tüm ayrıntılarıyla anlatır.

Lorca İspanya'yı; halkıyla, onun kültürüyle yeni bir gözle görür, yaşar, irdeler ve yapıtlarında işler. Türküleri, oyunları, ninnileri, ağıtlarıyla... halkının yaşamı; kültürünün bu öğeleri onun şiirlerinin, oyunlarının belirgin özelliği olur. Yerelliği, taşralılığı bu düzeydedir onun. Buradan hareketle ulusal oluşumdan, ama çağdaş bir anlayışla, evrensel dile varmaktır Lorca'nın amacı. Günümüze değin ulaşan bu yanık sesi, onun çabasının yerine ulaşmışlığını göstermez mi?.

...Ve şiirin nasıl bir yaşam olabileceğini görürüz Lorca'da. Özgürlük tutkulusudur ozan. Hem, eşitsizlikler karşısında bir duyarlılık ağacıdır o. Erdemden ve insancıl olandan yanadır.

Renklere tutkundur. Duygunun ve sesin birleştiği yerde, yüreğinin "çın...çın..." edişini duyarız onun. Lirik bir coşku, yalın bir duyarlılıkla yaşama bakar ozan. Onun salt şiirle yetinmeyip: müzik, tiyatro, resim uğraşıları da yüreğini tutuşturan alevi güzelce sergiler.

Yakın dostu Neruda onun için: "Mutluluk, onun derisi gibiydi." der ve ekler "Lorca, eli açık bir sihirbazdı, bir neşe kaynağı idi. İçinde taşıdığı yaşama sevinci ile bir yıldız gibi parlardı.Saf ve komik, başarılı bir müzisyen, mükemmel pantomimci, çekingen ve batıl inançlı, pırıl pırıl ve iyi yürekli. Lorca'da ıspanya'nın bir çağını yaşamak mümkündü; halkçı gelişme çağını. Gelip geçmiş o İspanya'yı aydınlatan biri, güzel kokular saçan bir yasemin demeti." (10). Bir başka ozan yüreği de şunları söyler: 'Şiir her zaman devrim anlamına gelir. Lorca'nın türküleri iki yüzlü, yeniengizisyoncu gardiyanlar için devrim demekti. Çünkü o türkülerindeki herşey içsel özgürlüğe, kendini bırakışa ve yaradılışa dayanıyordu. Beton bloklar arasında açan bir lale arabozucu ve isyancı görünür.

Marx şairlerin sevgi dolu sözlere çok ihtiyaç duyduklarını yazıyordu. Şairin çıplak yüreği dikenli tellerle paralandığı zaman sevgiden nasıl söz edilebilir?" (11).

Bu siyasi cinayetin her dönem ve her ülke için bir anlamı olmalı!...

yordu. Ve Türk ulusu binlerce ölü vererek, dişini tırnağına takıp, omzundaki yaralı yurttaşlarını gün ışığının balçığına bulayarak Türkiye Cumhuriyeti'ni yarattıktan yıllarca sonra, yiğit bir oğlu bu ânı düşünüyordu:

Dağlar aydınlanıyor.
Bir yerlerde bir şeyler yanıyor.
Gün ağardı ağaracak.
Kokusu tütmeye başladı:
Anadolu toprağı uyanıyor.
Ve bu anda, kalbi bir şahan gibi
göklere salıp ve parıltılar görüp
ve çok uzak
çok uzak bir yerlere çağıran sesler
duyarak
bir müthiş ve mukaddes mâcerada,
ön safta, en ön sırada,
şahlanıp ölesi geliyordu insanın.

Ölüyordu insanlar. Anadolu eli alnına dayalı düşünmüyordu, dövüşüyordu... Ve **dövüşen** Anadolu'nun, o zamanlar tümüyle sömürge ve koloni durumunda bulunan Güney Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerine öncülük (hiç değilse, **örneklik**) ettiği tartışma götürmez. Ancak ateş boylarından yükseltilen milli mücadele bayrağımızdan önce kaldırılmış bayrakları görmek ve bizimle aynı zamanda ayrı ülkelerde dövüşen halkları yokumsamak **kuvâ-yı Milliyye ruhu**'na yakışmaz hiç. Evet, düşünmemiz gerek, "yeryüzünde ilk ulusal bağımsızlık ve özgürlük savaşını biz yaptık" demeden önce.]

Ulusal Kurtuluş Savaşımız, Asya halklarının bir yengisi olmuştur kuşkusuz. 1919-1923 yıllarının öncüsü Türk aydınlarıyla birlikte, dünyadaki özgürlük ve bağımsızlık kavgasına dostluk elini uzatmaktan çekinmeyen Sovyetler Birliği de bunun bilincindeydi yeterince.

Ulusal Kurtuluş Savaşımız, Asya halklarının bir yengisi olmuştur kuşkusuz. 1919-1923 yıllarının öncüsü Türk aydınlarıyla birlikte, dünyadaki özgürlük ve bağımsızlık kavgasına dostluk elini uzatmaktan çekinmeyen Sovyetler Birliği de bunun bilincindeydi yeterince. Gerek **Nutuk**'un ve Mustafa Kemal'in öteki konuşmalarının, gerekse İstanbul'daki mitinglerdeki çeşitli söylevlerin, yazılan denemelerin, şiirlerin dize aralarından bu gerçeği çekip çıkarmak zor değil... Ali Ekrem, 29 Mayıs 1921'de **Hâkimiyet-i Milliye**'de yayımlanan "Türkili" başlıklı şiirde 'milli mücadele'nin yerini saptar; ama, **İslamcı - Türkçü** bir görüngeden bakarak:

....

Hind'in, Çin'in, Arap'ın, İran'ın,
Semerkand'ın, Buhara'nın, Turan'ın,
Ulu Mısrın, Şan bucağı Efgan'ın-
Gözleri hep bu vatana bakıyor,
Türk iline Allah nuru akıyor.

Ali Ekrem gibi, Mehmet Akif'le Mehmet Emin de aynı görüngeden bakarlar millî mücadeleye: Mehmet Akif, ezan sesleriyle dolu bir "İslam Dünyası" haritası çizerken; Mehmet Emin, Türk budunlarının otağı bir "Turan" düşler hep. "Al işte bir günü matemsiz olmayan Asya!" dizesinin öne çıktığı "Berlin Hatıraları" (1915) başlıklı bir şiirinde bu yönsemesini betimleyen Mehmet Akif, millî mücadele yıllarında da sürdürür

nı açarlarken, amaçları buydu belki de. Belki de en önemli yanılgılarından biriydi bu. Çünkü, Agostinho Neto, Dennis Brutes, Mazisi Kunene, Dennis Chukude Osabebay gibi böylesi yoksul ulusların çocukları 'aydın' olmanın gereklerini unutmadıklarını kanıtladılar ülkelerine döndükleri zaman. Yeni bir bilinç ve öfkeyle geri geldiklerinde, 'düşünce'lerinin satın alınamayacağını gösterdiler bize. 1946'da Londra'da hukuk öğrenimi yaptıktan sonra, Nijerya'nın siyasal yaşamında önemli görevler üstlenen Osabebay, şöyle diyor: "Kim Satın Alıyor Düşüncelerimi" başlıklı şiirinde:

Kim satın alıyor beynimdekini
Yüzyılların canını alıyor o
Çağlarca soğumayan kavlı yanardağ
Öylesine şavkır ki, alevsiz
Yanar kendi kültürünün
derinliklerinde
Onurlu acılardan geçerek
Yanar yeryüzünün dört bir yanında
Yıkarak surlar, temizleyerek evreni...

Buradan şuraya varmak istiyorum: Osabebay'ın dediği gibi, yurtsever bir şairin ya da aydın sorumluluğunu unutmayan birinin düşünceleri satın alınamaz kesinlikle. Mehmet Akif'in düşüncelerini de satın alamamıştır Alman emperyalizmi. Çünkü yalnız silahlarıyla değil 'yüzlerce kez yeniden yazılmış' **İncil**'iyle de girer yoksul ülkelere emperyalizm, çan sesleriyle, dinî ilâhileriyle. Ancak emperyalizmin **din**'i de(meta'ı) olarak kullandığını söylemek, işin kolayına kaçmak oluyor artık. Hıristiyanlığın değişkenliğine karşın, İslâm dininin yüzyılımızın ilk çeyreğindeki ulusal bağımsızlık ve özgürlük savaşımlarına yaptığı düşünsel itki hiç de küçümsenecek gibi değil. Kimi yerel ayaklanmaları saymazsak, kuvâ-yı milliyye hareketinin kan dolaşımını sağlayan en önemli düşünsel donanımlardan biri de **İslâmcı** düşünüşlerdir kuşkusuz. Sokrates-Aristoteles-Platon filozof üçlüsüyle başlayıp karşımıza dikilen (Attilâ İlhan'ın deyimiyle) **'Hıristiyan' Batı Emperyalizm**'inden çok ayrı bir konumdadır İslâmcı kümelenme, açıkçası. Halikarnas Balıkçısı'na kalırsa, Anadolu'nun kuşatılması enikonu bir Haçlı Seferi'dir; hem de planlı, programlı bir Haçlı Seferi.. Biraz ayrımlı olmakla birlikte, Attilâ İlhan da bu görüşü paylaşıyor, ben bir şey söylemek istemiyorum bu konuda; ancak, düşünsel kategorisi Hıristiyan felsefesiyle çakışan İslâm idealizminin nasıl oluyor da Ulusal Kurtuluş Savaşlarına yan çıkıyor? sorusuna şöyle bir değerlendirmenin yerindeliğini belirtmek istiyorum; o da şu:

İslâm İmparatorluğunun sürekli gelişmesi ve üç anakaranın odağını oluşturan geniş sınırlarının daralmaması hep düşündürmüştür teolojik bilginleri. Emevîlerden Osmanlı Devleti'nin son günlerine dek, (Annemarie Schimmel'in deyimiyle) "**Kur'an**'ın ilk sûrelerindeki ahret tehdidi ile kâfir ülkelerini fethederek İslam egemenliğini yayma gereğini duyma nasıl bağdaştırılabilirdi?" sorusunun yanıtları belli bir ikilem oluşturmuştur. Ama kapitalizmin Batıda gelişip güçlenmesi **yaygın İslâm egemenliği**'ni ayakta tutma eğilimini de birlikte güçlendirdi sonuçta. Merkez sayılan Medine'ye bağlı tüm tutucu İslâm düşünürleri olmasa bile, Mehmet Akif gibi Türk uyruklu olanlar Osmanlı Devleti'nin yok olmasını İslâm için büyük bir 'tehlike' olarak görmüşlerdir. Padişahın varlığı-

Ne hicrandır ki: en şevketli bir mazî
serâb olsun
O kudretler, o satvetler harâb olsun,
türab olsun!
Çökük bir kubbe kalsın mâbedinden
Yıldırım Hân'ın;
Şenâatlerle çiğnensin muazzam
kabri Orhan'ın!

Şimdi bu iki şiirin karşılaştırmalı bir eleştirisini yapalım, şöyle: Akif, bilinçli ve dünya görüşünün gereği Yıldırım Han'ı, Orhan Bey'i ya da Ertuğrul Gazi'yi olumlular; daha doğrusu, Selçukluların Anadolu'ya otağ kurmasını, Âl-i Osman'ın Avrupa içlerine sokulmasını "İslâmın utkusu" sayar. Ve Ulusal Kurtuluş Savaşımızı da bu bağlamda değerlendirir yukarıda belirttiğimiz düzlem üzerinde. **(Sürecek)**

aradıklarını söyleyerek eve gelen iki yabancı, Lorca'ya çeşitli hakaretler yaparlar.

5 Ağustos'ta, cumhuriyet düşmanı bir ailenin oğlu olan şair dostu Luis Rosales'i (9) arar Lorca. (Rosales aynı zamanda Granada'nın üç falanjist bölge şefinden biridir). Lorca'nın düşüncesi Huerta'dan ayrılmaktır ama nasıl, nereye? Rosales'le konuşurlar Granada'dan da kaçmaktan yana değildir. 9-15 Ağustos arasında Rosaleslerin, Granada'daki evlerinde kalır. Huerta'dan ayrılışının ertesi günü, aralarında Granada eski milletvekili Alonso'nun da bulunduğu bir grup falanjist gelir. Aradıkları ise Lorca'dır. Bulamazlar.

Lorca'nın gelmesiyle Rosaleslerin evde sıcak bir hava eser. Lorca'nın bu koşullar altında yapabildiğiyse, okumaktır. Elinden düşürmediği kitaplarsa, Ortaçağın papaz şairi Gonzalo de Berceo'nun eserleridir. 16 Ağustos'ta, eniştesi Montesinos yirmi dokuz tutuklu ile birlikte, sabahın erkeninde mezarlıkta kurşuna dizilmiştir. Aynı günün akşamı Lorca, Franco falanjist hükümetince tutuklanır. Tutuklayansa, Alonso'dur. 17 Ağustos'ta İngiliz romancısı H.G.Wells, Lorca'nın tutukluluk halinde can güvenliği için vali Valdes'e uluslararası "Pen Club" adına bir telgraf çeker. Luis Rosales'in yardım çabalarıysa sonuçsuz kalmıştır. Aynı gün vali ile görüşür. Lorca'nın artık burada olmadığını söylerse de, 16-17 ve 18 Ağustos günlerini vilayette geçirmiştir. Manuel de Falla devreye girer. Onun da çabası sonuçsuz kalır.

Sierra de Alfacar dağı eteklerindeki bayırda kurulu Vinzar köyü, tem-

NOTLAR:

(1) F.G. Lorca ile Konuşmalar (1933-1936), Türkçesi: İtah Eroğlu, Yeni Dergi, Şubat 1966, sayı: 17, s.176-77.
(2) Ölümünün kırkıncı yılında: Lorca, Milliyet Sanat Dergisi, 10 Eylül 1976, sayı: 196
(3) dp 1, a.g.y., s.175
(4) 1969 yılında Gün Yayınları'nda Sait Maden'in çevirisi olarak "Çingene Türküleri/Romancero Gitano" ile birlikte dilimizde ilk kez yayımlanmıştır.
(5) CEDA: Confederacion Espanola de Denechas Antonanas. 1933 seçimlerinde başta giden sağcı grup orta sınıfın Katolik partisi. O dönem başkanı Jose M.G. Robles'tir.
(6) dp 2, a.g.y.
(7) dp 1, a.g.y., s.178
(8) Ian Gibson, Lorca'nın Öldürülüşü, Türkçesi: Murat Belge, s.54, Cem Yayınevi 1976
(9) Luis Rosales, falanjist şair. Son dönemlerde şair ve eleştirmenliğiyle edebiyata yaptığı hizmetlerden dolayı İspanyol Kraliyet Akademisine seçilir.
(10) Pablo Neruda, Yaşadığımı İtiraf Ediyorum, Türkçesi: Ahmet Arpad, s.161, Altın Kitaplar 1975
(11) Andrey Voznesenski, Lorca'yı Seviyorum, Türkçesi: Erdal Alova, Sanat Emeği, Ağustos 1979, sayı: 18

KAYNAKÇA:

Lorca Özel Sayısı, Yeni Dergi, Şubat 1966, sayı: 17
Lorca'nın Öldürülüşü, Ian Gibson, Türkçesi: Murat Belge, Cem Yay. 1976, 231s.
İspanya İç Savaşı, José Sandoval-Manual Azcarate, Türkçesi: Mehmet Harmancı, Köprü Yay., Şubat 1969, 162s.
Madrid'de Ölmek, Frédéric Rossif-Madeleine Chapsal, Türkçesi: Babür Kuzucu, Yöntem Yay., Mart 1974, 151s.
Seçme Şiirler, F.G. Lorca, Türkçesi: Sabri Altınel, Galata Şiir Yay., Şubat 1962, 86 s.
Bütün Şiirleri, F.G.Lorca, Türkçesi: Sait Maden, Cem Yay., 1974, 565 s.
Milliyet Sanat Dergisi, 10 Eylül 1976, Sayı: 196.

DALLARDA VALS

Yere düştü bir yaprak,
ikisi
üçü derken.
Ayda bir balık yüzerken.
Suyun uykusu bir saat
ve beyaz denizin yüz.
Kadın
ölüydü üstünde dalın.
Rahibe
şarkı söylerdi turuncun içerisinde
Kızcağız
elme koparmağa çama çıkardı.
Ve çam
arardı incecik ses tüyünü her
zaman
Bülbüle gelince
çevrede yarasına ağlardı nice
Benim gibi,
çünkü bir yaprak düştü
derken ikisi
derken üçü.
Ve kristal bir kafa
kâğıttan bir kemanla
ve kar dünya ile çürürdü
birer birer
ikişer ikişer
üçer üçer.
Ah! eti görünmeyen sert fildişi!
Ah! o karıncasız tan körfezi!
Dalların canıyla,
kadınların ayıyla,
vıraklayışıyla kurbağanın,
sarı balçığıyla balın.
Gelecek bir gövde
başında bir defne tacı.
Rüzgâr yerine gökte
bir duvar olacak kaskatı
ve kopuk dallar bütün
gidecek onunla dans ede ede.
Birer birer
çevresinde ayın,
ikişer ikişer
çevresinde güneşin
ve üçer üçer
fildişi uyusun diye bir güzel.

LORCA

TÜRKİYE'DE CİNSİYET ROLLERİ, AİLE VE TOPLUM

NERGİS TEKİN

Editörlüğünü Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın yaptığı **Türkiye'de Cinsiyet Rolleri, Aile ve Toplum** adlı kitap Indiana Üniversitesi Türk Çalışmaları Serisi'nin 3. Kitabı olarak 1982 yılında A.B.D.'de basılmıştır. Çiğdem Kağıtçıbaşı, kitabının giriş kısmında şunları belirtmiştir. "Mikro-analitik bir yaklaşımla 15 çalışmayı içeren bu kitabın amacı, hızla değişen bir toplum olan Türkiye'de cinsiyet rolleri, aile ve toplum arasındaki bazı karmaşık ilişkileri incelemektir. Aileiçi cinsiyet rolleri, kadının statüsü ve bunlara ilişkin tutumlar kitabın odak noktalarıdır.

İncelenmekte olan Türk toplumu, kültür, sosyal sınıf, kır-kent ve gelişim açılarından oldukça karmaşık bir toplumdur. Bu toplumun kaynaşmasında Türk, Anadolu, İslam-Orta Doğu ve Akdeniz kültürleri belli başlı etkilerdir.

Türkiye'nin hızlı bir sosyal değişme içinde olması, sosyal değişmenin gereği olarak yapısal değişmenin yanında, tutumlarda, inançlarda ve değerlerde de değişmeyi gerektirmektedir. Böylesine karmaşık bir örüntüyü bütünüyle açıklayabilmek çok zordur. Bu kitap da böyle iddia ile ortaya çıkmamıştır. Tam tersine, konunun sınırlarını kabul etmek gerekir. Bu sınırlar, konunun kendi mikro özelliğinden ve araştırmaların yaklaşımlarından kaynaklanmaktadır.

Sosyal yapı, dinamikler ve değişme, birey, cinsiyet rolleri, aile ve toplum açılarından mikro-analitik bir yaklaşımla incelenmektedir. Burada esas amaç, değişen toplumun kurumlarına, ana ünitelerine, mekanizmalarına ve değişimin dinamiklerine inebilmek, onları anlayabilmektir. Bu amaç kitabın hem güçlü, hem de zayıf yanını oluşturmaktadır. Gücü, belirli bir somut düzeyde sistematik analize olanak tanımasından; zaafı da dahaüst düzeyde bir genellemeye yönelik olmamasından kaynaklanmaktadır.

Bütün bunlara ek olarak, son yıllarda Türkiye'de yapılan sosyal bilim araştırmalarının niteliği de kitabın konusunu belirlemiştir. Bu nedenle, kitabın bölümlerinde doğal olarak kırsal değişme, kırdan kente göç; gecekondu sorunu; değişen tutumlar ve değerler; aile yapısı ve dinamiği; cinsiyet rolleri; eğitim; kadının işgücüne katılımı ve çocuğun sosyalleşmesi konuları ağırlık kazanmaktadır."

KİTABIN BÖLÜMLERİ VE YAZARLARI

Giriş - Çiğdem Kağıtçıbaşı

I. AİLE YAPISI

— Çiftodaklı Aile Yapısı ve Karı-Koca İlişkisinin Alternatif Bir Modeli - Emelie A. Olson

— Kentsel Türkiye'de Aile ve Akrabalık ilişkilerinin Önemi - Alan Duben

II. CİNSİYET ROLLERİ

— Türkiye'de Kentsel Değişim ve Kadının Rolü: Genel Bir Bakış ve Değerlendirme — Deniz Kandiyoti

— Türk Kadınının Eğitimi Hakkında Değerler İkilemi - Sumru Erkut

— Türkiye'de Kırsal Kesimde Kadının Eğitimi - Ferhunde Özbay

— Türkiye'de Cinsiyet Rolleri, Çocuğun Değeri ve Doğurganlık - Çiğdem Kağıtçıbaşı

— Türkiye'de Kentsel Ailede Kadının İşgücü ile Kuvvet İlişkisi - Nilüfer Kuyaş

— Uluslararası İşgücü Göçünün Kadının Rolü Üzerindeki Etkisi - Nermin Abadan Unat

III. DEĞİŞEN TOPLUM-KENT VE KIRSAL KESİM

— Ekonomik Değişme ve Gecekondu Ailesi - Tansı Şenyapılı

— Kente Göçenlerin Çıkmazı: Gecekondu Bölgesinde Hizmet Sağlamanın Dinamiği - Metin Heper

— Değişen Patron-Yanaşma İlişkileri Şekilleri: Bir Yapısal Değişme İncelemesi - Mübeccel B.Kıray

IV. AİLE VE SOSYAL PROBLEMLER

— Psikopatoloji ve Türk Ailesi: Bir Aile Sistemi Teorisi Analizi - Güler Okman Fişek

— Sosyal Değişme ve Ailede Kriz: Türkiye'de Boşanma - Ned Levine

— Türkiye'de Cinsiyet Olgusunun Sosyal Psikolojik Şekilleri: Kadın-Erkek Cinayetlerinin Karşılaştırması - Serap Özgür ve Diane Sunar

— Türkiye'de Şiddet Olaylarını Altyapısal, Sosyal ve Kültürel Kaynakları - Paul J. Magnarella

TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI		
Gelir Grupları (TL.)	Gelir Grubuna Göre Aileler (TL.)	Ulusal Gelirden Aldığı Pay (%)
0— 2.500	4.1	0.3
2.500— 5.000	8.1	1.2
5.000— 10.000	17.8	5.4
10.000— 15.000	20.0	10.1
15.000— 25.000	22.5	17.9
25.000— 50.000	18.1	25.4
50.000—100.000	6.8	18.6
100.000—200.000	1.9	10.8
200.000—	0.6	10.2

Önce ekonomik kalkınma sağlansın, sonra sosyal sorunlar çözümlenir, istihdam sağlanır, emek değerlendirilir, dengeli ve adil ulusal gelir bölüşümünün oluşması için çaba gösterilir görüşü ağır basmaktadır. Ülkemizde plan ve yıllık programların zamanında yayınlanmaması dikkati çekmemektedir. Özellikle sendikacılarımız bundan habersiz görünmektedir.

Ulusal kalkınmada emekçi kesimin katkısı ve refah payı saptanmalı

SEDAT AĞRALI

Bir süre öncesine kadar saygın ekonomistler, sadece ekonomik büyümenin kalkınmaya yeteceğini sanıyorlardı. Zaman süreci içinde gördüler ki, istihdam ve adil gelir bölüşümü sağlanmadan tek yanlı ekonomik büyüme olursa, ülke kağıt üzerinde kalkınmış gibi görünür, ücretler artmış fiyatlar ucuzlamış gibi yansır. Gerçekte durum böyle değildir. Yaratılan milli gelir adaletsiz dağıtılmıştır, işsizlik artmıştır, sosyal adalet zedelenip, yok olmaya yüz tutmuştur, güçlüler üste çıkmış ve güçsüzler büsbütün ezilmiştir. Kıcasa **"insansız kalkınma modeli"** diyebileceğimiz bu model, bir toplumun başına gelebilecek en büyük sosyal tehlike niteliğindedir.

Günümüz ekonomistleri, özellikle Güney Amerika ülkelerinde bu modelin başarısızlığını gördükten sonra, eski görüşlerini değiştirmişler ve **"insanın mutluluğu"**'nu amaçlayan sosyal adalete dayalı modeli benimsemişlerdir.

Nitekim, **"insansız kalkınma"** modelini savunan Amerikalı ekonomist Prof. Dr. Miltan Friedman'a 1970'lerde verilen Nobel Ekonomi Ödülü'nün, 1981'lerde, **"sosyal adaletçi"** kalkınmayı savunan gene Amerikalı bir ekono-

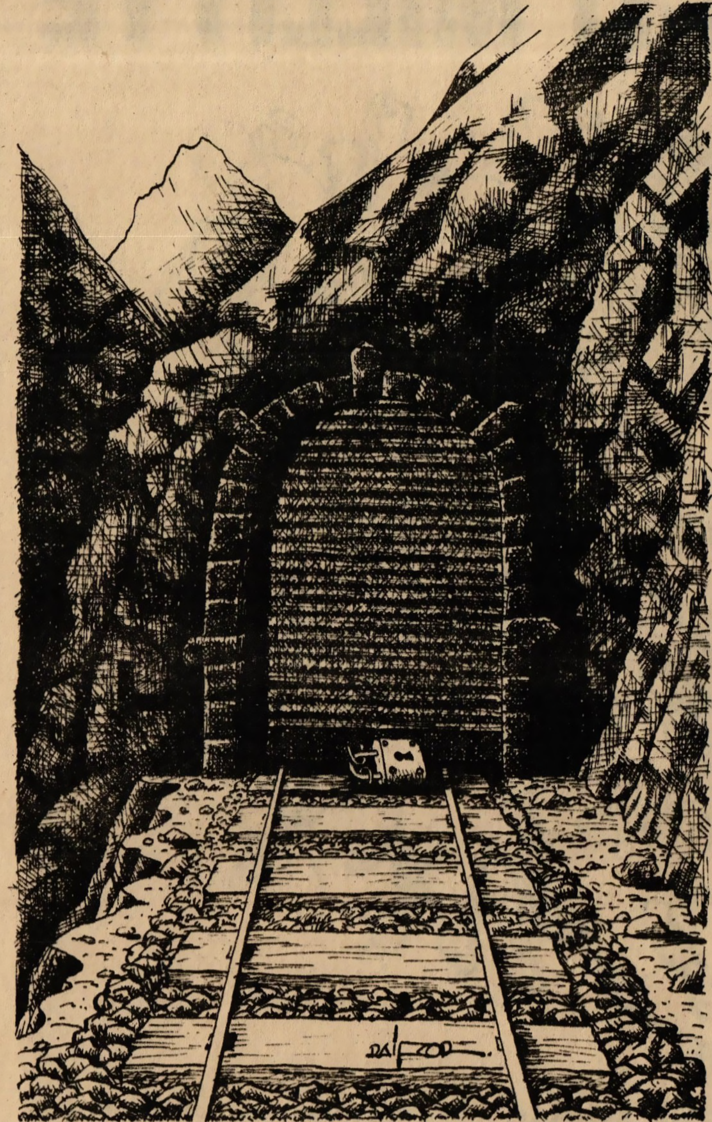
Bir noktayı gözden uzak tutmamak gerekir, emekçi kesimin inandığı, benimsediği ve kendi çıkarlarının eksiksiz ve tam olarak kollandığı bir planın başarıya ulaşma şansı

işçilerin ülkelerinin ekonomik ve sosyal kalkınmasında, planlamasında söz sahibi olmaları konusu gündem maddesi olarak görüşülmüştür. Bu kongrede bu konuda önemli bazı kararlar alınmış ve üye devletlere bildirilmiştir. Alınan ka-

kolaylaştırmaktadır.

Kuşkusuz, Batı anlamında köklü bir felsefi geleneği olmayan, toplu uş sözleşmesi ve ücret konusu dışında tabanı ile bütünleşemeyen, yeterince bilinçlenememiş sendikacılarımızın, bu önemli konuyu kavrayıp ilgi ve çaba gösterdiklerini söylemek pek olası değildir. Sendikal işlevi, sadece toplu sözleşme, ücret pazarlığı biçiminde belleyen dar kapsamlı **"Amerikan Modeli Sendikacılık"** anlayışıyla değerlendiren işçiden kopuk bazı sendika yönetici kadrolarının, daha pek çok konularda olduğu gibi, bu yönde de duyarsız ve yeteniksizliği dikkatten kaçmamaktadır. Denebilir ki, basında bazı sendika liderlerinin bu konularla ilgili demeçleri çıkmaktadır. Bunlar işçi isteklerini yansıtmaktan uzak, göstermelik sözcükler olmaktan öteye bir değer taşımadığı daha ilk bakışta anlaşılmaktadır. Demeçlerin, ordan burdan derlenen, koşullandırılmış danışmanlarcak hazırlanmış işçinin özlemini, heyecan ve gerçek isteklerini dile getirmeyen kişisel propaganda aracı anlamsız laflar olduğu emekçi kesimin gözünden kaçmamaktadır.

Kapitalist ekonomiyi benimsemiş ülkelerde, kamu ve özel teşebbüsün yanı sıra işçi kesimi adına sendikalar da, be-

Raif Zor

Geçen yıl 2 milyondan fazla sigortalı işçiden 147 bin 118'i iş kazası geçirdi...

SSK istatistiklerinde iş kazaları

MUSTAFA K. ERDEMOL

Geçen sayılarımızda işçi sağlığı ile ilgili olarak, varolan sorunları çok genel bir çerçeve içinde ele almıştık. Söz konusu sorunlar temel birkaç noktada birleşiyor. Bu "birkaç" nokta işçi sınıfının ekonomik konumundan kaynaklanan önemli sorunları barındırıyor bünyesinde.

İşçi sınıfının salt ekonomik kazanımlarını sağlamaya çalışma yanılgısı - ki o da başarılamamaktadır— "işçi" kavramı etrafında toplanan kimi ikincil sorunları iyice gözardı ediyor. Bunların yanı sıra işçi sınıfının sorunlarıyla ilgili yapılan çeşitli araştırmaların gerçek sonuçları vermediği de görülmektedir. Örneğin SSK'nın kimi araştırmalarının sonuçları gerçeği yansıtmıyor. Sigortalıdan çok sigortasız insanın çalıştığı düşünülürse bunun görünür nedeni ortaya çıkar. Öte yandan yasal işçi kabul edilemediğinden istatistiki bir takım çalışmalara katılamayanlar da *sağlıksız* sonuçlar alınmasının bir başka nedeni.

İşte gerçek sonuçları vermemesine karşın yine de büyük rakamların görüldüğü SSK İstatistik Yıllığı'na bir göz atalım.

İstatistik Yıllığı'na göre, 1982 yılında 858 bin 87 işyerinden, 2 milyon 732 bin 26'sında çalışan sigortalılardan eylülde prim ödeyen 2 milyon 264 bin 788

mist olan James Tabin'e verilmesi yeni bir görüşü yansıttığı gibi anlamlıdır da. Avrupa ülkelerinde ekonomi biliminin pratiğinde bir gelişmenin simgesi niteliğindedir.

Kağıt üzerinde bir takım rakamların şişmesi ve grafiklerin yükselmesinin insanı mutlu etmeye yetmediği, güçlü bir ekonomide insanların kolaylıkla iş bulabilmesinin ve yaratılan milli gelirin de adil ve hakça paylaşılmasının zorunlu olduğu artık bilinmektedir.

Güney Amerika, Afrika ve hatta bazı Asya ülkelerinde uygulanan ve olumsuz sonuçlar veren modellerin savunuculuğunu beceri sayan bazı bürokratlarımız, plancılarımız, akademisyenlerimiz, uzmanlarımız, Batı ekonomi bilimi pratiğindeki bu önemli değişimden dersler almalıdırlar. Bizdeki planlama anlayışı şimdiye kadar insanın mutluluğuna önem vermemiş, kağıt üzerinde saptanan bir takım rakamları gereğinden fazla önemsemiş, istihdam ve ulusal gelirin adil dağılımını dikkate almamış, sosyal adalet ilkelerine sırt çevirmiştir.

Oysa, devletin toplumsal görevi, somut işlevi, güçsüzleri korumak,ezdirmemek önlemler almaktır. İşsizler, yoksullar, işçiler, memurlar, emekliler, köylüler, esnaf gibi düşük gelirli, emekçi kesimler milli gelirden en düşük payı alan çoğunluğu oluşturur. Kalkınmak için, önce "İNSAN"ı mutlu etmek gerektiğini anlamak için, ille de ekonomi bilimindeki son gelişmelerden söz etmek gerekmez. Atatürk, bu kuramsal ilkeyi yıllarca önce saptayarak **"her türlü hakkın kaynağı ferttir"** diyerek amacı açıkça ortaya koymuştur.

Türkiye temel ilke olarak 1961'lerden bu yana planlı kalkınmayı benimsemiştir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik ve sosyal kalkınmayı hızla gerçekleştirmek, demokratik düzen içinde ancak planlama yöntemine uymakla başarılabilir. Sadece maddi değerleri, ulusal kaynakları hesaba katmakla hazırlanan kalkınma planlarının amaçlarına ulaştığı pek görülmemiştir. Kapitalist ekonomiyi benimsemiş ülkelerde, kalkınmanın temel yükü sermaye ve değer yaratıcı **"beşeri unsur"** işçinin sırtındadır. Bu düzeni benimsemiş toplumlarda planın başarıya ulaşmasında elde edilecek ulusal gelirden emekçi yığınlara dengeli, adil ve hakça düşecek refah payının, önemi büyüktür. Bu hassas denge toplumda barışın, huzurun, gelişmenin sürekliliği ile yakından ilişkilidir.

Genelde, Planlı Kalkınma'nın ülkemizde başarıyla uygulandığını söylemek olası değildir.. Birinci, ikinci, hatta üçüncü plan döneminde bazı esneklikler dikkatten uzak bulundurulduğu takdirde, olumlu sonuçlar alınmış, yatırımlar gelişirken, kalkınma hızı da belirli bir tempo izleyerek artmıştı. Ancak, 1978, 1979 ve 1980 yıllarında, ülke çıkarları yerine politik çıkarlar peşinde koşulduğundan, planlamanın bir disiplin işi olduğu ve kamu yönetiminin de bu disipline uymasının, plan açısından zorunlu bulunduğu gerçeği dikkatten uzak tutulmuştu. Planın dilimleri olan programlar savsaklanarak çok geç olarak yayınlanıyor, etkisini ve önemini yitirerek amacından saptırılıyordu. Sendikacılığımız da, çalışan emekçi kesimi adına uyarı görevini yeterince yerine getirmiyordu, daha açık bir deyimle sorumluluğunun bilincine varamıyordu.

vardır.

Bir noktayı gözden uzak tutmamak gerekir, emekçi kesimin inandığı, benimsediği ve kendi çıkarlarının eksiksiz ve tam olarak kollandığı bir planın başarıya ulaşma şansı vardır. Böylece, işçi, sorumluluğuna katılacağı, başarıya ulaşması için çaba göstereceği bir plana sahip çıkabilecektir. Yirmi yıldır uygulanan beşer yıllık plan dönemlerinde, bu önemli etken dikkate alınmadığı için beklenen olumlu sonuçlara ulaşılamamaktadır.

Başbakanlık Müsteşarlığı'na bağlı **"Koordinasyon Kurulu"** plan ve programlara gerekince başvururuz ilkesinden hareketle **"ekonomiyi canlandırmak"** amacıyla acil önlemler almaya çalışıyor ve bu konuya sadece ekonomik açıdan bakmayı benimsiyor. Önce ekonomik kalkınma sağlansın, sonra sosyal sorunlar çözümlenir, istihdam sağlanır, emek değerlendirilir, dengeli ve adil ulusal gelir bölüşümünün oluşması için çaba gösterilir görüşü ağır basmaktadır. Ülkemizde plan ve yıllık programların zamanında yayınlanmaması dikkati çekmemektedir. Özellikle, sendikacılarımız bundan habersiz görünmektedirler. Güncel en önemli tartışma konusu, OECD ve IMF, Dünya Bankası gibi kuruluşların hazırladıkları raporlar incelendiğinde görülmektedir ki, ülkemizin sadece ekonomik ve mali yönden sorunlarına ağırlık verilmektedir. Ancak, sosyal sorunların çözümlenmesi yönünde öneriler ve araştırmalar bu raporlarda bulunmamaktadır.

Çağdaş dünya toplumlarında planlı kalkınmada, **"devlet-işçi-işveren"** üçlüsü arasında ortaklaşa işbirliği ve sorumluluğu oluşturacak ortamın sağlanması sorunu çözümlenmiştir. Bu toplumlarda, sadece belirli sürelerde planların hazırlanmasına ışık tutacak görüşlerin, önerilerin, eleştirilerin yer alması yerine, kesintisiz işlevini sürdüren **"devlet-işçi-işveren"** üçlüsünün **(TRIO SİSTEM)** oluşturduğu planlama konseyleri bulunmaktadır. Kalkınmanın ağır yükünü omuzlamış işçiler, böylece planı daha yakından tanıyor, kalkınmada paylarının ne olacağını önceden biliyor ve uygulamaya bilinçli olarak katkıda bulunuyorlar.

Türkiye'nin üyesi bulunduğu (ILO) Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 6 Temmuz 1980 tarihindeki kongresinde rarlardan birisi şöyledir:

"Üye devletlerin hükümetleri, sosyal gelişme projelerinin yürütülmesinde ve her düzeyde ulusal ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesinde özgür ve bağımsız işçi-işveren kuruluşlarının görüşlerini almalıdır."

Çağdaş dünya toplumlarında, ulusal boyutlardaki ekonomik ve sosyal politikanın saptanmasında işçi örgütlerinin görüşlerinin alınması yönünde çeşitli örnekler bulunmaktadır. Bu durum ülkeden ülkeye değişiyor. Kalkınma politikasına sendikaların katılması, ulusal organlarda ve örgütlerdeki temsilcileri aracılığıyla **(Fransa'da Ekonomik ve Sosyal Konsey, İsveç'te Planlama Komisyonu, Danimarka'da da Ekonomik Konsey)** oluşmaktadır. İşçilerin daha yüksek düzeydeki hükümet yetkilileriyle işbirliği Amerika'da uygulanmaktadır.

İşçi örgütleri, İngiltere'de ekonomik ve sosyal politikayla direkt ve endirekt ilgilenen üç ana danışma organında temsil edilmektedir. Bunlar Milli Ekonomik Kalkınma Konseyi (NEDC), Endüstride Milli İmalat Danışma Konseyi (NPACI) ve Milli Birlik Danışma Konseyi (NIAC).

Bu organlar birbiri ile resmi kuruluş bağları olmamasına karşın aynı düzeyde işlevlerini sürdürürler. Bu örgütlerde hükümet üyeleri ile İngiliz İşçi Sendikaları temsilcileri ortaklaşa çalışma yaparlar. Bu organlarda sendikalara verilmiş resmi görevler vardır. Bunlar, genelde temsil ettikleri işçilerin özel çıkarlarını, ulusal çizgide değerlendirme ile sorumludurlar. Bu uygulama işçilerin planlamada söz sahibi olmalarını, ulusal gelirden adil ve dengeli pay almalarını sağlayıcı uğraşı vermelerini lirli süreli kalkınma planlarının hazırlanması ve uygulanması sırasında, eleştirilerini, önerilerini, özgürce dile getirir, ağırlıklarını koyma işlevlerini hiçbir engelle karşılaşmadan sürdürürler. İşçi örütleri, özellikle işçi çıkarlarının korunup geliştirilmesini, tam istihdamın sağlanmasını planda ekonomik kalkınma hesapları yanında sosyal adaleti, refahı daha da yayfınlaştıracak istemleri deli getirirler. Bunun için kamuoyunu etkileyici demokratik eylemlerini sürdürür, başta iktidar olmak üzere, siyasal kurumları uyarırlar. İşçi örgütleri, toplumun çoğnuluğunu ta tabanını oluşturan emekçi kesimin, gelir pastasından yeterli pay almasını, servetin yaygınlaştırılmasını, sosyal güvenliğin ekonomik kalkınmaya paralel olarak gelişmesini gerçekleştirecek önlemlerin planda yeralması için çaba gösterirler.

Bu konuda sendikacılığımızın yeterince bilinçlenmiş olduğu söylenemez, işlev ve sorumluluklarını yerine getirdiğini önermek bile olanaksızdır. Yirmi yıllık planlı dönemde, işçinin refah payının, ekonomik gelişme ve kalkınma hızının çok gerilerinde kalması bunu kanıtlamaktadır. Batı'da demokratik, özgür toplumlarda, işçi örgütleri planların ekonomik ve sosyal hedeflerinin saptanmasında taraf olarak söz sahibidirler ve bu yönde ciddi, inandırıcı, etkin çaba gösterirler. Sendikalar **—mikro düzeyde—** işyerinde, işkolunda toplu sözleşmelerle işçinin çıkarlarını korurken, **—makro düzeyde—** ülke genelinde planlı kalkınmada, işsizliği önleyici yatırımların gelişmesi, emekçi kesimin ulusal gelirden daha büyük pay alması, sosyal güvenliğin yaygınlaştırılması yönünde işlevini sürdürmektedirler.

sigortalı 147 bin 118 iş kazası geçirmiş, bu iş kazaları sonunda 1881 sigortalı daimi işgöremezliğe uğramış, 831 sigortalı ölmüştür.

Prim ödenen gün sayısı diğer bir deyişle toplam iş günü (manxdays) yine Eylül'de 64 milyon 674 bin 937'dir. İş kazalarından sonra geçici işgöremezlik nedeniyle 2 milyon 148 bin 944 gün kaybedilmiştir.

Tümü gerçeği yansıtmayan bu rakamlar, iş güvenliği konusunda alınması gereken ivedi önlemleri gözler önüne sermeye yetiyor. Önlemden ne anladığımız bir başka sayıda konumuz olacak.

Yıllıktan çıkarılabilen diğer sonuçlar da şöyle özetlenebilir:

— İş kazalarına en çok makineler, en az da ateşli silahlar neden olmaktadır.

— İş kazaları en çok yaralarla ve yırtıklarla, en az da belkemiği kırıkları ile sonuçlanmaktadır.

— İş kazaları en çok 1-3 işçi çalışan işyerlerinde, en az da 501-1000 işçi çalışan işyerlerinde görülmektedir.

— İş kazaları en çok 1 yıllık işçiler, en az da 9. çalışma saatinde meydana gelmektedir.

— İş kazaları en çok 4-7 gün istirahati, en az da 365 gün ve daha fazla istirahati gerektirmektedir.

Çeşitli önlemlerin alınması gerektiği ortada. Bunun için de birtakım ön çalışmaların yapılması kaçınılmaz. Bunun için kaza tekrarlama oranı, kaza ağırlığı oranı, kayıp gün sayısı, 100 işçiye rastlayan kayıp gün sayısı, 100 çalışılan güne rastlayan kayıp gün sayısı. Tüm iş kazaları için yapılan doğrudan harcama. Bunların belirlenmesi gerekiyor önce. Sonra... Sonrası ise eski iş müfettişlerinden Sadun Kurt'a göre şöyle:

a) İşyerinin tümünde çalışan gerçek işçi sayısı,

b) Kaç daimi işgöremezin çalışma gücünü yüzde kaç oranında kaybettiği,

c) Daimi işgöremezlik ve ölümde kayıp gün hesaplanırken 6000 gün mü, yoksa 7500 gün mü alınacağı.

d) Yılda kaç gün çalışıldığı (ortalama olarak)

e) Kaza tekrarlama oranı ve kaza ağırlığı oranı hesaplarında 125.000 veya 25.000 toplam işgünü (man x days) ve 1. milyon toplam iş saati (man x hours) mu kullanacağı.

f) Sigorta vakalarının iş kazası ve meslek hastalığı olarak 2 ayrı bölümde ele alınması gibi hususlar SSK istatistik yıllığında genelde topluca tüm işkolları ve özelde her işkolu için ayrı ayrı yer almalıdır."

"Sorun tek başına sermayenin korunması değil" diyorsak, "işçiyi" öncelikle bir *güç* olarak görmeyelim. Milyonları aşkın işçi sınıfının sorunları gördüğünüz gibi yaşamsal önemi tartışılmaz olan noktalarda birleşiyor. Sağlık, iş güvenliği anamalcı sistemler için önemli bir sorun. Sistemin yapısından kaynaklanan *insanı önemsememe* özelliği, işci sınıfının demokratik istemlerini her geçen gün genişletme sonucunu doğuracaktır. Ve ekonomik demokratik istemler, bir yığın istemi olduğundan dikkate alınmak zorunda. Gönül bu " dikkate almanın" bir zorunluluktan çok, insana verilen önemden kaynaklanmasını arzuluyor.

ÇEVRE

Sihirli Değnek: Turizm

Avrupa Konseyi'nde turizm üzerine

CENGİZ BEKTAŞ

Sosyal yapımızın dengesine, özellikle bizim, Anadolu kültürünün kalıtçıları olarak doğa dengemize, gelecek insanımız adına sahip çıkmamız, toprağımızı, suyumuzu, yeşilimizi sömürtmememiz çok önemli bir sorun olarak bugün karşımızda dağlar gibi durup duruyor.

Turizmin getirdikleriyle götürdüklerini şöyle bir düşünürken söylediklerimden yalnız geri kalmışların sorunu gibi görünenlerden çoğu gerçekte gelişmiş ülkelerin de sorunu. (Onların kendi içlerinde de, bölgeler arası az gelişmişlik çok gelişmişlik söz konusu doğal olarak. Ama sorunlar yalnızca bu nedenden değil...

Avrupa Konseyi'nin konuyla ilgili olarak düzenlediği bir toplantıya katılan, Avrupa'nın kuzeyinden-güneyinden pek çok "kültür planlama uzmanı" hemen hemen eş sorunlara parmak basıyorlardı. Sözünü ettiğim toplantının (1981'de Segovia-İspanya- da yapıldı) iki ana konusundan biri, "Turizmin Ve Salt Turistik Ölçütlerin Kent Politikalarına Etkisi" idi. Benim de katıldığım bu toplantıda, sosyoloğundan yazarına, belediye başkanından kent tasarımcısına, öğretim görevlisinden kültür planlamacısına öyle ortak noktalara varıldı ki...

Daha önce bir dergimizde de yazdığım gibi, turistik ve tarihi yerlerdeki evleri satın alarak, onları yılın yalnızca belirli, kısa bir süresinde kullanmaları (gizli yaşamasızlık) meğer herkesin sorunuymuş. Tarihi bölge olarak açıklandığından olduğu gibi onarılıp, düzeltilme koşuluyla kullanıma bırakılan yerleri, yerlilerinin büyük onarım giderlerini ödeyemedikleri için boşaltmak zorunda kalışları, böylece **kültür zincirindeki kopukluk** her yerde söz konusuymuş meğer...

Hemen her yerde turist davranışının, yöre oturanlarına çoğunlukla uymadığı, çoğu kez onların zararlarına bile olduğu gözleniyormuş. Örneğin, Bodrum'luların yaz aylarında ateş pahası olan her şeye el uzatamaması, pek çok şeyden yoksun kalışı gibi, Lapland'da da turistler öyle çok balık avlıyorlarmış ki, Lapland'lıların kendilerine yiyecek balık kalmıyormuş. Bütün uzmanlar, turistik broşürlerde, hep güneş, kar, kıyı gibi doğal güzelliklerden ve tarihi anıtlardan söz edilmesini, yöre halkının yaşama biçimine hiç değinilmemesini eleştiriyorlardı. **En önemli sorun, turizmin yalnızca tecimsel kurallarla yürütülmesiydi.** Oysa **turizm "para"dan daha çok şey anlatmalıydı.** Başlangıçta da böyle yutturulmamış mıydı? **Kültürler arasındaki tanışmayı-bilişmeyi, iletişimi, birbirini anlamayı, dostluğu, sevgiyi sağlayacaktı** ya sözüm ona...

Kısacası, bize dumansız işleyim (endüstri) diye tanıtılan turizm olayı, bir ülkenin kalkınmasını sağlayacak sihirli değnek olmadıktan başka, pek çok sorunları da hem gelişmiş ülkelerin hem de (ama daha çok) az gelişmişlerin başına dert ediyor. **Ne yapılırsa yapılsın turizm adına yapılanlar kendi halkımızın boyunu aşmamalıdır.**

Sosyal yapımızın dengesine, özellikle bizim, Anadolu kültürünün kalıtçıları olarak doğa dengemize, gelecek insanımız adına sahip çıkmamız, toprağımızı, suyumuzu, yeşilimizi sömürtmememiz çok önemli bir sorun olarak bugün -en çok bugün- karşımızda dağlar gibi durup duruyor.

—BİTTİ—

SERSERİLİK ÜSTÜNE

Doğru söylenişi "sarsarî" olan bu sözcük gibi, daha pek çok Farsça, hatta Arapça kelimeyi, Osmanlı Türkleri hem anlamca değiştirmişler, hem de fonetik yapılarını törpüleyerek tanınmaz hale getirmişler. Onların "sarsarî" dediği sözcük bizde hem "serseri" olmuş, hem de anlam değiştirmiştir.

ERHAN TIĞLI

Bir zamanlar "**serseri**" sözcüğü üstüne çok tartışmalar yapılmış, fikir yürütülmüştü. Geçenlerde bir gazeteyi karıştırırken baktım gene gündeme gelmiş serseri. Gazetenin başlığı şöyleydi: "**Serseriler Yasasına Yeni Ekler Yapıldı**" (5 Ağustos 1983 Günaydın Gazetesi).

Haber şuydu: "**Ankara-Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanan "Toplum için tehlike teşkil eden kişiler yasa tasarısı**"na yeni ilaveler yapıldı.

Uyuşturucu madde müptelasına yakalanarak ilk kez mahkûm olanlar için af getiren tasarıda "Tedavi olmak için teslim olan ya da yakınları tarafından ihbar edilen uyuşturucu müptelalarına bir defaya mahsus ceza verilmez" deniliyor.

SERSERİLERİN DURUMU

Yasa tasarısı serseriler için de hükümler getiriyor. Buna göre emniyet görevlilerince "**serseri**" oldukları için gözaltına alınan kişiler 24 saat içinde mahkemeye çıkarılacak. Mahkeme tarafından serseriliği onaylanan kişiler ise Bayındırlık Bakanlığı, belediye gibi kamu kuruluşlarında asgari ücretten zorunlu olarak işe yerleştirilecekler.

İşe yerleştirilen "**serseriler**" islahevlerinde ikamete mecbur edilecek, islah olana kadar tedavi, eğitim gibi masrafları devlet tarafından karşılanacak.

YASADA SERSERİNİN TANIMI

Yasa; serseri tanımını şöyle yapıyor:

"**Muntazam ve normal geçim kaynağından mahrum, meskeni bulunmayan, çalışmaya kudreti olduğu halde iş bulmak için teşebbüste bulunmayan, bedensel ve zihinsel olarak hiçbir eksiği olmadığı halde topluma uyum sağlayamayan, görev ve sorumluluklarını idrak edemeyen, suça yönelik, toplumun rahat ve huzurunu bozacak saldırgan davranışlarda bulunan kişi serseridir.**"

Mustafa Nihat Özön'ün Osmanlıca-Türkçe Sözlük'ündeki karşılık da şu:

"**Serseri, Farsça sıfat, isim. I. Başıboş, 2. İşsiz güçsüz, 3. Kayıtsız, düşüncesiz.**"

Anadolu'da bekarlara da serseri gözüyle bakarlar ve bir an önce başını bağlamak için uğraşırlar. Oysa evlendikleri halde başıboş gezenler, el kızını rezil edenler de var...

Gelelim ikinci maddeye. İş yok deyip kahve köşelerinde pinekleyenlere kurtuluş yok artık. Bu bahane de ortadan kalkacak hayırlısıyla. Hele serseriliğini onaylattın mıydı tamam. İş hazır.. Hastaysan kendi maddi olanaklarınla hastalığını tedavi ettiremiyorsan da kurtuldun. Peki ya gizli işsizler ne olacak?

Üçüncü madde hoşuma gitti. Bizde düşünmemeyi marifet sayıp, "Ne düşünüyorsun?" diye sorulduğunda "Hiç!" diyenler şapa oturdu şimdi. Yanında biri ölüyor, adam aldırmıyor bile. Ağlayana kayıtsız, üzülene aldırmıyor, boş veriyor, adam sendeci. Böylelerini serserilikten hemen atacaksın içeriye.

Pars Tuğlacı'nı "Anlamdaş ve Karşıt Kelimeler Sözlüğü" var elimizde bu kez de. "**Serseri: İşi gücü olmayıp şurada burada dolaşan ahlakı şüpheli kimse. Anlamdaşları: Hayta, ipsiz (mecaz), kabadayı (kötü anlamıyla), külhanbeyi, çapkın, bıçkın, uçarı, ayak takımı, hazele, evbaş, baldırı çıblak, eclaf, şeşir, tulumbacı (mecaz)**" Amma da çok serseri varmış haa! Cebinde ip taşımayanlar, ipin ucunu kaçıranlar yandı ha yandı... Babalara, amcalara bir şey yok ama dayılar kibar olmadı mı öldü! Külhanbeylikte iş yok, oldun mu maça beyi olacaksın. Ya çapkınlara ne demeli? Yolda kendilerine laf atan çapkınlara kızlar "serseri!" derlerdi. Demek bir bildikleri varmış! Ayak takımı. Bunlar da futbolcular olmalı. Taraftarlar ne acaba? Hangi aklı başında kişi karda, kışta, üstelik boğazından keserek, kahrederek, çile çekerek sahalara koşar? Ee.. iş ayağa düştü, ne yaparsın!.. Baldırı çıplak.. Yandın mini etekli Raziye! Serseriliğin lüzumu yok, uzat şu eteklerini. Şort falan da giyme, yoksa alırız ifadeni!..

ŞAİRLERİN YAKLAŞIMI

Serseri hakkında bir sürü laf ettik. Ya "Derbeder, sersem, serkeş, berduş, avare ve de divane" ne oluyor? Onlara da bir iki çift laf etsek ya.. Yoo, konuyu dağıtmayalım. Konumuz serserilik. Bakın "**Serseri**" **adlı şiirinde Necip Fazıl Kısakürek** ne demiş:

"Yeryüzünde yalnız benim serseri,
Yeryüzünde yalnız ben derbederim.
Herkesin dünyada varsa bir yeri,
Gönlüm ne dertlidir, ne de bahtiyar;
ne kendisine yar, ne kimseye yar.
Bir rüya uğrunda ben diyar diyar,
Gölgemin peşinde yürür, giderim..."

Bir zamanlar serseri olmak güzel bir şeymiş ki bakın yeniçeriler nasıl öğünüyorlar: "Nuru ilahide pervaneleriz/Bir bölük bu cihanda serseri divaneleriz."

Tevfik Fikret bir şiirinde: "**Bulabilsem o serseriyi bugün/Bir avuç altın eyleyip ihsan**" diyor. Altın fiyatları öyle yükseldi ki değil bir avuç, bir altına bile serseri olmaya razıyız. Yeter ki, "ihsan" edilsin o altın.."**Ferda**" şiirinde de şairimiz şöyle sesleniyor gençlere: "**Hatta yabancı bir el uzansın? Şu makberi,/Razı olur musun, taşa tutsun şu serseri?**"

Oya Uysal, "**Küskün**" adlı şiirinde: "**Serseri deli yalnızlığım bile güldü bana**" diyor. **Necati Cumalı, "Serseri Kurşun"** şiirinde demiş ki: "**Ah bu serseri kurşun/Ne rakı ıçer/Ne kumar oynar/Gene de bütün kabahat onda.**"

Mehmet Akif Ersoy, "Bülbül" şiirinde şöyle yakınıyor:

"**Teselliden nasibim yok, hazan ağlar**

şiirinde yedi kez serseri sözcüğü kullanıyor:

Sokaklar serseri biz serseri
• • •
Geceler serseri biz serseri
• • •
Sen söyle serseriler kralı İstanbul
Sen söyle iki gözüm
hangi merhem çaredir şu bizim yaramıza
Yel üfürdü su götürdü gençliğimizi
Elimiz boşa geldi meydanlarda kaldık
Meydanlar serseri biz serseri."

Kitaplıkta gözüme bir kitap ilişti: "**Serseriler**" **Maksim Gorki**-2. Baskı. Türkçeye çeviren: **Mustafa Nihat Özön**—1944-Remzi Kitabevi

Ümit Yaşar, "Serseri Kurşun" şiirinde ne yazmış bakalım:

"Nedir bu çektiklerimiz
Alın yazısı
Kim yazmış bu yazıyı
Tanrı
Tanrı nerde
Gökte

★ ★ ★

ri" adlı şiirinde:

"Aşka dalıp diyar diyar
Gezsem serseri serseri
Bütün yaz, kış, bütün bahar
Gezsem serseri serseri...
★ ★ ★
Yunus gibi yalınayak
Kirpiklerim saçım da ak,
Kırk yıl odun taşıyarak
Gezsem serseri serseri...
★ ★ ★
Ey ruhumda kanayan göl,
Doğduğum gün içimde öl,
Seni gömmek için çöl çöl
Gezsem serseri serseri...
★ ★ ★
Başta külah, elde değnek,
Bir hırka, bir don giyerek,
Yar peşinden "Hu" diyerek
Gezsem serseri serseri..."

Necip Fazıl, kendisinin yeryüzünde tek serseri olduğunu yazıyordu ama **Orhan Seyfi Orhon** da aynı fikirde! "**Fikri hür, kalbi şenim/Dünyanın işte benim/Yegane serserisi**"diyor bir şiirinde. **Vâlâ Nurettin, Halide Nusret Zorlutuna**'ya yazdığı bir mektupta serseriliği erkeklere özgü bir zevk olarak görüyor: "**Yahya Kemal! O, ilahi serseridir. 'Bohemim ben!'diye kendi de söyler. Çok teessüf ederim ki, siz bunun zevkini ebediyyen duymamağa mahkumsunuz, çünkü kadınsınız." (Bir Devrin Romanı)**

"Serseri" sözcüğü günümüz ozanlarını da epeyce etkilemiş olmalı ki son zamanlarda sık sık geçmeye başladı dergilerde, öykülerde, şiirlerde. İşte birkaç örnek:

"**ağız dolusu övdüğüm bizans serserilikleriyle/o benim yaman dostumdur sevin**"

Ege Fülütçüoğlu (Yurttaş Kane'e Başlangıç-Oluşum dergisi)

Oluşum dergisinin 42. sayısındaki bir öykünün adı da serserili: **Buket Uzuner-"Serseri Güvercin"**

"**Kadehimle serseriyim/Serserice gideceğim" M.B.** (Ana dergisi), "**Seni İçtim**"

"**Bir serseri hırsıyla seni kucaklıyorum/...Şafakta ayrılacağım/Çünkü ben bir serseri yolcuyum" (Yaser Bereketoğlu-Bir Serseri Yolcu şiiri** (Ana dergisi).

"**Ben kaldırım taşıyım/ Çirkin, ahlaksız Ve serseri"- Şakir Selçuk (Ana dergisi)**

Serseriliği sever misiniz! Ataol Behramoğlu, "İşte Yeniden" şiirinde serserili-

Bir zamanlar serseri olmak güzel bir şeymiş ki bakın Yeniçeriler nasıl övünüyorlar: "Nuru ilahide pervaneleriz/Bir bölük bu cihanda serseri divaneleriz."

"Taslakta kalan bir kılçık: "SARSARİ"

"Serseri" sözcüğü Anayasa maddesine takılıp kaldı. Bazı maddelere, son biçimini ve ruhunu kazandıracak olan Milli Güvenlik Konseyi, anavatanı İran olan bu kılçığı, umuyoruz ki Anayasa taslağından çıkarıp atacak.

SARSARİ'DEN SERSERİ'YE

Doğru söylenişi "Sarsarî" olan bu sözcük gibi, daha pek çok Farsça, hatta Arapça kelimeyi, Osmanlı Türkleri hem anlamca değiştirmişler, hem de fonetik yapılarını törpüleyerek tanınmaz hale getirmişler. Onların, "sarsarî" dediği sözcük bizde hem "serseri" olmuş, hem de anlam değiştirmiştir. İranlıların en önemli sözlükleri önümüzde. Encümen-ârâ, Burhân-e Kaatı, büyük bilgin Dehhodâsı, ortaklaşa bir görüşle, "serseri"yi açıklar:

"**Dikkatsizce, düşünülmeden, üzerinde durulmadan ortaya atılmış düşünce.**"

Murtaza Muallim'in İran'da Emir-e Kebîr Basımevi'nce yayınlanan Farsça'dan Fransızca'ya sözlüğü, "sarsarî"yi Fransızca'ya şöyle aktarır:

"İnattentivement, superficiellement, nagligemment..." **(dikkatsizlikle, yüzeysel olarak, ihmalcilik ve hoşgörüsüzlükle.)** Bu da gösteriyor ki, "serseri", İranlılar için horlayıcı bir söz değil.

Osmanlıcadan, günümüz Türkçesine uzanarak gelen "serseri"nin üstelik poposuna eklentiler de yapıştırmışız. Farsça'da isim olan "sarsarî"yi hem sıfat yapmışız, hem de ondan "serserice", "serserilikle" diye başka çirkinlikler türetmişiz. Sözcüğün aslında "horlayıcılık" yok ama biz onu, "çirkin anlamlı sıfat" haline dönüştürmüşüz.

Kurucu Mecliste, Şemsettin Sami, Muallim Naci, Ahmet Vefik Paşa, Salâhî gibi sözlükçülere göz atmayı da akıl edemeden, taslağın içinde bu "hakaret"li anlamı bırakıvermişiz telaş ve zıtlaşmalar yüzünden.

Nâima, zamana ve gidişe, zeki kalemini iğne gibi batırdığı cümlelerinden birinde, padişahın önünde, geçit resmi yapıldığını anlatır. Bu geçide esnaf kuruluşlarının ardından hırsızların, haramilerin, hilekârların ve ipsiz takımı dediği serserilerin de utanmadan katıldıklarını

Birinci maddeye bakarsak bizim Cevriye hanım serseri. Çünkü kafası boştur. Kendisi azıcık hoştur. Sevmez roman okumayı, sanatı manatı. İlgilenmez ne atom bombasıyla ne de Londra konferansıyla. Umurunda değildir dünya.

Ben de bütün dünya benimdir derim.
★ ★
Yıllarca gezdirdim hoyrat başımı,
Aradım, bir ömür, arkadaşımı.
Ölsem, dikecek yok mezar taşımı;
Kendime ben bile lanet ederim.
★ ★

baharımda
Bugün bir hanümansız serseriyim öz diyarımda.''

Arif Hikmet Par, ''Atatürk'' şiirinde O'nun ölüm acısını: **''Bulutlar serseri, yıldızlar çıldırmış derdinden''** dile getirir. **Attilâ İlhan, ''İki Yüzlü Melekler''**

Çektim tabancamı
Üç el ateş ettim gökyüzüne
Bir yıldız vurulup düştü
Kanlar içinde

Niyazi Sabri Ergül'ün serseriliği aşk serseriliği, mistik, romantik açıdan ele alıyor konuyu ve şöyle yazıyor **''Serse**ği çocuğu gibi sevdiğini söylüyor: ''Serseriliğim benim, seni çocuğummuş gibi seviyorum''.

Sayın **Rüştü Şardağ** da Güneş gazetesinde, 'Pazarola' köşesinde şunları yazıyor:

''Dozdiyan, haramiyan, hilebazan ve serseriyan, padişah hazretlerinin önünden bîhayâ ve bîmehâbâ güzâr eylediler.''

Rahmetli Neyzen Tevfik, İstanbul'un Sütlüce sırtlarında, sabaha karşı bülbüllerle dem çekiyor. Bir kolluk görevlisi durumundan kuşkulanarak sorar:

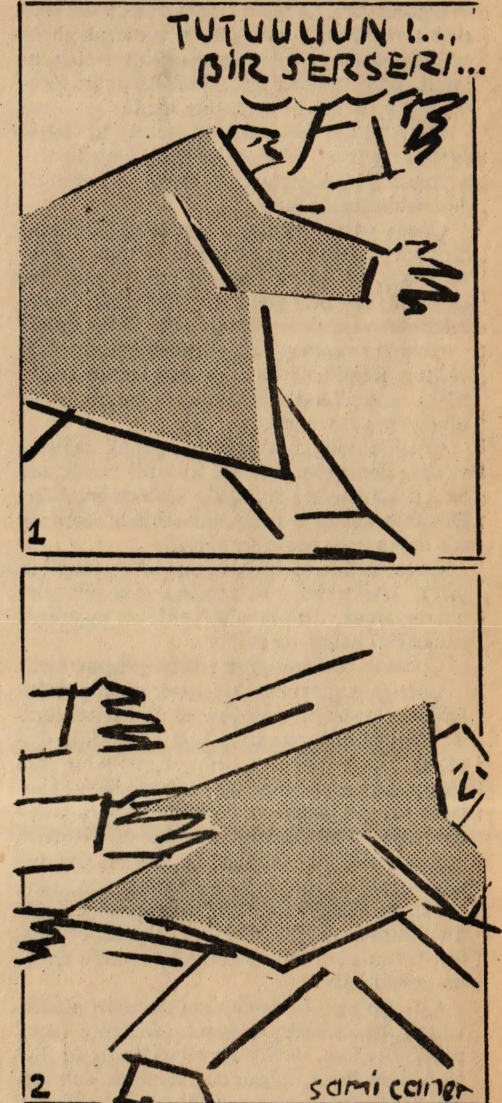
— Ne yapıyorsun orada?
—Çalıyorum, görmüyor musun?
Görevli tedirginleşir:
— Mesleğin ne? Ne iş tutarsın?
— İşim gücüm yok; serseriyim ben.

Karakola götürmüşler, ama komiser, Neyzen'i tanır gibi olmuş, serbest bırakmış. Şair o gün şu nefis dörtlüğü dizmiştir:

''Maderimden böyle çıkmış, gelmişim.
Kimse bizar etmesin, koysun beni.
Sormayın hiç: Yeryüzünde ben neyim?
Serseriyim, serseriyim, serseri.''

....

Gördünüz ya, serseri mayın örneği ordan oraya sürüklendik, daldan dala atladık. Sanatçılar bohem yaşamayı sevdikleri, paraya pula önem vermedikleri için serseri olarak görülürler, nitelendirilirler. Monoton kuru, renksiz bir ömür sürmektense çingeneler gibi serseri olmak daha güzel olmalı. Ne dersiniz?

OKUR İLİŞKİLERİ

Son 15 yılda hasta bir gençlik yetiştirdik

Tüm hastanelerin psikiyatri bölümlerine ilk kez bu kadar yoğun başvuruda bulunuluyor. Anlaşmazlık, geçimsizlik ve boşanmalar ilk kez bu kadar artıyor. Ruhsal bunalımlar tüm toplumu sarsacak noktaya erişiyor. Bu sancılı durumdan en çok etkilenenler son onbeş yılın gençleri...

Özellikle büyük kentlerde ortaya çıkan bu duruma neden olarak en başta ekonomik ve sosyal nedenlerle ailelerin bozulması, bireylerin birbirleriyle olan bağlarının kopması, sorunların artıp yaşam koşullarının zorlaşması geliyor.

Çok karışık, insanlığın tüm güvenini kıran günler geride kaldı ama Hiroşima'daki kadar canlı kalıntılar, hastalıklar bıraktı ardında.

GENÇLİK NE DURUMDA?

Ağır bunalımlar ve sorunlar altında ezilen gençler tüm insanlar gibi korunacak bir şeyler arıyor. Bulacakları, kesinlikle çözüm olmaktan uzak, yalnızca avutucu nitelikteki eylemler. Herkes kendi kültürel ve sosyal çevresine uygun bir yol seçerek kendini sorunlardan soyutlamaya çalışıyor. Kimi sanat olaylarını pek yakından izlemeye başlıyor.

Kimi eğlence gruplarına, girerek gönlünü eğlendiriyor. Kimi uyuşturucu ya da alkolde arıyor çözümü. Politik topluluklara girerek kendilerine bu yerlerde ortam arayanlar oluyor. Aşırı maç ya da müzik hastaları gün geçtikçe artıyor...

Tüm bu kaçışlarda bir ortak yön göze çarpıyor: Gençler sorunları göz ardı ederek kurtulabileceklerini umut ediyorlar.

SORUNLARIN KAYNAĞI

Tüm gençlik içinde büyük boşluklar ve tatminsizlikler yetişiyor. Gençlere bir uğraş hobi aşılanması için hiçbir şey yapılmıyor. Kendine hiçbir zevk edinmeyen kimse günün birinde tek başına kaldığı ya da böyle hissettiği zaman boş zamanını da değerlendirecek bir şey bulamıyor. Zamanla bu boş zamanlar büyük korkular, yalnızlıklar, sıkıntılar haline dönüşüyor. Bu aşamada ise gencin bir uğraş edinerek kendini avutabilmesi hemen hemen olanaksızlaşıyor. Böylece kaçış başlıyor.

Diğer uygar toplumlarla kıyaslandığında ülkemizdeki en büyük eksiklik olarak sosyal kurumların olmayışı ortaya çıkıyor. Birçok ülkede halk örgütleri gönüllü hizmetler veriyor. Toplum yararına çalışan bu örgütlere herkes boş zamanlarında katılıyor, çalışmalara katkıda bulunuyor. Ve mutlaka iyi işler yapmanın mutluluğunu yaşıyor.

Yurdumuzda Kızılay ve Yeşilay da dahil bu düzeyde dernekler kurulamadı. Mevcut dernekler bambaşka amaçlara yönelerek çoğu kez topluma zararlı bile oldular.

İnsanların huzursuzluğuna yol açan en önemli konulardan biri olan işsizlik ve geçim sıkıntısına karşı devletçe alınmış önlemler var çeşitli ülkelerde. Örneğin bir ''işsizlik sigortası'' birçok kişinin sağlık durumunu düzeltmeye yetiyor.

Sağlık kuruluşları ve hastaneler, hasta olmaktan korkan ve bu nedenle bunalıma düşenlerin korkulu rüyası olmaktan kurtarılamıyor, en acil ameliyatlar için üç ay, kanser teşhisi için birkaç yıl sonraya gün veren hastanelerin olduğu bir ülkede bu kadar insanın nasıl yaşayabildiğine bile hayret etmemek elde değil.

NELER YAPMALI?

Sorun devletçe daha çocuk ya da erken gençlik dönemlerinde ele alınmalı; gençlere belirli yetenekler, zevkler aşılanmalı. Herkese birşeyler yaratmanın, ortaya çıkarmanın zevki tattırılmalı.

Herkes yarınlarına umutla bakabilmeli, kendini sürekli garantide hissetmeli.

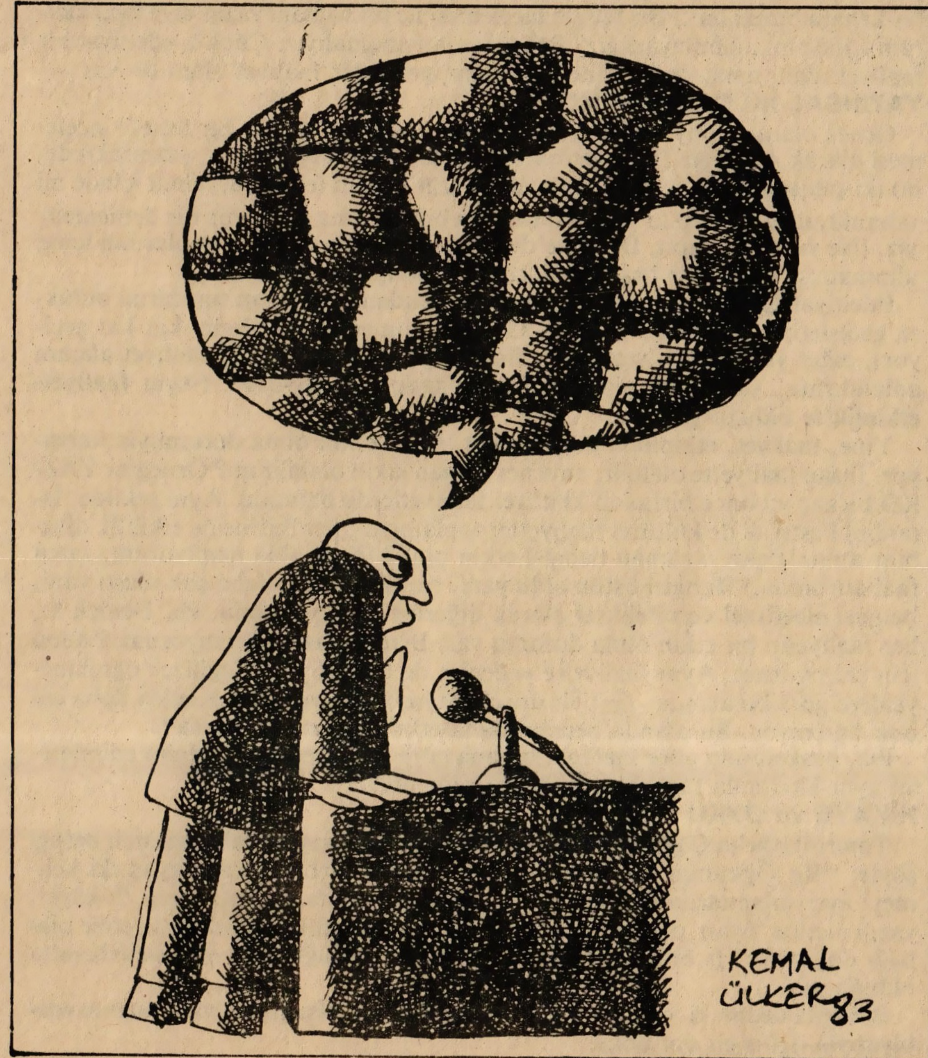
Tüm bunların başarılması için halkın, eğitim ve sağlık kuruluşlarının elele vermesi şarttır. Ancak böylece toplumdan daha olumlu davranışlar beklenebilir.

Bir başka zorunluluk da sarsılmış bulunan aile yapısını yeniden sağlam esaslar üzerine oturtmaktır ki bunun için de ekonomik sorunları azaltıp yaşam koşullarını biraz daha rahatlaştırmak gerekiyor.

Bu aksaklıkların giderilmesi için belki de en son günleri yaşıyoruz. Beceremezsek yakın bir gelecekte mutlaka daha acı verici tablolar izleyeceğiz, içimiz sızlayarak. Ama bu boyutlara ulaşmış bir hastalığı tedavi etmek sanırız mümkün olmayacak.

Tüm devlet ve bilim adamlarını ''gençliğe değer vermeye, onları işleyip sağlıklı duruma getirmeye'' çağırıyoruz. Bu konuda herkese düşen görevler vardır.. Kaçanlar yarın mutlaka suçlanacak ve toplumca yargılanacaktır.

CAN AKKİRİŞ

Kitap fiyatları ve okuyucu

Geçenlerde bir gazetede gözüme şöyle bir yazı ilişti. ''Kitap okumak lüks sayılıyor!'' Yalan da değil hani...

Şöyle bir, kitapçınıza uğrayıp bakın isterseniz. Ben kendi gözlemimi anlatacağım:

Tatil mevsimi olduğu için kitapçıma bir iki ay kadar uğrayamamıştım. Dün akşama doğru nihayet merhabalaştık. Ben hemen yeni çıkan kitaplar bölümüne geçtim. Amacım birkaç kitap almaktı. Kendimi kitaplar arasında bulunca üzerime bir ferahlık, bir serinlik, daha doğrusu bir rahatlık geldi... Sait Faik'ler, Oğuzcan'lar, Selim İleri'ler, Steinbeck'ler, Turgenyev'ler... Ödül almış yeni şiir ve öykü kitapları, romanlar... beni birden sardı. Ama her kitabın fiatına baktıkça üzerimdeki serinlik de, ferahlık da, rahatlık da dağılıverdi...

Cebimdeki parayla ancak iki, en çok üç kitap alabilecektim. Sonra tam bir hafta parasızlık... Ama ben yine de 450 liraya kıyıp iki kitap aldım. Bu gerçek bir fedakârlıktı benim durumumda olan biri için! Ben bu fedakârlığı yapmaya her an hazırım ama bu kitap pahalılığında bir işçiden, bir dar gelirli memurdan aynı fedakârlığı yapmasını istemek inanın insafsızlık olur. Küçücük bir kitap yerine gidip ailesine, evine beş tane - evet tam beş tane- ekmek alan bir işçiyi elbette kınayamayız...

Şimdi soruyorum size... Elinizi vicdanınıza koyun da öyle cevap verin lütfen: Bu kitap pahalılığında kaç öğrenci, kaç işçi, kaç insanımız okuyabilir, kitaplardaki dünyaları kaç kişi tanıyabilir. Eğitimin, öğretimin ana temeli olan kitaplardan yüzde kaçımız yararlanabilir?

Bir de kültürümüzü geliştirmekten söz eder dururuz!

BÂKİ AYHAN
Kanalköprü - ADANA

Turizm patlaması mı, yoksa?..

Ben Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik dalında yüksek öğrenim yapan bir gencim.

Okulumuzun konumu ve yönetimi hakkında biraz bilgi vereyim; okulumuz bir ortaokulun 1. ve 4. katından oluşmaktadır. Bir yemekhanemiz bir de ortaokul ve ilkokul öğrencileriyle paylaştığımız kantinimiz var. İlkokul öğrencileri yanımızdaki ilkokuldan gelirler. Sabahları üzerinde yüksek okul levhası bulunan bir kapıdan ilk ve orta okulda okuyan kardeşlerimizle beraber giriyoruz.

Derslerimizi ise sınıfımsı bir yerde, ilkokul sıralarında ve her sıraya üçer kişi oturarak, arada sırada geçen trenin eşliğinde, çoğu zaman Tekstil Fabrikasının yaptığı gürültüyle ve teneffüse çıkan ortaokullu kardeşlerimizin pencereden uzanan meraklı kafalarıyla sürdürmeye çalışıyoruz.

Derslerimize akademik kariyeri olmayan kişiler, öğretim görevlileri, okutmanlar, doktorlar veyahut devleti fazla zarara sokmamak için 15 günde bir gelen ve sekiz saat ders anlatıp giden yardımcı doçentler giriyor.

Okulumuzda doğru dürüst öğretilen tek ders muhasebe idi. İdi diyorum çünkü doçent olan hocamızın okutmak üzere yayımladığı kitabın fiyatını çok bularak tenkit edenler, ki bunlar isimsiz mektuplar ve birçok abartmalarla gazetelerde çıktı ve daha sonra oluşan olaylar sonucunda hocamız istifa etti. Acıdır ki daha sonra gelen hocamız —ki kendisinin branşı turizmdir— aynı kitabı okutuyor.

Yurt sorununa hiç değinmemek gerekir. Çünkü o konu daha bir yürekler acısı. Şehrimizde ne bir devlet yurdu ne de özel bir yurt var. Büyük çabalar ve yüksek fiyatlar karşılığında ev bulabilen arkadaşlar, kendilerini şanslı sayıyorlar. Bunlar da kızlar için daha geçerli. Fakat yapılan kontratın ilk maddesi eve erkek alınmayacak, ikinci maddesi ise en fazla üç kişi oturabilir. Üstelik süresi de ya altı aylık ya da bir senelik.

Bizler işletmeci olacağız. Yani bir işyerini belli kurallar ve yönetmelikler çerçevesinde yöneteceğiz. Bu yetenekleri okul çağımızda edinmek zorundayız. Ama ne yazık ki okulumuzun bile hangi yönetmelik dahilinde yönetildiğini bilmiyoruz. Öğrenmek istediğimizde ise şu tarihe kadar söylenen hiçbir şey kesin değildir deniyor. Tuhaftır ki verilen tarih okulumuzun kapanış tarihi. Ailelerimiz, evladım sınıfını geçtin mi diye sorduklarında —eğer ders geçme varsa geçtim, yok sınıf geçme varsa kaldım— diye yanıtlıyoruz.

Bir de bizim staj yapma konumuz var. Bizler inanıyoruz ki bizim için staj çok önemli ve gerekli. Fakat okul yöneticilerimiz buna inanmıyorlar sanısındayım. Çünkü ne bir staj yapma zorunluluğu ne de çalışabileceğimiz bir iş sahası bulunmasına ait bir çalışma yapılmıyor. Sadece okulumuza başvuran oteller ve kamplar için salt garson alınıyor. Ama bizler sadece garsonluk için dört sene okuyorsak, hem devlete hem de ailemize birçok masraf ettirerek yazık etmiş oluruz. Zira okumayarak da garson olabiliriz.

Kendimiz iş aramaya gittiğimizde ise ya yüksek okulda okuduğumuzu saklamak zorundayız, ya da aydın bir yönetici buluncaya kadar iş aramalıyız. Çünkü yüksek okulda okuduğumuzu söylediğimizde bizlerden köşe bucak kaçıyorlar. Zira onlar, her türlü kötü muameleye göz yuman, hemen hemen karın tokluğuna çalışan köylüleri veya o turistik bölgenin yerli halkını çalıştırmayı tercih ediyorlar. Bizler biraz daha bilinçliyiz ya onların işine gelmiyor bu.

Bizler ileride turizm sektöründe söz sahibi olacak kimseleriz. İşte bizler o şartlar altında yetiştiriliyoruz. Daha doğrusu yetiştirilmeye çalışıyoruz.

Bunca yazdıklarımdan sonra şimdi sizlere soruyorum. Ülkemizde bir turizm patlaması mı beklenmeli, yoksa bu kadar ağır şartlar altında turizm dalında yetiştirilmeye çalışılan öğrencilerin patlaması mı?

Gülüm....AYDIN

ÇOCUK RUH SAĞLIĞI

Cahit Albayrak

Ruh sağlığı yerinde bir kişi, olgun, sorumlu, üretken bir toplum bireyidir. Bu nitelikler kadar önemli bir niteliği de seven ve sevilen bir kişi olmasıdır. Çocuk ne olgun bir kişidir, ne sorumlu bir insan ne de üretken bir birey. Üstelik güçsüz ve bağımlıdır. Bu nedenle çocuk ruh sağlığını değerlendirirken başka bir yol izlemek gerekir. Önce çocuğun hızla gelişen ve değişen bir insan yavrusu olduğunu göz önünde tutmalıyız.

Prof Dr. ATALAY YÖRÜKOĞLU

Ruh sağlığı, "kişinin kendi kendisiyle ve çevresiyle uyum ve değişen bir denge içinde olması durumudur", diye tanımlanabilir. Bu tanıma göre kişi önce kendi içinde uyumlu olmalıdır. Nedensiz korkulardan, kuşkulardan, çelişkili duygulardan uzak bulunmalıdır. Kendine güveni ve özsaygısı olmalıdır. Olağan sayılan günlük bocalamalar, sıkıntı ve bunaltılar altında ezilmemelidir. Güçlükleri yenme çabası ve gücü olmalıdır. Başka bir deyimle, ruhsal dengesi yerinde bir insan kendi kendine yeterli, bağımsız ve sorumlu bir kişidir. Yeteneklerini olabildiğince geliştirmiş ve üretici bir işe, bir uğraşa yatırmıştır. Kendi yararına, ama toplumun çıkarlarına, amaçlarına ters düşmeyen bir çalışma içindedir. Ruhsal sağlıklı kişi aynızamanda gerçekçi bir insandır. Kendi yeteneklerini doğru değerlendirir; istek ve amaçlarına ne ölçüde erişebileceğini tartabilir. Çevresiyle ilişkilerinde de gerçekçi ve yapıcıdır. Olumlu ilişkiler kurup yürütebilir. İşbirliği ve işbölümüne yatkındır. Toplumda bir yeri ve bir görevi olduğunun bilincindedir. Topluma uyum sağlarken edilgin bir tutum içinde değildir. Topluma katkı yapar, gücü ve yetenekleri oranında değişme ve yenilik getirir. Ne toplumun yerleşik değerlerine başkaldırıp toplum dışına itilir, ne de toplumun boyun eğen bir üyesi olarak kalır. Kısacası ruh sağlığıyerinde bir kişi olgun, sorumlu, üretken bir toplum bireyidir. Bu nitelikler kadar önemli bir niteliği de seven ve sevilen bir kişi olmasıdır.

DEĞİŞME VE BÜYÜME YALNIZ BEDENDE Mİ?

Ruh sağlığı ölçütlerini çocukluk çağına uygularsak değişik bir durumla karşılaşırız: Çocuk ne olgun bir kişidir, ne sorumlu bir insan ne olmak gerektiği ortaya çıkar. Ancak ruh sağlığı bir amaç, yaklaşılmaya çalışılan bir ülkü olarak düşünülmelidir. Çocuk da yetişkin gibi buna yaklaştığı ölçüde sağlıklı olur.

Çocuğun gelişmesi, eğitimi, hep bir amaca yöneliktir: Ruh sağlığı. Ruh sağlığını amaçlamayan bir eğitim çağımızda düşünülemez. Bu bakımdan ruh sağlığı kavramı çok kapsayıcıdır. Kişilik kazanmayı, yetenek geliştirmeyi, toplumun uyumlu bir üyesi olmayı (toplumsallaşma), sağlıklı insan ilişkileri gibi birçok kavramı içerir.

İÇTEN DIŞA DOĞRU SOSYAL GELİŞİM

Çocuğun gelişmesi şu doğrultularda oluyorsa kişilik kazanması dolayısıyla ruh sağlığı yolundadır diyebiliriz:

Ali Pehlivanlı

Bağımlılıktan bağımsızlığa doğru sürekli gelişme göstermeli. Her çağa uygun düşen kendine yeterli olma özelliği taşımalı. Ana ve babasından bağımsız olarak gereksinimlerinin bir bölümünü karşılayabilmeli. Örneğin kendi başına yemek, giyinmek, tuvalet gereksinimlerini karşılamak gibi. Ana ve babasından ayrı kalabilmeli. Yaşı ilerledikçe, örneğin yuvada veya okulda kendi kendini yönetebilmeli; anababadan ayrı düştüğü için çaresiz ve tedirgin olmamalıdır.

Aile çevresi dışında arkadaşlık ilişkisi ve bağlar kurmaya yönelmelidir. Başka bir deyişle sevgi çemberini genişletmelidir.

Hayalden gerçeğe, büyüsel düşünceden mantıklı düşünmeye yönelmelidir. Bencil davranıştan paylaşmaya ve işbirliğine doğru adımlar atmalıdır. Duygusal tepkileri hızlı değişmeler yerine, koşula uygun ve tutarlı olma niteliği kazanmalıdır. Beklemesini, gereksinimlerini ertelemesini öğrenmelidir. Çaresiz, asalak ve güçsüz durumdan yavaş yavaş çıkmalı, kendine yeter, sorumluluk ve görev alabilen bir düzeye ulaşmalıdır. Hep alıcı olmaktan çıkıp vermeyi öğrenmelidir. Özellikle sevgi alış-verişinde hep sevilen durumundan kurtulup seven kişi durumuna gelmelidir...

Biliyoruz ki, bu amaçlara ulaşmak kolay olmuyor. En uygun ortamda yetişen çocuklarda bile uyumsuzluk belirtileri çıkabiliyor. Uygun gelişmeyi yolundan saptıran pek çok olumsuz etkenle karşılaşıyor çocuk. Bir bakıma çocuk engelleri aşarak gelişiyor. Sorunları çözmeyi öğrenerek kişilik kazanıyor. Bu bakımdan engelsiz, bocalamasız bir kişilik gelişmesi düşünülemez. Çocuk kendi içindeki ve çevresiyle ilişkilerinde beliren çatışmaları çöze çöze olgunlaşır. Açıktır ki, engeller büyükse gelişme duraklayabilir. Üstesinden gelinemeyen sorunlar çocuğu olgunlaştıracak yerde tümden köstekleyebilir. Burada çocuğun sorunlarının ölçüsü kadar bunları çözmede gördüğü destek de önemlidir.

Çocuğun ruhsal gelişmesi üst üste konan yapı taşlarına benzetilebilir. Taşlar birbiri üstüne düzgün yerleşirse ortaya çıkan yapı o denli sağlam olur. Temel sağlam değil, taşlar da çarpuk çurpuk yerleştirilmiş ise yapı çürük olur, dayanıksız olur. Dış etkiler karşısında kolay yıkılır. Bu yapının temel taşını sevgi oluşturur. **Sevgi ise ancak güvenli bir aile ortamında en uygun ve yeterli biçimde sağlanabilir. Araştırmalar gösteriyor ki, aile dışında yetişen çocukların ruh sağlıkları genellikle daha bozuk oluyor.** Özellikle ilk yaşlarda çeşitli nedenlerle aile dışında yetişen çocuklarda ruhsal hastalık ve uyumsuzluk oranı en yüksek oranda bulunmaktadır. Çocuğun ilk yaşlarında aile dağılması, ana veya babadan birinin yitirilmesi de ruhsal gelişmeyi aksatan önemli etkenlerdendir. Özellikle erken çocuklukta anne ölümleri, ruhsal hastalıklara ve uyumsuzluklara yatkınlık yaratan durumdur.

RUH HASTALIKLARININ DA, SAĞLIĞINDA KAYNAĞI AİLE

Çocuğun sağlıklı gelişmesi ancak analı babalı bir evde güvence altına alınabilir. Bununla birlikte aile yaşamı da çocuğun ruhsal sağlığını bozucu pek çok etkenle yüklü olabilir. Başka bir deyişle aile ruh sağlığının olduğu gibi ruhsal hastalığın da başta gelen kaynağıdır. Çocuk aile dışında da örselenebilir. Yıkıcı yaşantılar, deneyimler, ana-babanın suçu olmadan, çocuğu geçici ve kalıcı olarak örseleyebilir. Ancak belirtmeliyiz ki, çocuk direncini ve çevrede karşılaşacağı olumsuz etkenlere dayanıklılığı da evde kazanır. Ayrıca tedirgin edici, yaralayıcı deneyimlerin üstesinden gelebilmek, sağlıksız durumlardan en az yara ile çıkabilmek de ana-babanın desteğiyle olabilir. Örneğin cinsel saldırıya uğrayan ya da kazaya uğrayan bir çocuğa karşı ana-babanın tutumu önemli ölçüde etkiler. Ya çocuğun korkuları pekiştirilir, uyumsuzluğu artırılır, ya da çocuk desteklenir, olumsuz yaşantılarının üstesinden gelebilir.

Aile içinde ruh sağlığını bozucu etkenler çoktur: Ana-babanın yarattığı evlilik ilişkisi çocukları çok ters yönde etkileyecek nitelikte olabi-

Çocuk, hayalden gerçeğe, büyüsel düşünceden mantıklı düşünmeye yönelmelidir. Bencil davranıştan paylaşmaya ve işbirliğine doğru adımlar atmalıdır.

lir. Ana-babanın ruhsal durumları ve kişilik bozuklukları ve bunun sonucu beliren sağlıksız ev ortamı çocuğun gelişmesini bozabilir. Sürekli geçimsizlikler, kavgalar, çekişmeler, düzensiz yaşam çocukta güven duygusunu sarsar. Sevgi gereksinimi karşılanamaz. Çocuğa karşı ana ve babanın tek tek tutumları da önemlidir. Sevginin yetersizliği ve daha sıklıkla gördüğümüz gibi çocuğun sevgiye boğulması da ruhsal uyumsuzluklara ortam hazırlar. Çocuğun aşırı cezalandırılması, korkutmalar ve dayak da olumsuz etkenlerdir.Ailede hastalık, işsizlik, parasal sıkıntılar da derece derece örseleyici olur.

Hekimlikte hızlı gelişme, beden sağlığını gü-

GENETİĞİN GELİŞİMİ

PROF. DR. ASIM CENANİ

Genetik,özellikle insangenetiği, yeni bir bilim dalıdır. Kalıtımla ilgili gözlemlere bazı çok eski yapıtlarda rastlanmaktaysa da, kalıtım mekanizması uzun süre karanlık kalmıştır.

Milattan 700 yıl önce Homer, Telemak'ın babası Odisse'ye çok benzediğini Iliada'da söylemektedir. Ama bu uzun yıllar, Leukipos ve öğrencisi Demokritis'in ileri sürdükleri "atom teorisi" ve Hipokrat'ın "pan spermi" teorileriyle açıklamaya çalışılmıştır. Hipokrat'a göre, sonradan kazanılmış karakterler de ileri generasyonlara geçebilmekteydi. Aynı fikir Plato tarafından da kabul edilmiş ve "Devlet" adlı eserinde ilk negatif öjenik tedbirler ileri sürülmüştür. Aristo, panspermi hipotezine karşı çıkmakla beraber, yine de sadece spermanın çocuğun teşekkülünde rolü olduğunu söylemekteydi. Bu kanı daha sonraları **Galenos, İbni Sina, Albertus Mağnus** ve **Paracelsus** gibi büyük bilginler tarafından ortaçağ sonuna kadar sürdürülmüştür.

Genetik biliminin gelişimine ençok yardımı olan buluşlardan birisi, muhakkak ki, mikroskobun Leoevenhock tarafından geliştirilmesidir. Nitekim kısa bir süre sonra tıp öğrencisi, Lutwik Ham tarafından 1677'de sperma ilk defa müşahade edilmiş, fakat ovum'un Graaf folikülleri içerisinde bulunması Von Bayer tarafından ancak 1827'de başarılabilmiştir.

XVII. asırda Malphigi'nin preformasyon teorisinin taraftarları olan "ovistler" çocuk oluşumunda asıl rolün ovum'da olduğunu söylerlerken, spermatistler bütün fonksiyonun spermada olduğunu, yumurtanın ancak besleme görevi yaptığını savunuyorlardı.

Kalıtım mekanizması hakkında ilk düşünceler, herhalde Lous Morau de Maupertuis ile başlamaktadır.

Ovistler ve Spermatistler arasındaki tartışma bütün şiddetiyle devam ettiği bir sırada Maupertuis, "Venus physique" adlı eserinde fetüsün oluşumunda anne ve babanın katkısının eşit miktarda olduğunu söylemektedir.

Bu düşüncenin doğruluğu J. Kölreuter'in çalışmaları sonucu birkaç yıl sonra oluyordu. Kölreuter gibi Agustin Sagaret ve K.F. von Gaertnerde melezlerin karakterlerinin ortaya çıkmasında hem baba hem de annenin rolü olduğunu göstermişlerdir. Bu mekanizması yavaş yavaş açıklığa kavuşuyor ve her iki ebeveynden gelen "elemanların" kalıtsal olarak geçtikleri ve yeni generasyonlarda ortaya çıkan karakterleri meydana getirdikleri anlaşılmış oluyordu. Bu "elemanlar" Herbert Spencer tarafından "fizyolojik ünite" (physiological units), Darwin tarafından "gemmules", K.W. Nageli tarafından "idioplasma" ve daha sonraları Weisman tarafından "biophore" olarak adlandırılmışlardır.

1865 yılında Mendel bezelyelerle yaptığı araştırmalar sonucunda kalıtımın temel kurallarını keşfetmiş, fakat bunları yayınlamasına rağmen bir ilgi görmemiştir. Ancak Mendel'in ölümünden 16 yıl sonra ve buluşlarından 34 yıl sonra, hem Mendel'den hem de birbirinden habersiz olarak Correns, de Viries ve Tschermak'ın Mendel kanunlarını yeniden keşfetmeleri genetiğin büyük bir hızla gelişmesine yol açmış bulunmaktadır.

Francis Galton da 1865 yılında "Hereditary talent and charaecter" isimli yayınında fizik karakterler yanı sıra psişik karakterlerin de kalıtımla geçtiğini gösterdiği gibi, kalıtımla ilgili araştırmalarda ikiz metodunu ortaya çıkarmış ve öjenik terimini de ilk defa kullanmıştır.

Kromozomlar 1888'de W. Waldeyer tarafından ilk defa gözlenmişse de, gerek cinsiyet tayininde gerekse kalıtımda kromozomların rolü 1902'de Sutton, Mc Clung ve Boveri tarafından gösterilmiştir.

1902 ile 1905 arasında L. Cuenot yaptığı deneyler ve gözlemler sonucu Mendel kanunlarının yalnız bitkiler için değil, hayvanlar ve bilhassa memeliler için de geçerli olduğunu göstermiştir.

1902'de Garrod Resessif hastalıklarda, 1905'de Farabee Dominan hastalıklarda Merdel kanununun geçerliliğini ispatlıyorlar, Farasee ilk büyük aile ağacını çiziyordu.

Bir yandan hastalıklara dayanan medikal genetik gelişirken, diğer yandan, F. Galton, K. Pearson, G.U. Yule, Nilsson–Ehle, G.H. Shull, R.A. Fischer J.B.S. Haldane, L.S. Penrose ve W. Johansen'in çalışmaları sonucu kantitatif genetik yani "populasyon genetiği" doğuyordu. 1908—1910 yılları arasında Kembriç'te matematik profesörü olan Hardy ve Stutgartlı bir hekim Weinberg kendi isimleriyle anılan kurallarını vaz'ettiler.

1910 yılından itibaren çalışmalarını

de üretken bir birey. Üstelik güçsüz ve bağımlıdır. Bu nedenle çocuk ruh sağlığını değerlendirirken başka bir yol izlemek gerekir. Önce çocuğun hızlı gelişen ve değişen bir insan yavrusu olduğunu gözönünde tutmalıyız. Gelişme çağına göre ele almalı, gelişme basamaklarında beliren davranış özelliklerini tanımalıyız. Dönem dönem davranış, duyuş ve zihinsel yeteneklerini saptamalıyız. Dönemlere özgü olumlu özellikler yanında olumsuz belirtileri ve olağan sorunları bilmeliyiz. En sağlıklı koşullarda yetişen çocukların gelişme doğrultularını ve ortak niteliklerini belirlemeliyiz. Çocuğun gelişmesinin incelenmesi bize bu bilgileri sağlar. Bu bilgilerin ışığında, örneğin okul öncesi çağda bir çocuğun temel ruhsal nitelikleri şöyle sıralanabilir:

Çocuk temel gereksinimlerini yetişkinlerin, ana ve babasının aracılığıyla karşılar. Sürekli bakıma, korunmaya, kollanmaya gerksinimi vardır. Sağlıklı gelişmesi için güven verici bir ortamda yaşaması gerekir. Bu temel gereksinim sevgi sözüyle özetlenebilir. Sevildiğini duymak ve bilmek çocuğa güven verir. Gereksinimlerinin düzenli olarak karşılanacağı duygusu yaratır. Korunup kollanacağına, destekleneceğine inanç kazandırır. Sevgi çocuk kişiliğinin gelişip serpildiği bereketli topraktır. Bu nedenle ana-babasının sevgisini yitirmek ya da yitirme olasılığı çocuk için en tedirgin edici durumdur. Ana-babadan ayrı düşmek çocuk için bu sevgiyi yitirmekle eş anlamlıdır. Bundan çıkan sonuç şudur: Çocuk için sevilmek yetmez, sevgi ilişkisinin sürekli olması önemlidir.

ÇOCUK VE DÜŞÜNCE

Çocuğun başka önemli bir özelliği olayları kendi ekseni çevresinde algılayıp yorumlamasıdır. Başka bir deyimle çocuk **benmerkezcil'**-dir **(egosentrik).** Örneğin kardeş doğumunu kendisine yöneltilmiş olumsuz bir iş olarak görür ve değerlendirir. Ana-baba sevgisinin bölündüğünü değil, tümden yitirdiğini düşünür. Kendisinin artık sevilmeyeceğine inanır.

Çocukta büyüsel düşünce egemendir. Sözle eylemi bir tutar. Masalla gerçeği, hayalle olguyu birbirine karıştırır.İsteklerini oracıkta elde edebileceğini sanır.

Çocuk somut düşünür. Her şeyi somuta indirgemeye çalışır. Atasözlerini, fıkraları, benzetmeleri, çift anlamlı sözleri kavrayamaz. Tanrı, Azrail, cin, peri gibi soyut kavramları insan kılığında yaratıklar olarak daha kolay anlar.

Çocukta kendi kendini gözlemleme yeteneği yoktur. Kendi çektiği korkuları herkesin çektiğini sanır. Kendisine yabancı olan duygu ile olmayanı ayırt edemez.

Çocuğun duygusal tepkileri çabuk değişme ve dalgalanmalar gösterir. Kısa bir süre içinde en içli ağlamadan en taşkın sevince geçebilir. Duygularını sözle kolay anlatamadığı için sık sık davranışlarıyla dışa yansıtır.

Çocukta dürtülerini dizginleme yeteneği zayıftır. İsteklerini yere, zamana ve koşula göre ayarlayamaz. En olmadık yerde en uygunsuz isteklerini açığa vurabilir.

Çocukta zaman kavramı da iyi gelişmemiştir.

Çocuğa özgü ruhsal nitelikler daha çoğaltılabilir. Ne var ki, çocuğun bu özellikleri tümden olumsuzluk güçsüzlük belirtisi değildir. Çocuğun çabuk öğrenme gibi çok güçlü bir yanı vardır. Doymak bilmeyen bir öğrenme ve algılama yeteneği gösterir. Yeni durumlara kolay uyar. Başka bir deyişle, çocuklar yetişkinlerin göstermediği bir esnekliğe sahiptirler. Çok örselenmedikleri sürece olumsuz etkilerden çabuk sıyrılırlar. Kendi kendilerini onarma güçleri vardır. İyimser ve umut doludur. Çabuk avunurlar. Olumlu tutumlara çabucak olumlu tepkiler geliştirirler...

Çocuğu yetişkinden ayıran bu temel niteliklerden anlaşılacağı gibi çocuk yetişkinin küçük örneği değildir. Nitelik ayrımları büyüktür. Buna hızlı değişme olgusu da eklenince, ruh sağlığı ölçütlerinin çocuğa uyglanmasında dikkatli

vence altına aldı. Ortalama yaşam uzadı, çocuk ölümleri azaldı, birçok hastalık ortadan silindi. Ne yazık ki, ruhsal hastalıklar hekimlikteki gelişmeye ve yaşam düzeyinin yükselişine koşut gitmedi. Ruhsal hastalıkların çok nedenli oluşu, onlarla savaşı güçleştiriyor. Bugün çocukların ortalama yüzde 5—15'inin ruhsal uyumsuzluk çektiği düşünülürse konunun önemi daha iyi anlaşılır.

Politika- insan- anatomi

Aytekin Hatipoğlu

NECLÂ BAL

Şu yeryüzünde anlaşılması güç olan ne çok şey vardır! Yapılacak sıralama kişiye göre değişir ama, bence bunlardan ilki politikadır. Bazen düşünürüm de; günün birinde kırmızı, yeşil, beyaz önemli değil; bir telefon çalacak, algacı güçlü bir el kaldıracak, "Alo", diye bir ses duyulacak, belki duymaya bile zaman kalmayacak... Gümmm!

İki elin parmakları kadar denilmese de, sayılacak kadar az insan sayılamayacak kadar çok insanın yazgısını elinde tutuyor. Bunları düşündükçe her şey anlamını yitiriyor. Ama, böyle düşündüğüm zamanlar pek azdır. Günlük yaşamın akışı içinde benim de kendime göre politik bir görüşüm vardır. Telefonu çeviren el ile, algacı kaldıran el arasında düz bir çizgi değilse politika; o çizginin dışında bir yerde, yaptığım seçime göre akıl yürütür, düşünür, tavır alırım.

Kimi gün, nedenini bilmediğim bir kaçış içinde bir sis perdesinin ardından bakmak isterim dünyaya. Koyu gözlükler takarım. Çizgiler belirginliğini yitirir. Politika gibi, insanların ağlayıp gülmeleri gibi her zaman nedenini bildigimi sandığım kavramlar anlamlarından koparak yalınlaşır. Bir karmaşa içine sürüklenirim. Her şeyin nedenini çözer gibi olurum. Hiçbir şeyi çözemediğimi anlarım. Dar sokaklara sapmak isterim. Sapakları görünce korkarım. Alanlara düşer yolum.

Alanların başına geldiğimde birdenbire toz pembe bir iyimserliğe sığınırım. Adımlarım birbirine karışır. Yürümeyi şaşırırım. Sanırım iki insan olmuşum. Biri serseri mi serseri, ele avuca sığmaz; öteki günlük biri. İkisi başbaşa verip anlaşmaya çalışırlar. Tatlı bir söyleşi başlar içimde. Serseri aklı başında olana takılır, öteki ona katlanmaya çalışır. Kendimle barışırım. Adımlarım yavaşlar.

Adımlarımın yavaşladığı yerde yolumu şaşırdığımı sanırım. Bir iz ararım önümde. Benden önce basılmış yerlere adımlarımı uydurarak basarım önce. Bilirim benimkiler de son ayak izleri değildir. Benden sonra gelecekleri düşünürüm. Adımlarımı düzeltir, izlerimi doğrulturum. Ardımdan gelenler de doğru yürüsün isterim.

Bunları düşünürken birdenbire, nereden geldiğini bilmediğim bir boş vermişlikle tarihimle bağımı koparırım. Yaşadığım anı duyarım ayak seslerimde. Koşan bir çocuğa, duvar dibindeki dilenciye, uzanan telefon tellerine tasasız bakarım. Politika, gülmek, ağlamak anlamını yitirir gözümde. Bakarım kendimden başka biri olmuşum, başkalaşmışım. Yaşamak, sevinçten başka tüm anlamlarından yalınarak ilkelleşir. Yaşamak bu noktada ilkel bir zevktir. Hiç bir zaman duymadığım bir mutluluğu tadarım. Adım seslerimi dinleyerek, direklere bakarak, elini uzatmış dilenciye bakarak, nereye koştuğunu bilmediğim çocuğa bakarak mutlu olmak! Yalın, bir başına.. İçimde doğan ve yoğunlaşarak taşan sevince kapılarak; "Sen ayrıcalıklı biri olmalısın" derim kendi kendime. GÜLERİM.

Tıp bilimi gülme ve ağlama olayını çözebilmiş değil bildiğimce. Gülünce dişler niçin açığa çıkar, ağlayınca niçin gözler yaşarır; bu bilinmiyor. Kitaplarda rastladığıma göre, yanaklardaki bilmem hangi - Latince adlandırılmış- kasların kasılarak dudakları yanlara doğru çekmesidir, diye tanımlanıyor gülmek. İnsan ayrımında olmadan günde birçok kez yaptığı şeyin böyle mekanik bir tanımıyla karşılaşınca bir hoş oluyor. Bence yazan insan daha güzel anlatır ağlamayı, gülmeyi. Yüz kaslarının göz çevresini kırıştırması, bir salgı bezinin birdenbire çalışmaya başlaması ve içinde tuz bulunan asitli bir suyu akıtması gibi bir tanımın yanında yazarın kalemiyle ağlamak bile güzelleşir. Madem nedenini Tıp bilimi de çözebilmiş değildir, gülmeyi ve ağlamayı yazarlar anlatmalı öyle değil mi?

Alanların ortasına gelince kafam karışır, duyumlarım çocuklaşır nedense. Yinelenen bir öğretide kendimi bulmuş gibi olurum. Avucunu açan insanı, sırtıma abanan beton yapıları, bankaları, kasaları; telefon seslerini, insan çığlıklarını bir omuz silkişiyle üstümden atıp; önünü alamadığım bir yalınlıkla gülerim. Beni böyle biri görse, dünyanın en güçlü kalemi olsa bir şey yazamaz. Buradaki gülüşüm Tıp biliminin tanımladığı gibidir. Yanak kaslarım kasılarak, dudaklarım iki yana çekilir. Dişlerim ortaya çıkar. Bu gülmek midir?

Darwin yeni variantlar adını verdiği melezlerin anne ve babadan geçen karakterlerin bir bileşimi (füzyonu) sonucu ortaya çıktığını düşünmekteydi. 1863'te Charles Naudin ise, bunun bir füzyon değil, aksine, bugün segregasyon ismini verdiğimiz, bir ayrılma olduğunu göstermiştir. Böylece kalıtım me-

yayınlamaya başlayan Thomas Hunt Morgan, Drosophilalarda genlerin kromozomlar üzerinde sıralanmış olduklarını ve Crassing-over'le kromozomların seğment değiştirdiklerini gösterdiği gibi cinsiyete bağlı kalıtımı da açıklamıştır. Morgan'a 1933'te verilen Nobel armağanı, genetik bilimine bu ödülün kapısını açmış oldu. Nitekim Morgan'ın çalışma arkadaşlarından H.J. Muller röntgen ışınlarının mutasyon oluşturduğunu göstermekle 1946'da yine Nobel ödülünü kazanıyordu.

Drosofilalarda kromozomlar üzerinde genlerin optik şekilde görülebilmesi artık geni hipotetik durumdan çıkarıyor maddileştiriyordu.

Genlerin ince yapılarının incelenmesi ise moleküler genetik bilim dalını yarattı.

Daha 1869 yılında Friedrich Mischer, önce lökositlerden sonra spermalardan özel bir madde izole ederek buna "nucleine" adını vermiş ve bu maddenin fertilizasyonda önemli rolü olduğunu ileri sürmüştü. Sonraları DNA adını alan bu maddenin kromozomların ana maddesi olduğu anlaşıldı.

1953'te Watson ve Crick DNA'nın çift helix yapısını göstermekle kromozomların bölünmelerini açıklığa kavuşturuyorlardı.

Hücre nüvesindeki genetik enformasyonların ribozomlara "haberci-messenger RNA3 " ile taşındıkları, J. Monod ve F. Jacob tarafından düşünülmüş ve S. Brenner, F. Jakob ve M.S. Meselson bu bilgi alışverişinin mors alfabesine benzer bir şifre ile yapıldığını açıklamışlardır. Bu kodu deşifre etmeyı de M.W. Nierenberg, R.W. Holley, H.G. Khorana gibi araştırıcılar başarmışlardır. Daha sonra F. Jacob ve J. Monod bu strüktür genlerin yanı sıra regulatör genlerin de bulunacağını ileri sürdüler.

Moleküler genetiğin dev adımlarla ilerlemesi yanı sıra, kromozom inceleme tekniğinin de gelişmesi, sitogenetik dalına yeni ufuklar açtı.

1956 yılında Tijio ve Levan onlardan ayrı olarak Ford ve Hamerton'un insan kromozom sayısının, 1923'te de Painter'in bulduğu gibi 48 değil 46 olduğunu göstermelerinden kısa bir süre sonra çok sayıda gonosomal ve otosomal kromozom aberrasyonları sendromları ortaya çıktı.

Önceleri tanıları daha kolay olan sayı anomalileri büyük translokasyonlar ve delesyonlar bulunurken, Casperson'un yeni boya metodu sitogenetiğine son 10 yılda büyük çalışma alanı kazandırmış oldu.

Bu gün hücre hibritleştirme metoduyla sitogenetik ve moleküler genetik tekrar birleşmiş duruma gelmiş bulunuyorlar.

İnsan genetiği önceleri, genel genetiğin bir yan dalı olarak gelişirken şimdi kendisi çok sayıda yan dalı kapsayan büyük bir bilim dalı oldu.

DİL

DİLİN KEMİĞİ YOK Kİ—2

YAZININ EDEBİYATI

ATİLLA BİRKİYE

Babam ile kavgalarımız sürüp gitti; ama, babam da, zamanla edebiyatla ilgilenmeye başladı; artık bol bol romanlar okuyor, dergileri izliyordu. 'Ne güzelmiş kitap okumak' ya da zaman zaman 'yaşasın edebiyat' demeye getiriyordu. Bir yandan da bana 'sakın ha yazar mazar olma' ya da 'edebiyatçı falan olma' diye yineliyordu. Sesimi çıkarmıyor, kitaplarla, dahası edebiyatla haşır neşir olmasına seviniyordum. Yine bir gün bana 'benim böyle kitaplarla çok ilgilenmeme bakıp da "yazıncı" olma ha' dedi. "Yazıncı mı?" diye sordum. Hemencecik edebiyatçı demek istediğini anladım.

TDK **Türkçe Sözlük**'ünde edebiyat karşılığı yazın olarak geçiyor. (Edebiyatçı:yazıncı.) Ve bu kullanım da oldukça yaygın. Edebiyat karşılığı olarak, edebiyat bir yazma sanatı olduğundan yazmak'tan yazın diyebiliriz pekâlâ. O zaman da bir soruyla karşılaşıyoruz. Edebiyatın sınırlarını aşan sosyoloji, psikoloji, felsefe vb. alanlardaki yazılanlara ne diyeceğiz? (Pozitif bilimleri bir kenara bırakalım.) Bir felsefe incelemesi ile bir romanı yazın diye aynı kavram içinde mi tanımlayacağız? Bence tanımlamamalıyız. Çünkü, edebiyat bir faaliyet alanı ama, onu içine alan daha genel bir faaliyet alanı da var.

YAZINSAL İKİ ÇALIŞMA MI?

Örnek olarak Önay Sözer'in ödül alan iki kitabını alalım. Bir felsefe incelemesi olarak **Anlayan Tarih** ve romanı **Öteki**'yi birlikte ele alıp, yazınsal (edebi) iki çalışma mı diyeceğiz? **Anlayan Tarih**'i yazın (edebiyat) alanı içinde mi tanımlayacağız? Yapıta yazınsal tür diyebiliriz; ama edebi bir tür dememeliyiz. (Ne yazık ki, yapıt, Derleme'de-1981-100 kodlu felsefe kitaplarının içine alınmamış; başka bir başlıkta, inceleme başlığında derlenmiş.)

Edebiyat karşılığı yazın kullanarak, bir yandan edebiyatın sınırlarını oldukça genişletiyor (hatta bu sınırlar, Gürhan Tümer'in önerilerini kat kat geçiyor), diğer yandan da 'yazmak' edimiyle gerçekleşen 'genel' faaliyet alanını adlandırmış, ya da bu alanı yanlış adlandırmış oluyoruz. (Aynı **faaliyet-etkinlik**'te olduğu gibi.)

Yine, faaliyet, etkinlikle karşılanıyor. O da etkin olma durumuyla karışıyor. İnsan faaliyette olabilir, ama her zaman etkin olabilir mi? Örneğin, YAZKO birkaç yıl önce birtakım kültürel faaliyetlerde bulundu. Aynı şekilde, İstanbul Festivali de kültürel faaliyetler toplamıydı; her ikisine de etkinlik diyebilir miyiz? Pekiy o zaman hangisi etkin oldu? (Faal oldu demiyorum; zaten faal durumda.) Hangisi üstün oldu yani, hangisi kitlere daha çok ulaştı yani, hangisi niceliksel ve niteliksel olarak diğerine göre yoğundu, vb. Demek ki, her faaliyetin bir etkin olma durumu var. Ben İngilizce öğreniyorum, bunun için çalışıyorum. Aynı faaliyette yeğenim de bulunuyor; (İngilizce öğrenmeyenlere göre bu alanda faal bir durumdayız); ama yeğenim benden daha çabuk öğreniyor. Bu alanda benden daha etkin. Şimdi ne olacak?

Biz, başkalarına göre faalken, o bana göre etkin; onun ve benim edimlerimi aynı kavramla tanımlamak doğru olur mu?

HİKÂYE ve ÖYKÜ

Tomris Uyar'ın **Çağdaş Eleştiri**'nin Haziran-1983 sayısındaki yazısının başlıgı şöyle: "Bir Öykünün Hikâyesi." Uyar, burada birbirini karşılayan iki kelimeyi ayrı anlamlarda kullanıyor: "...anlatılan ya da aktarılabilene 'hikâye', yazılı metine 'öykü' diyorum. Böylece bir öykünün hikâyesinden söz etme olanağı doğuyor." (s.6) Aynı faaliyet -etkinlikte olduğu gibi; yazın-edebiyatta olduğu gibi...

Babama dedim ki 'çok geniş alana yayılmadan, iyisi mi sen yine **yazının edebiyatıyla** ilgilenen bol bol...

SORUŞTURMA

Meslek kuruluşları kararnameyi nasıl karşıladı? 2

Bakanlar Kurulunca hazırlanan, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının kuruluş yasalarında değişiklik yapan yasa gücündeki kararnameler, 5 Ağustos 1983 günlü Resmi Gazete'de yayımlandı. Danışma Meclisi'nin 28 Aralık 1982 günü hükümete yasayla verdiği yetkiye dayanılarak, anayasanın 135. maddesinde getirilen esaslar uyarınca çıkarılan kararnamelerle,

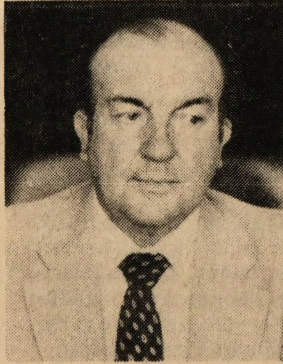
Türk Eczacılar Birliği,
Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği,
Türk Tabipler Birliği
Türk Veteriner Hekimleri Birliği,
Türkiye Barolar Birliği,
Türkiye Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Konfederasyonu,
Türkiye Noterler Birliği,
Türkiye Ticaret Odaları-Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, ilgili bakanlıkların mali ve idari denetimi altına alındı.

Ayrıca kararnameye göre, 31 Ekim 1983'e kadar tüm organlarını yenilemesi gereken kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının seçimleri, artık hakim denetim ve gözetiminde yapılacak.

Kuruluş yasaları değiştirilen 7 meslek kuruluşunun yetkililerinden kararnameler üzerine görüşlerini aldık. Sorularımız şunlardı:

1) Bakanlar Kurulunca hazırlanan meslek kuruluşlarına ilişkin 5 Ağustos 1983 tarihli kararname ile ilgili görüşleriniz nelerdir?

2) Bu kararname kuruluşunuza ne gibi değişiklikler ve sınırlamalar getirmektedir?

Türkiye Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Konfederasyonu Başkanı Hüsamettin Tiyenşan

Tiyenşan: "Kararname büyük bir boşluğu doldurdu"

1— 507 sayılı teşkilat yasamız 1964'den bu yana kullanılagelmekte olan bir yasaydı ve günün şartlarına uyum sağlamıyordu. Biz teşkilat olarak, üç dört senedir yeni bir teşkilat yasası hazırlığı içine girdik ve bunun Ticaret Bakanlığı hatta daha sonra Başbakanlık'ça müştereken ele alınarak, bir kanun taslağı haline gelmesinde neden olduk. Fakat Danışma Meclisi'nin çalışmalarındaki sıkışıklık bizim, bu devre içinde bu kanunu alacağımıza dair ümidimizi kaybettirdi. Bilahare devlete, hükümete ricacı olduk, bu hazırlığımızın kanun kuvvetinde kararname olarak neşredilmesinde fayda gördük ve bu yasanın kararname şeklinde çıkmasının altında bizim de temennilerimiz, taleplerimiz yatar. Biz diğer meslek kuruluşları gibi yasanın orasını, burasını eleştirmekten öte yasanın bize getirdiği yeniliklerden dolayı memnunuz.

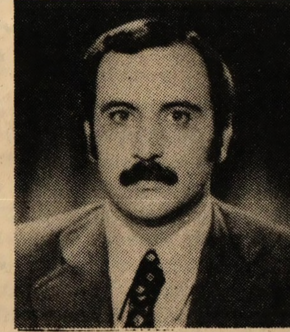
Yasanın içeriğinde devletin denetimi vardır. Biz bundan müşteki olmuyoruz. Eski yasamızda da bakanlıkların mali kontrolünde, derneklerimizden zirve kuruluşumuz konfederasyona kadar devletin denetiminde bir meslek kuruluşuyduk. Bunun için kararnamedeki hükümler bize sert gelmedi. Bu kararnameyle diğer meslek kuruluşları 31 Ekim 1983'e kadar organlarını yeniden seçime götürülüyor, ama bizim kuruluşumuz 1985 yılına kadar kendi prosedürü içinde kongrelerini tamamlama hakkını almıştır. Bana pek çok gazeteci arkadaş, "Nasıl böyle bir ayrıcalık yapıldı size?" diye sordu. Cevabım gayet açık: Biz 1983 yılı Mayıs ayında zaten genel kongremizi yaparak, burada bulunuyoruz. Diğer meslek kuruluşlarının yönetim kadrolarında ideolojik saplantılarından tutuklu bulunanlar, vesaireler varsa ve onlar daha erken kongreye götürülüyor ise bunu, bizim lehimize bir ayrıcalık değil, onların bir eksiklikleri olarak telakki etmek lazım. Biz teşkilat kanunumuza uygun kongrelerimizi yapagelmekteyiz. Son kongremizi 1983 Mayıs ayında, hükümetin, devletin gözü önünde yapmış, organlarını ibra etmiş, gelmiş, görevimizi yapmaktayız. O bakımdan, tadil edilen kanunumuzun hükümleri uyarınca sürelerimiz içinde yine kongrelerimizi yapıp, devam edeceğiz. Bizim ayrıcalığımız budur.

2— Yeni kararname, bizim yıllardır arzuladığımız yeni bir sistem getiriyor. Nasıl Odalar Birliği tüccarın, sanayicinin sicilini tutuyor, sicil gazetesi neşrediyorsa, kuruluşumuz da yine kanun emriyle küçük teşebbüslerin, münferit esnaf ve sanatkarların işyerlerinin sanat sicilini tutacak, küçük esnaf ve sanat sicili tabir ettiğimiz bir sicil gazetesi çıkaracak. Bu gazete bir taraftan üçüncü şahıslara teminat getireceği gibi, bir taraftan da bizim teşkilatımız, Devlet Planlama Teşkilatı ve Devlet İstatistik Enstütüsü için çok değerli bir envanter oluşturacaktır. Daha sıkı bir teşkilat üye münasebeti gelişmiş olacak, tabii maddi kaynaklarımız da daha güçlenecek.

Eski kanunumuzda sadece küçük ünitelerimiz kamu kurumu niteliğinde devlet kuruluşuydu, fakat bu derneklerin birleşerek kurdukları üst kuruluşlarda bu deyim tefsire bağlıydı. Yargı mercileri derneklerimizi kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu sayar fakat federasyonlarla konfederasyonu saymayabilirdi. Şimdi bütün teşkilatımız kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu niteliğindedir.

Kongrelerimizin hakim teminatı altına alınışı da ciddi bir harekettir. 3 bin 500 derneğimiz, 67 il birliğimiz ve Ankara'da 9 meslek federasyonumuz var. Çok kalabalık olan kongelerine "şu klik" diye veyahut "usulsüz kongre yapıldı" diye gölge düşmeyeceğine dair teminattır hakim teminatı. Bundan da müşteki olmuyoruz.

Eski kanunumuzda birçok mükerrer madde ve anlaşılması zor, tefsire muhtaç maddeler vardı. Bu tadil dolayısıyla onları da açıklığa kavuşturan hükümler getirildi. Bu kararname büyük bir boşluğu doldurduğu ve ihtiyacımız olan bir takım hizmetleri yeniden verme imkanı getirdiği için çok olumlu karşılıyoruz. Danışma Meclisi toplantılarında uzatmadan bir kararname halinde çıkardıkları için de bugünkü yönetime müteşekkiriz.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) Genel Sekreteri Dr. Faruk Aktuzlu:

Aktuzlu: "Yeniden düzenleme zorunludur."

"Birliğin faaliyet alanı, yasanın yorumlanış biçimine bağlı olarak son derece daraltılabilecek, uzmanlık alanına giren ülke ve toplum sorunlarına ilişkin çalışma yapılması engellenebilecektir."

1— Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yönetim Kurulu, kararnamenin yayınlandığı gün olağanüstü bir toplantı yaparak kararnameyi değerlendirmiş ve belirlediği görüşleri bir rapor halinde Başbakan Sayın Ulusu ve Bakanlar Kurulu üyelerinin dikkatlerine sunmayı kararlaştırmıştır. Bu raporun sonuç bölümü, sorunuzun yanıtı olacaktır sanırım.

"Olumlu olarak değerlendirme olanağı bulamadığımız, Birliğin geleceği açısından büyük sakıncalar taşıyan bu kararname, hiç uygulanmadan yürürlükten kaldırılarak; görüş ve önerilerimizin ciddi olarak değerlendirileceği organlarda yeniden hazırlanmalıdır. Ülkenin geleceğine Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nden olumlu katkılar koyması bekleniyorsa, bu yeniden düzenleme zorunludur."

2— Yasamızda yapılan önemli değişiklikler ve bunlara ilişkin görüşlerimiz kısaca şöyledir:

Birliğin faaliyet alanı, yasanın biçimine bağlı olarak son derece daraltılabilecek, uzmanlık alanına giren ülke ve toplum sorunlarına ilişkin çalışma yapılması engellenebilecektir.

Birlik genel kuruluna delege olarak katılmak ve organlara seçilmek için meslekte en az 15 yıl kıdem esası getirilmektedir. Bu düzenleme herşeyden önce Birliğe bağlı odalardan bazılarının, yasadaki açık hükme rağmen Birlik genel kurulunda ve diğer organlarda temsil edilememesi sonucunu yaratacaktır. Bazı uzmanlıklar Türkiye'de çok gençtir ve 18 odamızdan 7'sinin yaşı 15'den küçüktür.

Birlik genel kurulu, Birliğin odaları ve şubeleriyle birlikte tüm sorunlarının incelendiği, çözümlerin araştırıldığı bir ortamdır. Oda ve şubeler yönetim organlarında sorumluluk taşıyanların, Birlik genel kurulundaki görüşmelere katılamamasının, organlara seçilememesinin yaratacağı sorunlar, Birliğe kamu kurumu niteliğindeki bir meslek kuruluşu olarak Anayasa ile yüklenen görevlerin yerine getirilmesini olanaksız kılacaktır.

Birlik genel kuruluna katılacak üyelerden, milletvekili seçme ve seçilme koşullarının da çok üstünde sınırlamalar getirilmesini anlamak olanağı yoktur. Bu düzenleme ülkenin geleceği açısından TMMOB'ye, TBMM'den daha fazla önem verildiği bir görüşü gündeme getirmektedir.

Birlik ve Odaları, başta Bayındırlık Bakanlığı olmak üzere, bakanlıkların vesayeti altına alınmaktadır. Bu durum kendisinden beklenen işlevi ancak özerk yapısını koruyarak gerçekleştirebilecek olan Birliğin, zaman içinde, iktidarların sözcüsü olmak gibi bir konuma getirilmesine yol açabilecektir.

Seçimlerde yargının katılış biçimini, gözetim kelimesi ile açıklamak olanaksızdır. Anayasa yalnızca yargı gözetimini öngörmüşken; yasada yargıç, seçimi bizzat yaptıran kişi konumuna getirilmiştir.

Birliğin örgütlenme biçimi göz önünde bulundurulduğunda, tüm organların seçimlerinin 31 Ekim 1983'e kadar tamamlanması koşulunu yerine getirme olanağı bulunmamaktadır. Her bir örgüt birimi için yasada belirlenen işlemler tamamlanmak üzere, önce şubeler ve temsilcilikler genel kurulları yapılacak; bunlardan seçilen delegelerle Oda genel kurulları yapılacak, Oda genel kurullarında seçilen delegelerle de Birlik genel kurulu toplanacaktır. Tüm bu işleri belirlenen süre içinde tamamlama olanağı teorik olarak bile bulunmamaktadır."

ANI

Bir Akşam Yenikapı'da

MUZAFFER BUYRUKÇU

Kıyıdaki kaçak çalışan uyduruk kahvelerden birinde çay içiyorduk. İki metre ötemizdeki kıpırtısız deniz dümdüz, ekime dikime elverişli olmayan gizemli bir ovayı andırıyordu. Arada bir, uzaktan, sürücüsünün delirttiği şımarık bir motor ya da ağırkanlı bir şilep geçince yüzeyi buruşuyordu; kırıla kırıla gelen yumuşak dalgalar, İstanbul İstanbul olalıberi hiç kurumayan kum şeridinde köpüklü bir zar bırakıyor sonra da yalama şapırtıları başlıyordu. Gözlerimi varlığımı saran büyüyü sonsuz-

[...]dırmadan yürüyeceksin."

"Durdun mu düşersin." dedim.

"Hayat, insanların kanunlarına uymalarını ister, uyanları yaşatır. Uyamayanları atar, defeder. Buna tabii seleksiyon derler." dedi Orhan Kemal: bir düğümle güçlendirdiği bu noktayı kavradık mı diye baktı.

"Ama ben o dönemi, o bilinçsizliği, o savrukluğu, o coşkuların doruklara yükseldiği yılları yeniden yaşamak isterim, akla gelecek bütün sıkıntılara katlanabilirim." dedim.

"Ben de..." Talât, ağızlığının ucunda külleşmiş sigarasını, soluğunu üfleyerek dumanı

[...]dı."

"Hep o Menderes yüzünden." dedi Talât.

"Menderes'i şartlar zorladı, iktidarda kalabilmek için sanayii götüremediği Anadolu'ya, fabrika şehri İstanbul'un kapılarını açtı." dedi Orhan Kemal.

"İstemiyorsanız gideriz arkadaş." dedi Talât, alayla.

Orhan Kemal, kolundan tuttu Talât'ı, kaldırdı. "Derhal yola çık, biletin benden."

"Abovvv, bunlar ciddi anam!" dedi Talât.

"Şaka bir yana, bu ardı arkası kesilmeyen göç, övündüğümüz İstanbul'u nefret edeceğimiz hale getirdi." dedim, "İlerde daha da kö-

yirmeye başladı. Orhan Kemal, iğrenmişçesine yüzünü buruşturdu; romanlarında, hikâyelerinde mahalle karılarının dillerinden düşürmediği sözü söyledi. "Deeert!" Koluma girdi, uzaklaştırdı Talât'tan. "Burnuma bir koku geliyor, ne kokusu bu?"

"İşte, şurdaki lâğımdan geliyor." dedim.

"Bacından başlarım ha..." dedi Talât, yürüdü üstümüze, ayağınının altındaki çakıllar kayınca kapaklanır gibi oldu, düşmedi ama düşmenin bütün serüvenini yaşadı, beli büküldü, başı önde tos vururcasına ilerledi irade dışı bir sürüklenişle, derken doğruldu. "Allahını, kitabını!"

bana anlatmaması içit Talât'ın kulağını bükmüştü.Bükmüştü ama orospu şeyi ne kadar tövbe tutarsa Talat'ın ağzı da o kadar yemin tutardı. Sabah soğuk bir gazozla mahmurluk bozarken hemen sergilemişti övünerek. Ama Talât'ın beklediği olmadı, şaşırmadım, kızmadım. Bir kere ben onların şimditattıkları levrekle1945 yıllarında davetiyesiz gittiğim Tokatlıyan, Belediye gazinosu, Parkotel gibi ünlü yerlerde tanışmıştım ve başımı çevirip bakmamıştım. Sevmezdim çünkü... Gene de Talât'ın söylediğini saklıyacaktım, bir şeyden haberim yokmuş gibi davranacaktım.

"Aynen kirve." dedi Talât, "Biz yerken de

Güldü Orhan Kemal." ....Arap kuzu gibi yatan levreği görünce göbek attı sevinçten, bayram etti ki nasıl! -Ulan Arap etme, eyleme, meze yapacık- demeye kalmadı, bir de baktım ki ortalıkta iskeletten başka bir şey kalmamış."

"Güzel yeyintiye dayanamaz arkadaşım. Napsın, yıllarca bulgur kesmiş."

Orhan Kemal zıpladı. "Arap, yedi seni gene! Korkunç bir ha kar et bu. Lan sen beygir misin ki yem kesesin?"

Talât göz kırptı. "O bilir. Ökedir ve de tekedir."

"Sen bunun reflekslerini ayıklamışsın oğlum Buyruk, uyutmuşsun."

Gözümü kabarttım, sağ kaşımı kaldırayım

laştırmak isteğiyle yumuyordum. ikili evrensel bir koşuya katılıyordum; milyarlarca görüntüye belenerek milyarlarca davranışı belleğime yollayarak, dünyayı kapsayan müthiş bir eylemde, en güzel ilişkileri ölümsüzleştirmek için çabalayanların alın terlerinde eriyordum. Derken bu gürültülü, patırdılı, şaşırtan, yoran devinimlerden sıyrılıyor, çalışma alanımın sınırlarını daraltıyordum. İşte bir anı: Dünya bir yana o bir yana dediğim Edip Cansever, balıkçı Nuri, ben Edip'in motor takıp sandallıktan kurtardığı acayip araçla Dalyan'dan kalkmış, Hayırsızada'nın önüne gelmiştik. Çapariyle istavrit (ben) oltayla lüfer, mercan (onlar) avlıyorduk. İstavritleri salkım halinde çektikçe havaya zıplıyor, çılgın sevinç gösterilerinde bulunuyor, kimileri doğru kimileri ipesapa gelmeyen benzetmeleri sıralıyor, bu çocuksu coşkumu ikisinin de ruhlarına bulaştırmak amacıyla didiniyordum. Martıların bir bölüğü adanın kayalıklarında bir bölüğü de başlarımızın üstünde o cadımsı çığlıklarıyla uçuyor, daireler çiziyor, aniden pike yapıp gölgelerini düşürdükleri suya dalıyor, bir dakkalık bir savaşımı başarıyla sonuçlandırıyor, gagalarının arasında çırpınan zavallı bir balığı iştahlı bir iki yutkunuşla mideye indiriyorlardı. Ayrıca sağımıza, solumuza pisliyorlardı -pat pat- diye. Sövüyordum ana avrat... Ellerimi, kollarımı sallıyor, kovalıyordum. Edip Cansever, gülüyor, bu denizci inceliğinden ve şiirinden yoksun kara adamı davranışlarımı eleştiriyordu. Nuri, ciddiydi, bir sfenk gibiydi, birkaç metre derinlikteki oltanın misinası gerilince hızla çekmeye koyuluyordu. Düşman bir martı enseme pisleyince adaya gebermeleri için bırakılan köpekler gibi vahşileştim, bütün sesimle bağırmaya başladım. Yazılmamış bir komedinin yaşanışına tanıklık eden ve komedinin baş aktörünü neşeyle seyreden Edip Cansever'in Verlenimsi yüzü aydınlaşmıştı. Nuri gülmüyordu ama gülüyormuş gibi bakıyordu.

Yenikapı'daydık. Onbeş yılımı tükettiğim bu semtten anımsayabildiklerimin en önemlilerini anlatıyordum Orhan Kemal'le Talât Kılıç'a. Kışın uğultulu rüzgârları ve azgınlaşan dalgaların bitmez tükenmez homurtularıyla, banliyö, marşandiz, Avrupa trenlerinin birbirine benzemeyen sesleriyle yatağa girerdik. Gündüzlerimiz gri ve sıkıntılı, gecelerimiz karabasanlıydı. Ama yaz kokuları burunlarımıza dolunca şenlenirdi ortalık. Acem Kel Hasan'ın aile bahçesi, Çakır'ın Sandıkburnu gazinosu, irili ufaklı bir iki gazino, tiyatro daha açılırdı. Sandal gezintileri başlardı. Aşıklar sarhoşlar, şarkılar çoğalırdı. Yetişkin kızlar üzülür, ağlardı. Ben boyuna yüzerdim, gördüğüm ufukların ötesine gitmek isterdim, güneşlenirdim, hikâyeler tasarlardım. Sevdalandığım kızlarla aramızdaki ilişkilerin ansızın bozulmasını, acılarla dolup taşan yüreğimin boyuna kanamasını düşlerdim.

"Ne güzel!" dedi Orhan Kemal, çaydan bir yudum aldı. "Onbeş yaşındaki çocuk hayalperesttir. Bir yandan bütün dünya nimetlerini eline geçirmeye çalışırken bir yandan da boyuna canını sıkacak şeyler icat eder, bir çeşit mazohisttir."

"Fukara kızların hiçbir şeyden haberi yokken küserdim, suratımı bir karış asardım."

"Öyledir" dedi Orhan Kemal; benden önce hayata ayak basmanın, bir sürü olayı, bir sürü durumu benden önce yaşamanın oluşturduğu deneylerin en süzülmüşünü içeriyor ve bu konularda bilgeleştiğini belirtiyordu sesi. "Çocuk eski, yıpranmış, feleğin çemberinden geçmiş dünyanın içinde kendi dünyasını kurarken verdiği mücadelelerdir bunlar." Gülümsedi. "Randevuya da gitmezdin değil mi?"

"Gitmezdim ya... Acılarla kıvransın, ayaklarıma kapansın, yalvarsın isterdim."

"Şimdi de sadistsin. Genç olmak zor iş. Her saniyesi binlerce zıtlıkla dolu yıllarla nefes nefese yarış edeceksin, kavga edeceksin. Tökezleyeceksin, yıkılacaksın ama hiçbir engele al-

çığlıklarla yoksul ...

"Bu yaştaki aklınızla ama..." dedi Orhan Kemal.

"Evet." dedim.

"Alın da gaçan mı yavru... Birbirine yabancı iki durum birleştirilemez."

"Haklısın elbet. Yalnız isteğim bu."

Başını salladı. "İyi ki bu istekler var, yoksa halimiz haraptı."

"Ne olurdu kirve?" dedi Talât.

"Bir kere insanlığımızın tadına varamazdık."

"Aynen." dedim, "İsteklerin ne kadarsa o kadar insansın."

"Yaşşa Buyruk! Ver bakalım şurdan bir külü biyaz." dedi. Orhan Kemal, canlı, erinçli, şu anlarla kurduğu dengeleri yansıtan bir sesle. Uzattım Birinci'yi. Talât, çakmağıyla yaktı. Orhan Kemal, kıvrılan, saçılan dumanlara baktı hülyalı gözlerle, derken bakışlarını denize dikti. "Yıllardan beri denizi ilk defa duyuyorum içimde. Yalnız ağır bir su kitlesi olarak değil, bir anlam, bir yaşama kaynağı olarak." Yamuk yumuk duran eski, yağmur yemiş masaya aban-

Durumlar boyuna değişecek, iyi kötü koşullar birbirleriyle çarpışacak... Yaparken yıkacak, yıkarken yapacak, bu arada kazanılmış pek çok değer kaybolacak, bazı yücelmiş alışkanlıklar, tavırlar silinip süpürülecek, insanlar isteklerinin gereksinmelerini karşılamak, kişiliklerine uygun düzenler kurabilmek amacıyla savaşacaklardı.

dı düzeltmek için. "İçimde kalûbelâdan beri kapalı duran kapılar birden açıldı sanki..."

Şaşırdım! Edebiyatı Samim Kocagöz gibi yapıtlarından kovan Orhan Kemal, o yapıtlardaki örgüye denk bir biçimde konuşurdu çünkü. Bir yandan da sevinmiştim: Kendine sakladığı, belki de iç hesaplaşmalarda kullandığı, hatalarıyla sevaplarını birbirinden ayırdığı sıralardaki özel dil, -gizimi açıkla diye- zorlamış olabilirdi. "...Olaylar sıkıntılar, kambur üstüne kamburlar, gündüzleri Cağaloğlu'nda, Beyoğlu'nda geceleri de rüyalarımda pezevenk kovalamaklar, derinlemesine yaşamamı engelledi. Şartlar ne kadar izin verdiyse o kadarını yaşadım, yaşıyorum. Aşağılık herifler tayin ediyor nasıl yaşıyacağımı..." Akşam oldu olacaktı; bütün gün yeryüzünü sarı bir aydınlığa boğduğundan o renk de, gücü de tükenmiş, koyu kırmızıyla pembe karışımı bir renge bürünmüştü güneş. Kırşehirli taze bir gelinin boynundaki beşibirlikti. Bu saltanat kısa sürecek, gece bilinen karanlığı ile inecekti. "Sonra bozuldu Yenikapı."

"Bozularak düzelir her şey." dedi Orhan Kemal, "Hayatın diyalektiği bu."

"Düzelmeyen bozukluklardan söz ettim."

"Anadolu aktı İstanbul'a. İçi gibi yüzü de karardı İstanbul'un." dedim.

"Prens bize taş atıyor." dedi Talât.

"Doğru, ne taş atması? Bal gibi doğru." dedi Orhan Kemal.

"İlkellik, gerilik, binlerce yıllık kültür birikiminin oluşturduğu hızla ileriye yürüyen İstanbul'un hızını kesti, durdurdu, kendi egemenliğini kurdu."

"Boşuna kaş göz işareti yapma Arap, yeğenimi destekliyorum. İstanbul'un eğitilmiş bir yaşama tarzı, ince, zarif, renkli bir uslûbu vardı. Parçaladılar o tarzı, o uslûbu, kemirdiler, yok ettiler." dedi Orhan Kemal, çaydan bir yudum aldı. "Bu iyi."

"Kokuttular İstanbul'u." dedim. "Yağ, kebab, soğan, sarmısak, kir, pislik kokuları bütün güzel kokuları bastırdı... Oysa İstanbul, süt, yoğurt, balık, iyot, yosun, çiçek, deniz, efendilik kokardı. Nezaket, aşk, yücelik kokar-

tü olacak ve İstanbul'u Anadolu göçmenlerine bırakıp biz Anadolu'ya kaçacağız."

"Eee, kırk yıldır oturduğunuz yeter, biraz da başkaları otursun. Biraz da başkaları ölsün." dedi Talât.

Ama bu toplumsal sosyal, ekonomik bir olguydu. Pervane hep ışığa koşmuştu; endüstrinin bulunmadığı yörelerin halkı endüstrinin yoğunlaştığı bölgelere, kentlere göçmüştü, göçecekti, önleminin olanağı yoktu. Durumlar boyuna değişecek,iyi kötü koşullar birbirleriyle çarpışacak... Yaparken yıkacak, yıkarken yapacak, bu arada kazanılmış pek çok değer kaybolacak, bazı yücelmiş alışkanlıklar, tavırlar silinip süpürülecek, insanlar isteklerinin gereksinimlerini karşılamak, kişiliklerine uygun düzenler kurabilmek amacıyla savaşacaklardı. Yorulmuşsacına sustu Orhan Kemal, derinliği sezilen bir sessizlikle kuşatıldı. Sessizliğinden emdiği mutluluk sarsılmasın diye ağızlarımızı dakikalarca açmadık. İçindeki gürültüleri, konuşmaları dinliyor, kendisiyle hesaplaşıyor gibiydi. Ben sık sık böyle tedirginliğin yönettiği bir havaya karışır, dış dünyayla ilişkimi keserdim. Anı kuyularına batıp çıkardım; her saniyemi boşa harcatmayan çeşitli bilgilerle insanların geçmiş hayatlarını eşeliyerek ömür serüvenimdeki ilk büyük olayların ilk büyük durumların başlangıç tarihini, bağlantılarımın kaynaklarını arardım. Girişimle çıkışımınsırrını çözmediğim, içinde ne kadar kaldığımı bilmediğim o gizemli atmosferi terkedip geriye döndüğümde, yüzlerce yıldan beri -orada- bulunmadığımı ama yaşlandığımı ve yorulduğumu hissederdim. Parmaklarının arasındaki sigaranın külü uzamış, beli bükülmüştü. Birden başını çevirdi, "Geçti." dedi.

Talât, -bir şey anlamadım- dercesine omuzlarını kaldırdı "Binlerce kilometrelik bir yoldan döndüm" dedi Orhan kemal.

Uyarmama karşın Talât yapacağını yaptı. "Yürüyerek mi kirve?"

Öfkelendi. "Hayır, senin gibi marsuvan eşşeğinin sırtına binerek."

Talât, işitmemiş gibi davrandı, gökyüzüne, caddedeki cıvıltılı kalabalığa baktı. "Hava da o biçim ki..."

Orhan Kemal, bana göz kırptı. "Olabilir, ne yapalım yani?" Kibrit kutusunu fırlattı başına.

Talât, hindi gibi kabardı, yapay bir sesle, "Bana bak Raşit, süserim haaa!" dedi.

Orhan Kemal, kahkahayla gülerken "Ne, ne ne?" dedi, başını eğdi, kulağını ağzına yaklaştırdı.

"Süserim. Boooov!"

Bana sordu. "Ne diyor? Sen anlarsın bu otzadenin dilinden."

"Diyor ki:- Akşam oldu yine bastı kareler-"

"Eeee!" dedi Orhan Kemal, gözlerini açtı.

—"E'si Gölgeler indi suya kuşlar vardı uykuya Vakti kerahat geldi, burnuma rakı kokuyor— diyor. Nasıl lan araboğlu, doğru çevirdim mi?" dedim.

"Aynen." dedi Talât, numaradan omuzlarını kaldırdı, şişindi, bizleri, İstanbul'u küçümsercesine bir tavır takındı, ıslık çalmaya başladı.

Orhan Kemal, keyfini getiren bu resmi sevdi. "Poza bak Buyruk, poza!... Bellersin ki Ayhan Işık. Çatlayacam!"

Talât gözlerini yumdu, heykelleşti. "Raşit hüs lan, şimdi komozda dolaşıyorum."

Orhan Kemal gevrek gevrek güldü. "Oğlum lacivert, mor arap, diyene: İlle de bizi taklit etmek mecburiyetinde değilsin. Ayrıca boşuna yırtınıyorsun. Bizim duyduğumuzu duyamaz, gördüğümüzü göremezsin," Bana döndü. "Biz neyiz Buyruk?"

Birleştirdiğim dişlerimin arasından sözcüğü tıslattım. "Sanatçıııı!"

"Yok beeee!" dedi Talât, ayak parmaklarının ucunda dikildi, elini çeneme uzattı. Bardaktaki son yudumu içti ve bir yandan karnını ovalarken bir yandan da -gark, gurk- sesleriyle ge-

"Hösssst! Bağlarım haaa!" dedi Orhan Kemal,"Sahi yahu en küçük bir adabı muaşeret kaidesini bile bilmeyen bu çöl yabanisini ne diye gezdiriyoruz yanımızda? Atalım gitsin!"

Talât, sululaştı. "Atma Raşit, din kardaşıyız."

Güldük. Ama sonuna kadar sürdüremedik gülmemizi, caddeden geçen yüklü kamyonların kulak zarlarımızı ve beyinlerimizdeki yapıları sarsan homurtuları kesti. Sinirlendim. Orhan Kemal, taşıtlara öfkeyle baktı. "Bu ne be! Arabından çek, gürültüsünden çek, el hazer yahu!"

"Birer çay daha getireyim mi?"

"İçmeyeceğz." dedi. Orhan Kemal.

Talât, Orhan Kemal'in sertliğini yumuşatmaya yönelik sıcak bir sesle, "Kirveee!" dedi, "Hayırdır inşallah, ben bir rüya gördüm."

"Bakele... Gündüz mü görmeye başladın rüyaları?" dedi Orhan Kemal.

"Heye! Az önce." dedi Talât, aynı

Arnavut oğlu gavur gavur bakıyormuş... Rüyaya hele rüyaya essah gibi!"

"Yaa!" dedi Orhan Kemal." Saklayamıyacağım artık, dayanamıyorum. Biz Arapla koc-

Orhan Kemal gevrek gevrek güldü: Oğlum lacivert, mor arap diyene: İlle de bizi taklit etmek mecburiyetinde değilsin.

caman bir levreği yutturduk."

"Afiyet olsun."

Bir tuhaf baktı. "Lan niye tepki göstermedin?"

"Ne yapayım peki, amuda mı kalkayım?" dedim.

Sandalyelerde oturanlar soldan SAĞA;Talât Kılıç, M Buyrukçu, Orhan Kemal, Doğan Can; Masaya yaslananlar: Mehmet Barlas, Haluk Akgün, Eyüp Piyer Loti Kahvesinde

sevimlilikle.

"Bu meret rüyalar doğma zamanını değiştirdiklerini sana bildirdilerse ben bir daha onları iplemem." dedi Orhan Kemal, "Öle mi deel mi Buyruk?"

"Öyle annadın mı?" dedim.

Talât, oyununu açıklıyamamanın heyecanıyla kıvranıyordu. "Şööyle, üstü mezelerle donanmış bir masanın başındaymışız..."

"İçinin alacasını belli etti dellek." dedi Orhan Kemal.

"Diyne, diyne." dedi Talât, "Tam o sırada geniş bir kasede cacıkgelmez mi? Kuru nane, kekik ve de zeyit yağı gezdirilmiş. Tamam mı?"

"Rakı yok mu lan?" dedi Orhan Kemal, yüzünü avuçlarının arasına aldı, dirseklerini masaya dayadı, gözlerini gözlerine dikti.

"Rakıyı söyledim geliyor. Yolda. Sen de garsona leymonlu, bakdenizli, yarpuzlu bir çoban salatasını tarif ediyormuş sunnn..."

Orhan Kemal, ciddileşti. "Mümkündür, zira rüyadır."

"Hemi de okka dörtyüz dirhemdir." dedi Talât.

"Bir de mayonezli levrek mi yapındırıyok?" dedi Orhan Kemal, gözucuyla -benim anlamadığımı sanarak- işaret etti. Orhan Kemal, sattığı bir senaryodan dolgun bir para geçince eline daireye telefon etmiş, beni bulamayınca (İzinliydim, Cemal Süreya ile Kadıköy'de geziniyorduk) Talât'ı çağırmış, Bogaz'a uzanmışlardı. Küçük çalkantıların tahta döşemenin altıyla yosun ve midye bağlamış direklerini şap şap'ladığı bir Rum meyhanesinde, ilk kez mayonezli levrek yemişler, bir büyük yuvarlamışlardı. En önemli isteklerini gerçekleştirebilmenin sevincini yaşamışlardı. "Mayonezli balığı beri benzer adamlar yiyebilir mi arap? Yiyemez diyen Orhan Kemal, birlikte geçirdikleri geceyi

"Söv, bağır, çağır, bir şeyler yap!"

"Yapamam çünkü Arap biraderim itiraf etti."

Sol omuzunun dibine bir yumruk vurdu Orhan Kemal. "Hani ağzını kilitlemiştin?"

"Bu herifte anahtar çok kirve. Anam arvadım olsun hırhız kimin." dedi Talât. Yumruk yerini ovaladı alnını kırıştıran bir acıyla. "Lan Allahsız, öyle insafsızca zumzuk atılır mı?"

"Pekii, senin aleyhinde söylediklerini de anlattı mı?" dedi Orhan Kemal.

"Petkası sıkmadığından diyemez." dedim.

"...Seni arayıp bulacaktım lâkin engel oldu. -Bu gece biz bize, Adanalı iki hemşeri olarak oturalım de neşemizi bulalım- dedi. Bardağını kaldırdı. -Yaşasın be, Buyruk'suz bir gece geçiriyoruz, ne kıyak- dedi."

"Yalan, Allahıma kitabıma yalan! Hemi de kuyruklusundan. Uyduruyor. Aramızı açmaya çalışıyor. Biz seninle eski arkadaşız." dedi Talât.

"Niye telâşlandın peki? Suçlu olmasan telâşlanmazsın." dedi Orhan Kemal, kolunu omuzuma attı. "Sana bir şey diyeyim mi, sen koynunda yılan besliyorsun."

"Biliyorum." dedim.

"Biliyorsun da niye şut çekmiyorsun?"

Güldüm. "Yılana, düşmana ihtiyacım var, onlar olmasa yaşıyamam, hayatım tatsızlaşır!"

Talât'a baktı Orhan Kemal. "Bu lâfların altından kalkabilirsen kalk!"

Talât fırladı ayağa, hazırol durumuna geçti, afili bir selâm çaktı. "Kalkacam komutanım!"

"Anlaşıldı, sizi kapıştıramıyacağım." dedi Orhan Kemal.

Talât, boynuma sarıldı. "Bizi ölüm bile ayıramaz deel mi yiğenim?"

Göğsümü kabarttım, sağ kaşımı ... derken beceremedim, iki kaşımı birden kaldırdım "Ben büyücüyüm. Bir abra kadabra, modabra ve madara hareketleriyle, şöyle böyle üç kâatlarla düşmanlarımı dondururum. Tabii, güzel kadınları da, Antep fıstıklarını da..."

Talât, bıyıklarını sıvazladı. "İki karnım olsa birini yırtardım bu lâf üstüne."

"Yırt, yırttt!" dedi Orhan Kemal. "Rüyayı anlatıyordun, gargaraya getirme."

"Derken efendi'a. Bu şişeyi kapmış, sakilik yapıyor." dedi Talâlat.

"Kaşınıyorsun galiba." dedim.

Orhan Kemal kahkahalarla gülüyordu. Ekonomik baskılardan etkilenen, sağa sola çatan, eleştirilince en yakınlarını bile acımasızca doğrayan adam değildi; neşeli, alaycı, altın yürekli arkadaşımızdı. "Ben bu rüyayı tabir ettim. Sen sımarlıyacaksın!"

"Allah Allah, böyle saabısının başına belâ getiren rüyaya raslamadım." dedi Talât.

"Yanlış bir konuşma." dedim, "Rüyalar sismograf gibidir. En yakınla en uzak felâketleri haber verir. Sahibiyle sahibinin arkadaşlarının hayatlarında meydana gelecek olayları tahmin eder. Bu birinci ders, ikinci ders şu: Ismarlamak zorundasın çünkü tarih ile talih sana iki üstadın yüksek fikirlerinden yararlanma onurunu bahşetmiş."

"Konuş Buyruk, konuş, fur beynini!" dedi Orhan Kemal.

"Raşit, çok kaypaksın beee... Bir onun yanını, bir benim yanımı tutuyorsun."

Bir kahkaha savurdu Orhan Kemal "Çıkar dünyası bu oğlum."

"Sadece çıkar dünyası değil," dedim, "Hepimiz öyleyiz. Bütün ilişkiler, bütün kalabalık birliktelikler böyle damataşı yöntemiyle yürür. Kaypaklıklar, yan tutmalar, yan tuttuğunu bırakıp ötekilerin safında yer almalar besler insanlığın serüvenini. Siz ne buyurursunuz Orhan Kemal Beyfendi!"

"Sizi candan kutlarım Prens hazretleri! Yalnız boşuna nefes tüketiyorsunuz. Böyle basit biri yüksek fikirlerinizi." dedi Orhan Kemal. Gülmekten kırılıyordu. Masanın kenarına tutunmasaydı yere düşecekti.

"Ayvayı yedik." dedi Talât, "Yürüyün bakalım. Anamın dikmediği cepten çıkacak mangırları gözlerimin önünü getiriyorum da yüreğim sızlıyor."

Kıyıdan kaldırımları insanlarla, asfaltı araçlarla kaplı caddeye tırmandık. Korkunçtu uğultu. Birbirine karışan nesnelerin biçimleri gözlerimizi yoruyor, kafalarımızı sersemleştiriyordu. Orhan Kemal'i aramıza aldık, kollarına girdik. Kemal Bey'in Yakamoz adlı meyhanesine gidecektik.

"Birer tek atınca eski Yenikapı'yı tekrar anlat, çok hoşuma gitti." dedi Orhan Kemal.

"Anlatırım." dedim, "Eski Yenikapı'yı da, öldürülmeden önceki eski İstanbul'u da..."

"Lan yeğenim, İstanbul gardaşımızı şişlediler mi?" dedi Talât.

"Evet. Bıçakladılar... Şimdi de leşini sürüklüyorlar. Yakında leşi de kaybolacak." dedim.

"Bu çocuk çok yaşamaz kirve!" dedi Talât

Orhan Kemal, "Ağzını hayra aç!" dedi, "Nedenmiş o?"

"Çok bilgili, nazar değecek." dedi Talât,

"Teşekkür ederim." dedim, "Yalnız bu böyle taş koyacaksa anlatmam."

"Aman, aman, taş koymam!"

"Kurtlusun, duramazsın." dedi Orhan Kemal.

"Duracam, göreceksiniz. Siz çene yarıştırırken ben ufak ufak demlenecem, caaramı ağızlığıma takıp mazinin sararmış yaprakları arasında küflenen hatıralarımı karıştıracam ve de..."

" Tabii, bu arada mezeleri de silip süpüreceksin." dedim.

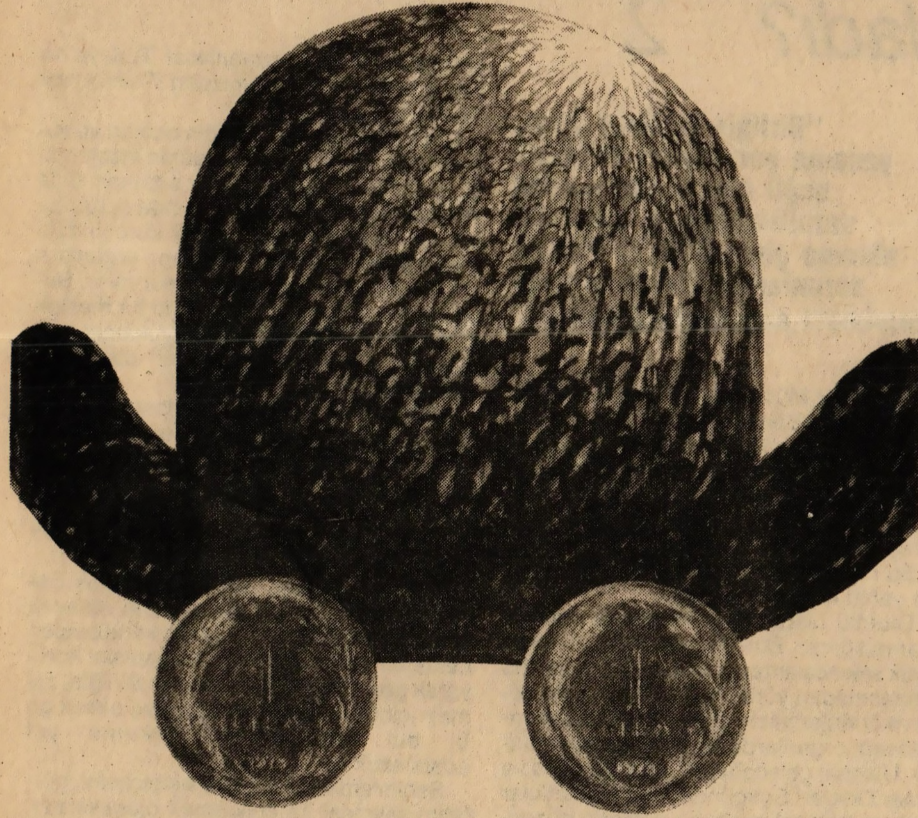
Orhan Kemal, çığlıklı bir sesle, "Günlerden bir gün mü yaşıyacağız ne?" dedi.

Güldük. Birbirimize sevgiyle baktık.

YAYIN

"Hurda Kralı"

ETEM ÜTÜK

● Dayak, aydın ve uygar toplumlarda olmayan ya da olmaması gereken bir eylemdir. Geri kalmış toplumlarda ancak bir kaba güç gösterisi olarak değerlendirilebilir. Ama güldürü sanatçıları dayak olayını ele aldıklarında bu bir kaba güç gösterisi olmaktan çıkar.

Eskilerin "Mizah" dediği, şimdilerdeyse "Gülmece" adı verilen sanat türünü sözlük ve ansiklopediler şöyle tanımlar:

"Alaylı söz, yazı, resim sanatlarına tüm olarak gülmece denir. Gülmece yapıtının yapısı, insanda gülme isteğini uyandırmaktır. Bunun için belli bir ruh hali hazırlar, söyleyeceğini en beklenmedik biçimde söyler. Yazının, sözün sonuna dek amacın ne olduğunu anlayamayan dinleyici, okur birdenbire beklemediği hoş bir sonla karşılaşınca kendisini tutamaz, güler. "(Hayat Ans.)

Toplumların gülmece anlayışları kendi yaşam biçimlerine, kültür düzeylerine göre çok çeşitlidir. Gülmece ürünlerinin türleri de değişiktir. Şiir, karikatür, fıkra, tekerleme, öykü, roman, tiyatro vb. gülmeceleri vardır. Toplumuzda güldürücü öykü, tekerleme, fıkra anlatma geleneği çok eskidir. Buna sözlü gülmece de diyebiliriz. Yazılı gülmece ise, ülkemizde daha çok gazeteyle birlikte gelişme göstermiştir.

Günümüzün gülmece yazarlarından Mehmet Semih, 1952 yılında İstanbul'da doğdu. Gazeteci ve eczacı olan babasının ölümünden sonra fazla bir öğrenim görme olanağı bulamadı. Ancak, işçi olarak girdiği çalışma yaşamında kendisini yetiştirdi. Yazın dünyamıza ilkin şiirle girdi. 1972'den sonra öykü dalında adını duyurmaya başladı. 1977 yılında Bulgaristan'ın "Narodna Miladeş" (Milli Gençlik) gazetesinin düzenlediği "Altın Kirpi" gülmece öyküsü yarışmasını "Dünyanın en haksız yere dayak yiyen adamı Selahattin Bey" adlı öyküsüyle kazandı ve bununla ününün yurt dışına taşmasını sağladı.

Kitapta onbir öykü vardır. Tanınmış karikatür sanatçısı Tan Oral'a adadığı "Sesli Bomba Uzmanı" başlıklı birinci öyküde, 12 Eylülden önce çarşılarda, pazarlarda, otobüs duraklarında, dükkânlarda, evlerde sık sık görülen bomba patlaması olaylarından birisini kendi türünün incelikleriyle anlatır. Tüm apartman ve mahalle halkını ayağa kaldıran, heyecana veren olayın, gerçekte bomba sanılan bir şeker paketinin apartman boşluğuna bırakılmasından meydana geldiği, orada bulunanların karakola gidip ifade vermeleri sırasında anlaşılır. Emekli memur Recep Bey: "— Ah, dedi, başınıza ne geldiyse, benim yüzümden geldi. Anahtarı evde unuttum. Yapacak o kadar çok işim vardı ki, hemen bizim Rafet'e gittim, boşuna taşımamak için paketi ikinci kat boşluğuna bıraktım. Ee, unutkanlık." (S. 15)

İkinci öykü, yapıta adını veren "Hurda Kralı"dır. Burada trafik sorunu ele alınmakla birlikte, toplumdaki bir takım kişilerin her durumda kendilerine nasıl çıkar sağladıklarını, bunun için başkalarının canları, malları pahasına da olsa neler yapabileceklerini güldürü açısından ele alıp işlemiştir. Öteki öykülerde de, güncel ve yakın geçmişin olayları aynı güldürü ögesi esas alınarak anlatılmıştır.

Dayak, aydın ve uygar toplumlarda olmayan ya da olmaması gereken bir eylemdir. Geri kalmış toplumlarda ancak bir kaba güç gösterisi olarak değerlendirilebilir. Ama güldürü sanatçıları dayak olayını ele aldıklarında bu bir kaba güç gösterisi olmaktan çıkar, insanları güldürme aracı olarak işlenir. Öz malımız ve en eski güldürü sanatımız olan Karagöz oyunlarında bunun örneğini bol bol görürüz. Hemen hemen her oyunda Karagöz, Hacivata dayak atar, pat küt, pat küt vurur. Seyredenler Karagöz'e kızmak, Hacivat'a acımak yerine bol bol gülerler. Güldürü filimlerinde de dayak atma ve yeme eylemine çokça yer verilir. Mehmet Semih de öykülerinde bu ögeyi ustaca kullanmasını bilmiştir. "Nasıl Dayak Yedim" başlıklı öyküsünü örnek gösterebileceğimiz gibi, "Dünyanın en haksız yere dayak yiyen adamı Selahattin Bey" başlıklı öyküsünün yukarıda değindiğimiz uluslararası bir yarışmada büyük ödülü almış olması savımızı kanıtlamaya yeter sanırım.

Yukarıda belirtilen, insanlarda gülme isteği uyandırma aracı yanında düşündürme ögesinin de bulunduğunu unutmamak gerekir. Mehmet Semih'in öyküleri de insanda bir gülme isteği uyandırırken, bir yandan da düşündürmektedir.

(1) Hurda Kralı. Gülmece öyküleri. Yazan: Mehmet Semih. Yazko Yayınları 1983 100 sayfa 150 TL.

KISA KISA

GÜNEŞLİ
Hakkı Özkan
YAZKO Yayınları—1983
78 s. - 180 TL.

Daha önce öykü, roman ve masallar ile tanıdığımız Hakkı Özkan GÜNEŞLİ'de şiirler ile karşımıza çıkıyor.

Doğanın, insan duygu ve düşüncelerinin, yaşamın ışıkta, sevgide, umutta harmanlanışı.

"Bana kalsa güneşi
dilim dilim dilimlerim,
her eve, her tarlaya, her fabrikaya,
yani her insana
kocaman, sımsıcak, sapsarı
bir dilim güneş veririm."

ORTADOĞU ŞİİRLERİ
Ali Yüce
YAZKO Yayınları —1983
116s. — 200 TL.

"Halk Çağı" şiir kitabıyla TDK, Yeditepe ve 1980 Nevzat Üstün Ödülü alan Ali Yüce nin 2. şiir kitabı olan Ortadoğu Şiirleri geçtiğimiz ay yayımlandı.

Kitap üç bölümden oluşuyor: Sırasıyla **Sözcükleri Evlendirmek, Ortadoğu Şiirleri** *ve* **Dersimiz Bağımsızlık.** *Her üç bölüm de birer öykü-şiirle başlıyor. ilk bölümde yazarın şiiri yaratışı, sonraki bölümde doğanın ve insanın evrimi, son bölümde ise Anadolu'nun ve Cumhuriyetin ortaya çıkışı öyküleniyor.*

SAİT FAİK ABASIYANIK
Muzaffer Uyguner
İnceleme—Seçmeler
Türk Dil Kurumu Yayınları, 200 sayfa, 260 TL.

Muzaffer Uyguner'in hazırladığı kitap iki bölümden oluşuyor. Birinci bölümde Sait Faik'in yaşamı, sanatı, yapıtları inceleniyor ve geniş bir kaynakça veriliyor. İkinci bölümde ise yazarın yapıtlarından (öykülerinden, romanlarından, röportajlarından, düzyazılarından, şiirlerinden, uyarlamalarından) örnekler sunuluyor.

DRAM SANATI
Özdemir Nutku
İnceleme
Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, No. 17, 120 Sayfa.

İLANLAR

KİTAP DOSTLARINA AYDIN BİR ÇAĞRI:

Günümüz dünyasında ABD'den, Sri Lanka'ya... Danimarkadan, Endonezya'ya kadar yüzlerce kitap kulübü vardır.
Dünya yayıncılık istatistikleri satılan her dört kitaptan birinin okura kitap kulüpleri eliyle ulaştığını vurgular.

İşte yıllardır Türk aydınının özlemini çektiği bu kurum sonunda gerçekleştirildi.

BİLGE KİTAP KULÜBÜ

hil yayın
SEHA L.MERAY
Toplumbilim Üzerine
300 Lira
•
İnsanca Yaşamak
250 Lira

Divanyolu Işık Sok. Ören Han İSTANBUL

SANATYAPIM
ATÖLYE•GALERİ
çiftlik cad: 35 1 şenyuva (atlı spor karşısı)
tel:22 19 06 - 17 77 16 ankara
● RESSAM KAYIHAN KESKİNOK REHBERLİĞİNDE RESİM KURLARI.
● UYGUN KOŞULLARDA. SERGİLER DIŞINDA. KONUKEVİMİZDE SÜREKLİ RESİM SATIŞLARI.
● FOTOĞRAF. GRAFİK. DİA. MATBAA. BROŞÜR VE YAYINLAR.
● ÇEŞİTLİ. AHŞAP ALÜMİNYUM ÇERÇEVELER YAPILMAKTADIR.
● ekim 1983'te başlayacak resim. fotoğraf. senaryo. batik ve seramik ile özgün baskı atölye çalışmaları için kayıtlar başladı.
● yeni sergi sezonumuz ekim 1983 te başlayacak ve aralıksız sürdürülecek
hergün(cumartesi pazar dahil)saat:13.00 20.00

URART
SANAT GALERİSİ

Köyün çocuğu
YAYINLARI

Çocuklarınıza en güzel armağan
ÜNLÜ YAZARLAR

"ÜNLÜ YAZARLAR DİZİSİ" kitaplarımızı, tanınmış sanatçılarımızdan Abidin Dino, Turhan Selçuk, Fikret Otyam, Tan Oral, Hakkı Torunoğlu, Kaya Özsezgin, Sinan Çetin, Engin Uç, Nezih Danyal, Balaban, İsa Çelik ve Haslet Soyöz desenledi. Kitaplarımız, okuyucunun ödülünü kazandı. Yabancı dillere çevrildi. Yurtiçi ve yurtdışı televizyonlarda oyunlaştırılarak gösterildi.
Kitaplarımızın 2. basımlarını, sayın okuyuculara kıvanç duyarak sunarız:
• Aziz Nesin: Öküz Başkan
• Fikret Otyam: Kanlı Gömlek
• Çetin Öner: Binboğadan Gelen Çocuk
• H. İzzettin Dinamo: Savaşta Çocuklar
• Mahmut Yağmur: Dertler Pazarı
• Adnan Özyalçıner: Garip Nasıl Okuyacak

Artık Türk aydını yayın dünyasını
gün be gün oturduğu yerden takip edebilecek.

Yayın dünyamızdaki gelişmeler, yenilikler ve açıklayıcı bilgiler periyodik yayınlar'la ellerine ulaşacak.

Uzman kurul tarafından **"ayın kitabı"** seçilen bütün kitaplar evvela onlar tarafından okunacak.

Ayrıca, okurun elde etmek istediği ve basın dünyamızda varolan her türlü yayın kulüp tarafından sağlanıp, üyeye yollanacak.
Üstelik,
posta masrafları kulübe ait olmak üzere ve üyenin borcunu bir ay içinde ödemesi koşuluyla.
Üstelik,
kulübün özel indiriminden yararlanarak.

Böylece, kitap dostu ayrıcalıklı olacak.
Kitap dostunun ailesi de ayrıcalıklı olacak.

Bilge Kitap Kulübü
Vali Konağı Cad. 73/2 Nişantaşı-İstanbul
Tel: 141 51 24 - 141 51 25

Ayrıntılı bilgi için aşağıdaki kuponu kesip yollayınız

Adınız, Soyadınız: ....
Mesleğiniz: ....
Adresiniz: ....
Yaşınız: ....

Bilge Kitap Kulübü,
Bilge Basın Yayın Dağıtım
ve Pazarlama A.Ş.'ye ait bir kuruluştur.

ABDİ İPEKÇİ CADDESİ 21 NİŞANTAŞI İSTANBUL TELEFON 1480326 TELEKS 26482 URAT TR.

Can Göknil

Resim sergisi

(Masallardan Tekerlemeler)

8-29 Eylül 1983

- Lütfi Kaleli: Gül Üreten Kız
- Ahmet Kahraman: Barış Toprağı
- Muzaffer İzgü: Kara Pamuk
- Mahmut Yağmur: Kutsal İmece
- Bekir Yıldız: Acılı Çocuklar
- Samim Kocagöz: Zarkanat

.... Takım : 12 Kitap 1450 TL.

NEBİ DADALOĞLU

1 — Ali ile Veli
2 — Suna ile Kaya
3 — Hasan ile Hüseyin
4 — Allı ile Güllü
5 — İbiş ile Memiş
6 — Meyro ile Memo
7 — Elif ile Şerif
8 — Aysel ile Veysel
9 — Dudu ile Durdu
10 — Kemal ile Cemal

.... Takım : 350 Lira

Adet :

.... Aritmetik: 1'inci Sınıf : 25 TL.
..........Dilbilgisi : 150 TL.
..........Atatürk : 100 Lira.

KÖYÜN ÇOCUĞU YAYINLARI
Cağaloğlu Meydanı. Küçük
Han 25 - 13 İSTANBUL

Sahne ve Görüntü Sanatları Bölümü Başkanı Prof. Özdemir Nutku'nun bu eseri şu bölümleri içeriyor: Tiyatro Nedir, Dram Sanatında Dört Temel Tür, Dram Sanatında Alt Türler, Dram Sanatında Belli Başlı Akımlar, Dram Sanatı Tekniği, Terimler, Kaynakça, Dizin.

Tiyatro sanatını yalnızca oyuncu, yalnızca seyirci olarak değil, bunların toplamı olarak ele alan yararlı bir araştırma ve inceleme.

GÖSTERİM TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ
Prof. Dr. Özdemir Nutku
Türk Dil Kurumu Yayınları, 374 Sayfa, 700 TL.

2700'ün üzerinde maddeyi kapsayan sözlükte tiyatro terimleri, kukla ve gölge oyunu terimleri, öykü canlandırma terimleri, dans terimleri, sirk ve seyirlik oyunlar terimleri ile kaynakça bulunmaktadır. Ayrıca, sözlüğün "Dizin" bölümünde terimlerin Osmanlıca, Almanca, Fransızca, İngilizce ve İtalyanca karşılıklarına da yer verilmiştir.

GELİŞME STRATEJİLERİ VE GELİŞME İDEOLOJİLERİ
Haldun Gülalp
Yurt Yayınları — 1983
160 s. — 350 TL.

Yazarın bu çalışması, Yurt Yayınları, Türkiye Araştırmalar Serisi'nin 5. kitabı. Azgelişmişlik ve Gelişme Stratejileri ve Azgelişmişlik ve Gelişme İdeolojileri olarak iki ana bölümden oluşan kitapta Türkiye'nin gelişme tarihi yeni bir kavramsal çerçevede yorumlanıyor.

Azgelişmişlik olgusuna tarihsel süreç içinde eğilen yazar, "ithal ikameci" ve "ihracata dönük sanayileşme" stratejilerini, sermayenin uluslararası işbölümü ve siyasal yapılar ilişkisi içinde inceliyor. Günümüzde "gelişmeci" ideolojilerin 1930'lardaki kadrocu kökenleri ile uluslararası kaynaklarını irdeliyor.

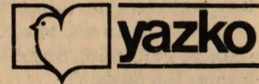
*Çalışma sonundaki Ek'de; **Tablolar** ve **Açıklamalar** sunulan görüşleri destekler nitelikte.*

KATHARINA BLUM'UN ÇİĞNENEN ONURU
Heinrich Böll
Türkçesi: Ahmet Cemal
Alan Yayıncılık — 1983
112s. — 200 TL.

20. Yüzyıl Alman Edebiyatı'nın önde gelen isimlerinden olan H. Böll'ün bu eseri, en önemli romanlarındandır.

II. Dünya Savaşı piyade erine 1972 Nobel Ödülünü kazandıran, "duru ve yalın" anlatımı, "mizahi ve eleştirisel üslubudur."

Böll bu kitabında, "toplumun herhangi bir üyesinin iftiracılara kan gerektiği zaman nasıl acımasızca ezildiğini; erdem, onur, namus gibi kişiyi 'insan yapan' kavramların tereddüt edilmeden ayaklar altına alındığını polis romanı sürükleyiciliği içinde anlatıyor."

edebiyat

Eylül/1983
35.
sayısı
yepyeni bir içerikle
ÇIKTI

Ayın Aktüalitesi:
- Tartışma, haber, yorum: Folklor sanata düşman mı?

Her ay :
- Bir Sorun Bir Soru: Türk Dil Kurumu'nun yeni durumu konusunda yazarlarımız neler dediler?

Ağırlıklı Konumuz:
- Edebiyatta Betimleme: Türk öykü ve romanında betimleme konusunu 7 yazarımız ayrı ayrı yönlerden incelediler, yazdılar, konuştular.

Ayrıca:
- En seçkin yazarların şiir, öykü, anı, deneme, inceleme, değini, çözümleme ve eleştiri yazıları.

YAZKO EDEBİYAT: 144 sayfa, 200 lira
ABONE KOŞULLARI: Altı aylık 1200, yıllık 2400 TL.
YAZKO: P.K. 442, Sirkeci-İstanbul

KAYNAK YAYINLARI

Halil Berktay
KABİLEDEN FEODALİZME
•
Ayşe Kilimci
SEVDADIR HER İŞİN BAŞI
•
Dieter Forte
MARTIN LUTHER ve THOMAS MÜNZER
ya da
MUHASEBENİN BAŞLANGICI
•
Bertolt Brecht
AŞK ŞİİRLERİ
•
Halil Berktay
CUMHURİYET İDEOLOJİSİ ve FUAT KÖPRÜLÜ
•
Turan Güneş
ARABA DEVRİLMEDEN ÖNCE
•
Nuri Yıldırım
ULUSLARARASI ŞİRKETLER
•
İlber Ortaylı
OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA ALMAN NÜFUZU
•
David Hume
DİN ÜSTÜNE
•
Christopher Hill
1640 İNGİLİZ DEVRİMİ
•
G.V. Plehanov
TARİHTE BİREYİN ROLÜ
•
Mahmut Goloğlu
DEMOKRASİYE GEÇİŞ

İsteme Adresi: Babıali Cad. 16 Pak Han Kat: 4 No: 404

Dağıtım:
İstanbul: Say. Deniz. Barış. Özgür. Bilgi
Ankara: Can
İzmir: Şentürk

EV&OFİS

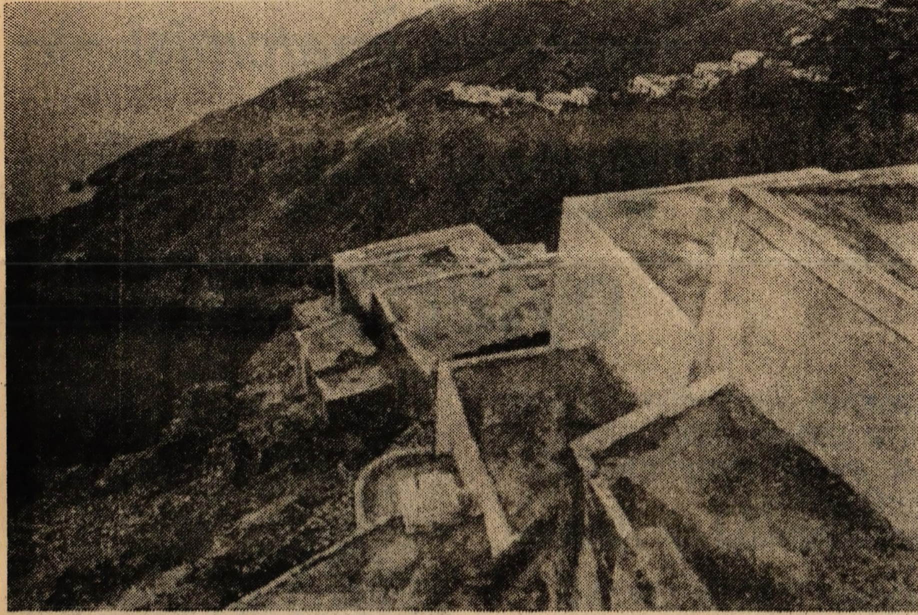
5.ALTIN PALET RESİM YARIŞMASI

Katılma Koşulları:
- Konu serbest bırakılmıştır.
- Yapıtların tuval üzerine yağlıboya veya akrilik ile yapılmış olmaları gerekir.
- Yapıtların en kısa kenarı 50 cm.den büyük olmalıdır. (50 cm.dahil)
- Yarışmaya katılmak için Türk vatandaşı olmak şarttır. (T.C vatandaşı olmayıp, yarışmaya katılmak isteyenler, Türkiye Yüksek Öğrenim Kurumlarında öğrenci veya bu kurumlardan mezun iseler yarışmaya katılabilirler.)
- Yarışma tüm sanatçılara ve öğrencilere açıktır.
- Yarışmaya katılan yapıtlar daha önce sergilenmiş olabilir, ancak ödül almamış olmaları gerekir.
- Yarışmacılar yapıtlarını elden getirebilecekleri gibi iadeli taahhütlü de postalayabilirler. Postada paketleme sırasında ve yarışma süresince olabilecek hasarlardan Ev-Ofis Dergisi ve Galeri Baraz sorumlu değildir.
- Her yarışmacı kısa özgeçmişini bir zarf içinde resim ile birlikte galeriye teslim etmelidir.
- Yarışmacılar her yapıt için Ev-Ofis Dergisi içinde yayınlanacak olan formdan bir adet dolduracaklardır.
- Yarışmaya katılan yapıtlar içinden jüri tarafından seçilecek üç yapıt 75'er bin lira ve "ALTIN PALET" ile ödüllendirilecektir. Ayrıca, başarılı bulunan on yapıtın sanatçılarına da "BAŞARI ÖDÜLÜ" şildi verilecektir.
- Başarı ödülü kazanan ve ödül alamayan yapıtların, yarışmanın bitiminden sonraki bir ay içinde alınması gerekir. Aksi halde sorumluluk kabul edilmez.
- "ALTIN PALET" ödülü kazanan üç yapıt Galeri Baraz'a ait olacaktır.
- Ödül kazanan yapıtlar dergimizce düzenlenen sergi sonuna kadar alınamaz.
- Yarışmaya katılan sanatçıların 35 yaşından küçük olması gerekir.(35 dahil)
- Altın Palet veya Başarı Ödülü alan sanatçıların yapıtlarının yayın hakları Ev-Ofis Dergisi'ne ait olacaktır.
- Yapıtların 1 Eylül-1 Ekim tarihleri arasında Galeri Baraz'a teslim edilmeleri gerekir.
- Son teslim etme tarihi 1 Ekim 1983, Cumartesi, 17.00'ye kadardır.
- Yarışmaya katılanlar yukarıdaki koşulları aynen kabul etmiş sayılır.
- Yarışma sergisi 3-14 Ekim 1983 tarihleri arasındadır.
- Kokteyl ve ödül dağıtım töreni 3 Ekim 1983 saat 17.00'de yapılacaktır. Törene tüm yarışmacılar davetlidir.

1983 5.ALTIN PALET RESİM YARIŞMASI SEÇİCİ KURULU

Prof.Adnan Çoker	Jüri Başkanı 1982 "Büyük Onur Ödülü" sanatçısı MSÜ Güz. San. Fak.Resim Bl.Bşk.
Yahşi Baraz	Sanat Galerisi Yöneticisi
Prof.Önder Küçükerman	MSÜ Mim.Fak.End.Tas.Bl.Bşk.
Prof.Belkıs Mutlu	Res.Heyk.Müz.Md.Sanat Tarihçisi
Prof.Dr.Bülent Özer	MSÜ Güz.San.Fak.Mim.Tarihi Bşk.
Aliye Simavi	Ev-Ofis Dergisi Genel Yayın Md.
Cemal Süreya	Edebiyatçı-Şair
Sezer Tansuğ	Sanat Eleştirmeni-Sanat Tarihçisi
Mustafa Taviloğlu	Modacı-Resim Koleksiyoncusu

GALERİ BARAZ **KURTULUŞ CADDESİ 191 KURTULUŞ-İSTANBUL TEL:140 47 83**

Nazım'a benziyor Olimpos köyü
Su gibi akıyor bayır aşağı,
Denizin mavi aynasında boyverip
İnsanlığın gönlüne gömülmek istiyor.

Constantine Manos

Sabahları gaste okumak iyidir
Sabahları birisini beklemek de.
Sabahları birisiyle çay içmek
Ve sabahları, sırtını denize vermek...

Constantine Manos

Manos'un fotoğrafları için şiirler

Yaşamın her parçası bir sanat alanıdır. Bunu böyle söylemek çok kabalaştırma gibi de gelebilir. Çünkü genellikle bir kompartmanlaşma var. Herkesin mesleği ayrı, işbölümünün getirdiği bir ayrım.

YUNAN DOSYASI

CONSTANTINE MANOS'UN FOTOGRAFLARI İÇİN

ali cengizkan

YUNAN DOSYASI — Yunanlı fotoğraf sanatçısı Constantine Manos'un fotoğrafları için şiirler - Ali Cengizkan

(Abdi İpekçi Barış ve Dostluk Ödülü, 1983 Şiir Birincilik Ödülü)

YARIN Yayınları, Haziran 1983. 48 sayfa, 200 TL.

ALİ CENGİZKAN, ADNAN SATICI, AKİF KURTULUŞ

SATICI — 'Yunan Dosyası' adını yakıştırmışsın son şiir kitabına. 'Dosya' sözcüğünün hukuksal anlamda çağrıştırdıkları şiirlerinde varolan içeriğe bütünüyle aykırı. Neden böyle bir dosya açmaya gerek duydun?

CENGİZKAN — Yakıştırma diyorsun ama bu bir doğrudan çeviri de sayılabilir. Manos'un albümünün ismi de "Bir Yunan Dosyası' ya da 'Bir Yunan Fotoğraf Albümü' olarak çevrilebilir. Ama bunun yanında bir yadırgatma da var. Bu yadırgatma doğrudan o hukuksal anlama gönderme yapıyor gerçekten. Bunun da olumlu bir yanı var: Birşeyleri kırmak da gerekli. 'Dosya' dendiğinde düşmanlığı ya da öcalmayı özendiren, destekleyen, binlerce sayfadan oluşan dosyalar anlaşılıyor. İlk kez bunun karşısında 'birşeylerin' toplamına 'Yunan Dosyası' adı verilmiş oldu. Belki bu tutum, sözkonusu dosyaların bir gün kapanmasına yol açabilir ilerde.

KURTULUŞ — Ali, bir şair olarak senin dışında da bir sürü konulara bir sürü dosya açanlar var. Senin bir 'Yunan Dosyası' açışın, aslında **yadırgatıcı** sözünü ilerletirsek, konuya bir başka taraftan dosya açış oluyor. Bununla sen, birtakım insanların açtığı dosyalara **alternatif** bir dosya açıyorsun. 'Yunan Dosyası' bu taraftan da okunabilir herhalde.

CENGİZKAN — Doğrudur. Zaten önce değindiğim de buydu. Ama, bu dosyanın okunması gerek, öbür dosyalar gibi getirdiği yargının ardından arşive kaldırılmak için yazılmadı, üretilmedi.

SATICI — Bu açıklamalara bakarak bunun, açılan yığınla yargı dosyalarına **karşı bir dosya** olduğunu söyleyebiliriz, değil mi?

KURTULUŞ — Evet, **karşı dosya** burada daha bir anlam kazandı.

CENGİZKAN — Evet. Ama muhalif dosya olmasın da...

KURTULUŞ — Şimdi Ali, bir tarihte albümle karşılaştın, Manos diye bir fotoğrafçının Yunan adalarında çektiği bir yığın fotoğrafla... Baktın, sonra döndün tekrar baktın. Ordan oluşan belli duyarlıklar seni bir başka çalışmaya itti. Ali Cengizkan'ın 'Yunan Dosyası'nda Constantine Manos hakkında bir bilgi yok. Oysa C. Manos'la okur ilk kez karşılaşıyor. Öyle sanıyorum ki fotoğrafçılar da çok karşılaşmış değil. O zaman, Manos KİM?

CENGİZKAN — Çok iyi. 76—77'de galiba ilk kez ismini duydum, yani ismi ve fotoğraflarıyla birlikte karşılaştım. C.Manos aslında oldukça önemli bir fotoğrafçı. Ünlü Magnum fotoğraf ajansında çalışıyor: Şu Life, Look gibi dergilere fotoğraf sağlayan bir ajans... 64'de oraya girmiş, oldukça fazla albüm yayınlamış, büyük başarılar, ödüller kazanmış, Yunan kökenli bir Amerikan vatandaşı. Buradaki fotoğraflar, kitapta da belirtildiği gibi, çoğunlukla Yunan adalarında çekilmiş. Fotoğraf açısından galiba Henri Cartier—Bresson'a en yakın sanatçılardan birisi olarak biliniyor. Yani anlamlı an'ı yakalama ilkesi var. Her kareyi şairin yorumlayabilmesinde ve sözün dışında da görsel bir şiirsel tad verebilmesinde böyle bir ilkenin etkisi var. Zaman içinden bir kesiti alıp, saptayıp gündeme getiriyor. Bu önemli gibi.

KURTULUŞ — Şimdi Manos'un bu albümü benim de elime geçmişti, sen vermiştin. Ve bu albümü ben otuz — kırk kişinin bulunduğu bir yerde, tek başıma bir köşeye çekilip karıştırmaya başladım. Ondan sonra yanımdaki göz attı, ondan sonra onun yanındaki ve bir anda benim çevremde, ayakta on-onbeş kişi kadar belirdi. Daha sonra o albümü onlara teker teker verdim ve herhalde o gün orda bulunan herkesin elinden geçti. Yıpratmadan... Ve her birinde büyük bir tad bıraktı. Bu, öyle sanıyorum ki -fotoğraf sanatı üzerine çok ayrıntılı konuşabilme durumunda değilim ama- bir etki yaratma kanısında ustaca da bir tekniğe sahip.

CENGİZKAN— Burda belki Manos hakkında şunlar söylenebilir: Yunanistan doğumlu olmaması bir yabancı olarak kendi dilini konuştuğu topluma girmesini getiriyor. Ama burda bir, o halk tarafından tepkiyle karşılanmamış- zaten kendisi de belirtiyor bunu, büyük bir konukseverlikle karşılanıyor-, bir de kendi ustalığı, yani ne kadar konukseverlik olursa olsun, dıştan biri olduğunu hissettirmemiş, onları günlük yaşamları içinde rahatsız etmeden yakalayabilmiş. Ve çoğunlukla poz verdirmemiş örneğin, öylece yakalayabilmiş. Bu da bir içtenlik katıyor kuşkusuz.

SATICI— Burada demin sözünü ettiğin, kimseye poz verdirmemiş diyerek getirdiğin yargıyı amatör bir fotoğrafçı olan Ali Cengizkan fotoğraf ölçütleri açısından mı söyledi, yoksa daha başka ekleyeceğin şeyler var mı?

CENGİZKAN— Aslında hem fotografçılık, hem de şiir ölçütleri. Şiirde de dıştan, romantik şiirler var ya, hani içtenliği olmayan şiirler. (Aslında romantiklik de iki biçimde yorumlanıyor: Duyguculuk olarak, yani duygusal olanlara önem vermek. Bir de yabancı olduğu bir şeyi, benimsemediği bir şeyi yansıtmak olarak. Buradaki daha çok ikincisi, ama ikisi de birbiriyle örtüşüyor galiba.) Türk fotoğrafında, örneğin 60'ların sonunda-aslında isim de verilebilir ama vermeyeceğim

Oktay Akbal'ın gazete yazıları ve Vatan Mahzun Ben Mahzun

RAMİS DARA

Saklamanın bir anlamı yok; zaman zaman şöyle düşündüğüm olmuştur: Oktay Akbal, günlük bir gazetede gündelik yazılar yazmak durumunda kalmasa yazınımız adına bir kazanım söz konusu olabilir miydi?..

Böyle bir soru sorduğuma göre, olumlu bir yanıtı da düşünüyorum demektir. Evet öyle. Ama yanlış da anlaşılmamalı: Olağan zamanlarda olduğu gibi, akla karanın birbirine karıştığı zorlu günlerde de toplumun sorunlarıyla ilgilenmek başlıbaşına bir yurtseverlik örneğidir. Ayrı bir erdemliliği gerektirir. Ve Akbal bu yurtseverlik örneğini, erdemliliği yazın adamı olmanın da getirdiği bir duyarlılıkla yerine getirmekte, kotarmaktadır. Hem sonra onun, gazetedeki köşesine hergün yetiştirmek durumunda kaldığı yazıların en az yarısı da doğrudan yazınla, sanatla ilgilidir. Dolayısıyla, geniş kitlelere yazını, sanatı sevdirme, iletme işlevini yerine getirmektedir.

Yine de, tüm bunlara karşın, yukarıda sözünü ettiğim türden bir soru sorabiliyorsam herhalde biraz da şundan olmalı: **Önce Ekmekler Bozuldu, Aşksız İnsanlar, Bizans Definesi, Bulutun Rengi, Berber Aynası, Yalnızlık Bana Yasak**'ta yer alan öyküleri çok sevmiştim bir zamanlar. Kitaplarda çok sevdiğimi işaretlediğim öykülerden rasgele ikisine bakıyorum: "Semt" 1943'te, "Yitirdiğimiz" 1953'te yazılmış.

Sonraki kitaplarını da sevdim Akbal'ın. Pek çoğu, son yıllardaysa hemen tümü, gazetede yazdığı yazılardan yapılan seçmelerden oluşuyordu. Ve bunlardan, sözgelimi **İstinye Suları, İlkyaz Devrimi** öykü adını alıyor; **Yaşasın Edebiyat, Ölümsüz Oyun, Zaman Sensin, Temmuz Serçesi, Gençler Bize Bakıyor, Yaşamı Yeniden Kurmak, Dünyaya Açılmak, Önce Şiir Vardı**'ysa deneme olarak yayımlanıyordu. Tümü yine belli bir düzeyi mutlaka tutturuyordu; ama her yazınsal ürün daha iyiye, daha güzele, daha derinlikliye bir atılım isteğini de barındırmalı mı yüreğinin derinliklerinde? Belki bu yüzden, çokluk 'yaratım', 'yaratı' adını da veriyoruz ona. Bu söylediğimse, tinsel ve özdeksel sınırları önceden çizilmiş bir gazete köşesinde ne ölçüde gerçekleştirilebilir?.. Sorular biraz da kendim için; daha iyi, en iyi

Arcayürek'in 1951-1954 anıları

MUZAFFER UYGUNER

Cüneyt Arcayürek, gazetecilikle ilgili yaşantısından bazı ilginç konuları, belirli ölçüler içinde açıklamaktadır. İlk kitap **Demokrasinin İlk Yılları 1947—1951** adıyla yayımlanmıştı. Ikinci kitap ise **Yeni İktidar — Yeni Dönem 1951—1954** adını taşımaktadır. Bu ikinci kitap, böylece, CHP'nin iktıdardan düşmesini ve o zamanki adıyla DP'nin seçimle iktidara gelmesini ve bu iktidarın ilk dört yıl içindeki yaptıklarını açıklamaktadır. Kitabı baştan sona okuduğumuzda, CHP—DP didişmesini, CHP'nin güçsüz duruma gelmesi için yapılanları, DP'nin de kendini güçlü bir temele oturtmak için yaptığı savaşımını izliyoruz. CHP kanadında Nihat Erim, uzun süre olayların başında yer almaktadır. Ulus gazetesinin başında bulunması ve bu sırada CHP'nin mallarına ve Ulus Gazetesi'ne el konulması, Nihat Erim'i, olayların da içinde ve başında bulunmaya zorunlu kılmıştır. Erim, o sıralarda, "CHP'nin mallarını gasbedebilirler, ama Ulus'a dokunamazlar. Çünkü Ulus gazetesi, Atatürk tarafından, O'nun verdiği sermaye ile kurulmuş, vasiyetinde de yer almış bir tesistir, yapamazlar, buna davranırlarsa hukuka aykırı olur" diyormuş (s.120). Ama elkonulmuş işte, elde yalnızca imtiyazı kalmış ve onu da CHP kullanmak istememiş. Erim de, "hele Atatürkçü sayılan Bayar'ın bu girişimi desteklemesi"ni usa aykırı bulmuş yalnızca. Arcayürek, o sıralarda Ulus'da çalışan bir muhalif gazetecidir ve bu yüzden ağırlık CHP kanadındaki görüşlerdedir diyebiliriz. CHP yöneticilerinin korkulu davranışları, partinin yeniden güç bulması için yapılan çalışmaların kendi örgütünde bile olumlu sonuçlar vermemesi, sonraki yıllarda Erim'in dramı, DP içindeki olumsuz kıpırdanışlar ve bunların uygulamaya konulması bu kitabın içeriğini oluşturmaktadır.

Kitabı okurken, içinde yaşadığımız o günlerin kısır parti çekişmelerini bir kez daha anımsamaktayız. Arcayürek, bir gazeteci olarak içinde yaşadığı o günleri, o günlerde yazıp söyleyemedikleriyle birlikte, anlatmaktadır. Kitapta, siyaset dışı bazı olaylara ve kişilere de yer verilmiştir: Yaşar Kemal, Orhan Veli, Aziz Nesin, Sabahattin Ali, Cahit Sıtkı Tarancı, Çetin Altan gibi.

Arcayürek, dört yıl içindeki olayları, ayrıntılara gitmeden ve zaman zaman belgelere ağırlık vererek açıklamıştır. Yeni bir partili döneme girerken, yeni particilerimizin bu kısır çekişmelere iltifat etmemesi, gereksiz durumlar yaratmaması için bu kitabı okumaları gerektiğine inanıyorum.

*Cüneyt Arcayürek, **Cüneyt Arcayürek Açıklıyor: 2. Yeni İktidar — Yeni Dönem 1951—1954**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1983, 274 sayfa, ederi 350 lira.*

"Milli Kurtuluş Savaşında Öğretmenler 1"

FAİK AKÇAY

"Milli Kurtuluş Savaşı'nda Öğretmenler 1" adlı yapıtıyla, İsmail GÖLDAŞ, öğretmen örgütlerinin, üniversitelerin yapması gerekli, yararlı bir araştırmayla çıkıyor karşımıza.

Cumhuriyetin ilk yıllarından 1946'lara dek, öğretmen örgütlerinin geçirdiği deneyimleri, ilk öğretmen grevlerini, belgelere dayalı olarak incelemiş, böylece, eğitim dünyamızın yapı taşlarının nasıl oluştuğuna ışık tutan, değerli bir yapıt kazandırmıştır bizlere.

Bu araştırmada, öğretmenlerin ulusal bağımsızlık çabalarına katılmalarını, bu savaşımın verildiği yıllardaki işlevlerini, genç Türkiye Cumhuriyeti'nde, eğitim emekçilerinin örgütlenme girişimlerini ortaya koyuyor İsmail Göldaş.

Göldaş'ın araştırmasının, tarihsel bir işlevi var: Öğretmen örgütlerinin, içlerine sokulan görevlilerce bölünüp parçalandığı, dağınıklık içine düşürülerek yokedildiği bir dönemin hemen arkasından, böyle bir araştırmanın yapılması, yapılan yanlışlıklara bir daha düşülmemesi için, ışık tutacaktır inancındayız.

Sayısız yanlışların yapıldığı bir dönemde, öğretmen örgütlenmesinin tarihsel gelişimini, toplumsal dayanaklarını araştırmanın yararlı bir girişim olacağı, bu alanda, yeni atılacak adımlara yön verecek fikirlerin gelişmesine yardımcı olacağı açıktır. Göldaş'ın çalışması, bu boşluğu doldurabilecek yapıtlardan biridir.

Demokratik kitle örgütlerini sağlam temeller üzerine oturtabilmek için, geçmişte yaşanan olaylardan ders almak zorunludur. Demokratik kitle örgütlerini oluşturan bireylerin kültürel birikimleri, örgütlenme deneyimleri, atılan her yeni adıma damgasını vurmaktadır. Dayanılan tabanın niteliklerini özümsemek, ekonomik, toplumsal, siyasal çıkarları korunmak istenen grupların güçlerini olduğundan çok ya da az göstermeden, atılan adımları buna göre ayarlamak gerekmektedir. Göldaş'ın araştırması, bu bilimsel yargıları kanıtlayacak örneklerle doludur.

İsmail Göldaş'ın araştırmasında, öğretmen örgütlerinin tarihsel gelişimiyle ilgili önemli ip uçları bulmak olanaklı. Araştırmanın bulgularına göre, Türkiye'de öğretmen örgütlenmesi, öğretmen tabanının bilgi birikiminden değil, yönetimden yapılan girişimlerle, üstten başlatılmıştır.

Teknik düzenleme eksiklikleri, yazım yanlışlıkları, belgelerin Türkçeleştirilmesindeki eksiklikler, olayları çözümlemede getirilen bilimsel, tarihsel yargılardaki bazı yanılgılar, yapıtın ikinci cildinde yinelenmeyecektir umarım.

İlk öğretmen örgütlenmesinden görev alanların tümü, yönetici durumunda bulunan bürokratlardır. Öğretmenlerin örgütlenmesi için Milli Eğitim Bakanlığı'nın (Maarif Vekilliği'nin) girişimlerde bulunduğu, yazılı buyruklar verdiği görülüyor. Yönetimin, öğretmen kitlesinin dinamiklerinden yararlanarak, bu birikimi, içinde bulundukları koşullara göre, belli çıkarları için bir araç olarak kullanmak ereğinde olduğu anlaşılıyor.

Bu çabaların sonunda, amaçlarına ulaştıkları, öğretmen örgütlerini çoğu kez, çıkarlarını korumak için bir araç olarak kullandıkları açıktır. Bu sonucun, yadırganacak bir yanı yok. Çünkü, yapılan örgütlenmenin mantığında, öğretmenlerin özlük, demokratik haklarını arayabilmelerini sağlayacak bir yapılanmaya yer verilmiyor. Öğretmen tabanı, bu oyunun bilincinde olmadığı için, sürekli olarak, belli amaçlara ulaşmakta kullanılan bir araç olmaktan kurtulamamıştır.

Göldaş'ın araştırmasının bulgularına göre: Türkiye öğretmenlerine, örgütlenme hakkı verilmiştir. Öğretmenler, bu hakkı elde ederek, alabilmeyi başaramamışlardır. Gelişim bu aşamada olduğu için, istenildiği zaman, bu hakkın geri alındığını görmekteyiz.

İsmail Göldaş, öğretmen örgütlenmesinin tarihsel gelişimini, toplumsal dayanaklarını, eski gazeteleri, belgeleri inceleyerek ortaya çıkarmış. Dağınık bilgileri, belgeleri, derli toplu bir yapıt durumuna sokmuş. Belgeleri, günümüz Türkçesine aktararak, anlaşılırlığını kolaylaştırmış. Bu çabasıyla, yazın yaşamımıza, gerçekten büyük bir hizmette bulunmuştur.

Yapıt üç bölümden oluşuyor: İlk bölümde, öğretmen örgütlenmesi, İkinci bölümde: İlk öğretmen grevleri, Üçüncü bölümde: Kurtuluş Savaşı'nda okulların durumları incelenmiş.

Teknik düzenleme eksiklikleri, yazım yanlışlıkları, belgelerin Türkçeleştirilmesindeki eksiklikler, olayları çözümlemede getirilen bilimsel, tarihsel yargılardaki bazı yanılgılar, yapıtın ikinci cildinde, yinelenmeyecektir umudundayım.

Bu tür çalışmalar, kültürümüzün gelişmesi için yararlı, desteklenmesi gerekli olan çabalardır.

Öğretmenlerin örgütlü bazı girişimleri için, Cumhuriyetin ilk yıllarında görev yapan hükümetlerin, dahası Abdülhamid döneminin, yakın geçmişimizdekilerden daha hoşgörülü davrandıklarını görünce, demokrasimizin düzeyini çok iyi anlama olanağı bulmaktayız. Göldaş'ın araştırmasının, ilginç yanlarından birisi de, bize bu karşılaştırma olanağını vermesidir.

Türkiye'nin eğitim planlayıcıları, öğretmenleri yıldırıp dilsiz birer yaratık durumuna getirerek, güncel politik çıkarlarını sürdürmeye çalışırken, bu nitelikteki bir kadroyla, çağdaş bir toplum yaratmanın olanaksız olduğunu görmemişler, ya da görmemek için ellerinden geleni yapmışlardır. Öğretmenin verimini artırmak yerine, düşürmeye çalışmışlardır. Yurduna, ulusuna yararlı olanları etkisiz duruma getirmek için elden gelen ne varsa yapılmıştır. Göldaş'ın çalışması, bu gelişimin nedenlerine de ışık tutmaktadır.

İsmail Göldaş'ın, başlangıcını yaptığı bu çalışmaları geliştirerek, daha bilimsel içerikli yapıtlar ortaya koyacağı inancındayız. O zaman, yazın dünyamıza, Türkiye öğretmenlerine hizmeti daha büyük, daha kalıcı boyutlara ulaşacaktır.

Tevfik Fikret'in, "Oğlum Haluk, eğer bu memlekette bir gün sabah olursa..." dediği gibi, eğer bu ülkede kitlelerin haklarını arayabilecekleri dönem gelirse, Göldaş'ın bu çalışmasından daha çok yararlanacağız.

(1) Milli Kurtuluş Savaşı'nda Öğretmenler 1, İsmail GÖLDAŞ, Öğretmen Dünyası Yayınları, İstanbul, 1981, 144 sayfa.

özellikle belli bir kişinin ardından gelişen bir akım olarak köy fotoğrafları var, yani köyün yoksulluğu, hastalıklı çocuklar, kış-kıyamet falan. Sanki o fotoğrafları çeken bu toplumun bir üyesi değilmiş gibi sadece dışardan saptama yapılır ve orada kesilir. Bu, romantikliğin çok tipik bir biçimi gibi geliyor bana.

SATICI— İstersen tekrar şiirlere dönelim. 'Yunan Dosyası' bir toplam olarak yazınımızda şimdiye kadar rastlanmayan bir yöntemle yazıldı. Bir fotografçının fotoğraflarda beliren duyarlığını şiirlemek, fotoğrafın kapsadığı içeriği şiire yansıtırken bir zorlamayı da beraberinde getirmez mi?

KURTULUŞ— İster istemez burdaki duyarlığı önündeki kareden alıyorsun. Ya da bu kareden almıyorsun da, belirlenmiş bir duyarlık senin önüne birden geliyor. Kuşkusuz o kare çoğalacak. Adnan da bunu söylemek istiyordu sana. Bir fotoğrafı şiirleştirmek mi denir buna, yoksa, böyle bir çalışmanın dayandığı düzlem daha başka bir yerlerde mi?

CENGİZKAN— Aslında şiirle fotoğrafa ayrı sanatlar olarak da bakmıyorum. Yalnız şiir yazdığımda bile ayrı olarak görmüyorum onları: Yaşamın her parçası bir sanat alanıdır. Bunu böyle söylemek çok kabalaştırma gibi de gelebilir. Genellikle, çünkü bir kompartmanlaştırma var. Herkesin mesleği ayrı, işbölümünün getirdiği bir ayrım. Herkes kendi işiyle uğraşıyor. O zaman bir şair de fotoğrafla ilgilenemez, ya da fotoğraftan yararlanamaz, ya da fotoğraf çekemez. Ben böyle düşünmüyorum. O zaman şu: Şiirin de söz olarak yazılı ya da sözlü, fotoğrafın da görsel mesaj gönderen bir araç olarak, ortak oturdukları bir zemin var. O zemin üzerine oturuluyorsa, şair olarak oturuluyorsa, fotoğrafçı olarak oturuluyorsa, Akif'in az önce dediği gibi fotoğrafları gösterdiği arkadaşlar, albüme bakan herkes kendi açısından başka izlenimler ediniyor belki, kendi oturdukları zeminler farklı farklı. Ve bir ortalaması bulunabilir belki ama, onlar farklı farklı, eksik ya da artık, zeminler. Ama herkesin kendine göre bir zemini var. Bu aslında ideolojik **bir zemin. Geniş anlamıyla ideolojik. Oraya oturduğunda, artık tek bir kareye göre diyelim ki dörtlük yazmak sözkonusu değil. O zemin üstünde, tek kareye şiir yazmaya kalksaydım çok farklı birşey olurdu. Ama o bütünlüğün, yani zeminin, getirdiği yoruma göre hem şiir değişiyor, hem de fotoğrafın bütünlük içindeki yeri değişiyor. Bu önemli gibi geliyor bana. Ve o zaman karşılıklı olarak da bir zedelenme yok. Burda öznel bir yaklaşım sözkonusu. Belli bir ortalamaya seslenmeye çalıştım herhalde, ama yine de öznel. Şiirler kapatılsa, başkaları bu fotoğrafları başka biçimde yorumlayabilirler belki.**

SATICI— Biçim açısından da bir sorum olacak. İlgimi çekti, her fotoğrafın bir dörtlükle karşılandığını gördüm. Neden dörtlükler? Bir sınırlama sayılamaz mı?

CENGİZKAN— Doğrusunu istersen, ilk başta dörtlük olarak belirlememiştim. İlk başta serbest olarak- kendi şiirime de ters düşecek uç noktada bir serbestlikte- o fotoğrafa ilişkin tüm izlenimimi yansıtacak şiirler yazmıştım. Dört beş tanesini yazdım böyle. Ondan sonra, galiba özellikle burda da belirttiğim, sunuda da belirttiğim birşey var, dia gösterisi yapmayı amaçladığım için, sözel-işitsel olması daha bir anlam kazandı. Bir de dörtlüklerle başka denemeler de yaptım. Aynı aktarmak istediklerimi dörtlükle daha çarpıcı, daha öz, yoğun biçimde aktarabiliyordum. Dörtlüğün nedeni de şu: Geleneksel Türk edebiyatında oldukça gelişkin bir dörtlük kurgusu var, yapı var yani. Hâlâ da kullanılıyor. İşte manilerden kalan, destanlardan gelen... Yalnız orda da bir yoruma gitmek gerekli. Rübaideki ya da manideki dörtlüğü içerik açısından aşmak. Yani biçim olarak koruyup içerikte aşmak. Örneğin manilerin ilk iki dizesinde betimleme yapılır. Örneğin o ilk iki dizede fotograftaki görsel nesne betimlenirdi, ondan sonra da belirtmek istediğim söylenirdi. Ama bunu bir aşama olarak elde edip onu da aşmaya çalıştım, gibi geliyor bana. Yani geleneksel edebiyatın birikiminin getirdiği o zenginlik içinde de bir seçme şansı var. Her fotoğrafta şair olarak neyi vurgulamak istiyorsam, kendi iç yapısı açısından onu vurgulayan bir dörtlük türü. Seçme fırsatım da oldu böylece.

SATICI— 'Senlere' ve 'Çocuk Ömrümüz' adlı şiir kitaplarında belirgin bir biçimde göze çarpan ironik bir yaklaşım var. Manos'un fotoğraflarındaki- çoğu kez Anadolu kırsal yaşamındaki trajediyi andıran- oldukça güç yaşam koşullarında yaşayan insanları acınası bir bakış açısından kurtarıp onları bütünsel gerçeklik içinde kavramaya çalıştığın ortada. Örneklersek; yüzü gözü kire batmış, çıplak ayaklı bir kız çocuğunun karşısında, "Bu kız duvarın yanında duruyor,/ Bu kız zeytinlerin altında sevişecek," diyerek okuru "Vah...vah..!." çekmeye iten, melodram yaratan bir betimleme yerine, ironik bir tavrı öncelediğini sanıyorum. Ne dersin?

CENGİZKAN—**Burda denecek şeyler çok az aslında. Burada belki yoğun olmasının gerektirdiği bir unsur olarak girdi. Ama dediğin gibi, yanılmıyorsam geçmişte de böyle bir eğilim var bende. Alaycı bir tavırla bakmak, benimseyerek ama alaycı bir tavırla bakmak. (Burda alay sözü yerinden uğruyor belki, çünkü hiçbir alayda benimseme yoktur.) Burda da yoğunluğu artırıcı bir öge olarak kullandığımı söyleyebilirim. O da belli yadırgatma ve yabancılaştırma ögeleriyle birlikte. Çoğu yerde bizim duyum olarak dış dünyadan edindiğimiz bilgiye göre iki nesne arasında bir ilişki var. İşte o ilişkiyi şiirde sizle ters olarak yansıttığımızda bu kez o nesnelerin doğrudan kendilerine gitmek zorunda kalıyoruz. Belki daha özüne gitmek zorunda kalıyoruz. Bu da yoğun bir okumayı getiriyor. Yararı buydu belki de.**

nasıl kotarılır diye. ...

Kimilerine uzunca gelebilecek, ama bence bir zorunluluktan doğan bu "girizgâh" ya da "peşrev"den sonra, Oktay Akbal'ın gazete yazılarından seçip sunduğu yeni bir 'demet'ten, **Vatan Mahzun Ben Mahzun'**-dan sözetmek istiyorum. Toplam'a 45 yazı alınmış. Ülke sorunlarından sanatsal sorunlara, yazın yapıtlarından yerli yabancı pek çok sanatçıya, ozana, yazara değin çeşitli konularda okurlarıyla söyleşiyor, görüşlerini aktarıyor Akbal. Yerli yabancı pek çok sanatçı dedim. Bunlardan kimileri: N. Kemal, V. Hugo, R. Rolland, Bacon, A. Çehov, K. Mansfield, Ç. Altan, Aisopos, A. Kabacalı, Eflatun, Diderot, H. Heine, T. Z. Tunaya, M. Demirtaş, Aragon, A. Hamid, D'Annunzio, Necatigil, Cocteau, Ş. Kurdakul, Başaran, K. Özer, B. Vahapzade, T. Dursun, M. Ofluoğlu, C. Külebi, A. Püsküllüoğlu, O. Veli, Y. Nabi, S. Faik, M. Seyda, F. Onger, H. Miller, W. Saroyan, Ataç, A. Erhat, vb.

Oktay Akbal, adlarını andığım kişilikler çerçevesinde, ya da gündelik olayların karşısına çıkardığı küçük olgulardan yola çıkarak çeşitli konularda saptamalar yapıyor, yapılan saptamalara katılıyor, karşı çıkıyor, dahası zaman zaman eleştirilerde bulunuyor. Daha yaşanası, daha güzellikli bir dünyanın ipuçlarını sezdiriyor yer yer. Ben kendi payıma, her sanatsal ürünün ya da yapıtın insan içini umutla doldurması gerektiğine inananlardan, sanat yapıtında önce **bunu** arayan ve bekleyenlerden değilim. Ama ne zaman ki, ardarda birkaç Oktay Akbal yazısı okusam, içimin yaşama mutluluğu umuduyla dolduğunu duyarım. Oktay Akbal anlatılarının bir özelliği bu. İster bir roman gibi ya da birbirini bütünleyen öyküler gibi okuyun; isterse, sözgelimi bir büyük kentte yaşıyorsanız, bolca zaman yitirilen kent-içi taşınma ortamlarında bölük pörçük, üçer beşer, birbirinden bağımsız denemeler biçiminde okuyun; hep aynı sıcaklığı, yunmuş arınmışlığı, ışıl ışıllığı duyarsınız: Bu da az şey değil.

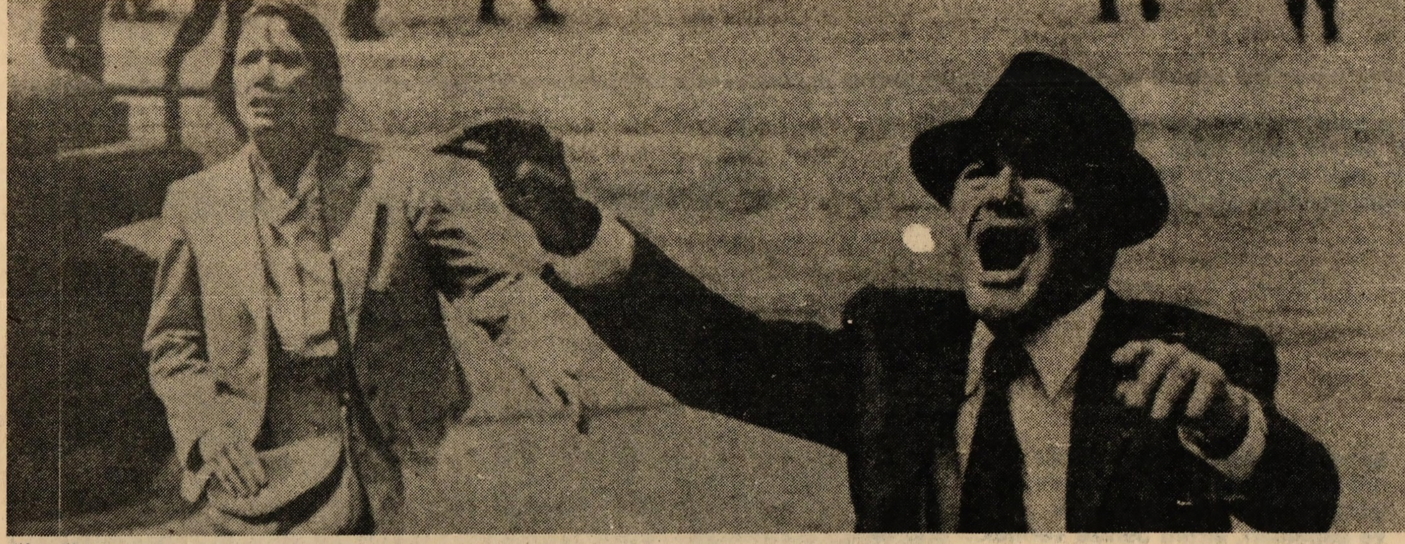
"...hergün bir yazı yazmak yayınlamak alışkanlığı Batı'nın ileri ülkelerinde hemen hemen hiç görülmez." diyor yazar toplam'ın bir yerinde. Ve sürdürüyor: "İşte bizler bu 'olmayacak' işi yıllardır sürdürüyoruz. Düşe kalka da olsa, her zorluk, her engel karşısında, bu zamanla, kendimizle, toplumla savaşımı sürdüreceğiz. Yaşam ipi kopana dek..." (s.27)

Bir yandan seviniyorum bu sözlere; bir yandan da Oktay Akbal'ın kendisinin de andığı Sisyphos söylencesini anımsıyor, çağdaş tanrı ya da tanrılara kafa tutulamaz mı, Sisyphos'un yazgısında hiç mi değişim umudu yoktur diye soruyorum kendi kendime... Ne midir Sisyphos'un serüveni?.. Yazardan okuyalım bunu da: "Hani koca bir kayayı yalçın bir tepeye çıkaran, sonra yeniden aşağıya düşen o kayayı bir daha o tepeye çıkaran, bir daha bir daha uğraşıp duran kişinin serüveni..." (s.128)

ÖZÜR

Geçen sayımızda bu sayfada yayınlanan "Struga Şiir Festivali Yönetmeni ile söyleşi" başlıklı yazıda Osman Türkay'ın imzası yanlışlıkla yeralmıştır. Söyleşiyi Necati Zekeriya yapmıştır. Sayın Zekeriya'dan ve Sayın Türkay'dan, okurlarımızdan özür dileriz.

E.T / Steven Spielberg, 1982

"Kayıp" / Costa Gavras, 1982

Yeni sinema mevsimine girerken

Ana sorunlar; salon azlığı, fiyatların düşüklüğü, Amerikan filmlerinin yoğunluğu

NEZİH COŞ

1983-84 sinema mevsimi "hareket" öğesine dayalı serüven filmleriyle açılmış bulunuyor. 2 Eylül tarihli Somut'ta bu filmlerden "üç boyutlu" **Maceralar Ülkesi**'ne değinmiş, ayrıca yeni mevsimde daha çok sayıda nitelikli film görebilmek için sanat sinemalarına büyük gereksinim bulunduğunu da vurgulamaya çalışmıştım. Bu mevsim izleyeceğimiz yabancı filmlerin toplu bir listesini çıkarıp önüme koyunca, bu gereksinimin ne denli büyük olduğunu somut biçimde gördüm. Hemen belirteyim ki, 1983-84 mevsimi düzeyli film yönünden hiç de parlak geçmeyecek, hatta 1982-83 mevsimini bile aratacak görünüyor.

SİNEMA PİYASASININ SORUNLARI

Önce film dışalımcılığımızın durumuna bir göz atalım. 10-15 yıl öncesinin büyük dışalım şirketleri artık kalmamış gibi. 20'yi aşkın irili ufaklı şirket film dışalımı yapıyor; çoğu da kapsamlı listelerine karşın ancak 5-6 film getirerek işlerini yürütmeye çalışıyorlar. Bunlar da doğallıkla iş yapacağı umulan hareket-serüven filmleri. Küçük şirketlerin bu tutumunda belirleyici bir öğe, en büyük pazar olan İstanbul'da ilk gösterim (birinci vizyon) sinemalarının azlığı ve paylaşılmışlığı. Örneğin en büyük şirketlerden Özen Film, kendi işletmesindeki Sine-Pop, Site ve Kent (Şişli) sinemalarına başka şirketlerin filmlerini ancak mevsimin ilk ve son aylarında (ağustos-eylül, mayıs) kabul ediyor. Kuşkusuz kendi yönünden de bunda haklı. Bu mevsim dışalımcılığa başlayan UFM (Uluslararası Film Merkezi) adlı yeni ve büyük bir şirket (Daha önce haber filmleri çeken AFM/Anadolu Film Merkezi'nin yeni bir girişimi) Emek-Konak ve Fitaş-Dünya-Gazi ayaklarını bağlafilmle yetinmeleriyse, Türkiye'de film dışalımı işinin istikrarsızlığını ve salon elde etmenin belirleyiciliğini açıkça ortaya koyuyor.

Bu haftaki yazıda yalnızca ABD filmlerinden söz etmek istiyorum. Hani, ABD sineması deyince, Batıda çok ilgi gören bir Woody Allen'ın, bir Robert Altman'ın filmlerini arıyorsanız, boşuna. Listelerde bu iki ilginç ve verimli yönetmenin filmlerinden yine bir tek örnek yok. ("Sinema Günleri 84" yöneticilerinin dikkatini bu iki sinemacıya yeniden çekmek isterim). Buna karşılık tecimsel yönden daha büyük başarılar kazanan Steven Spielberg, Sidney Pollack gibi yönetmenler ikişer, üçer filmle dışalımcılarımızın listelerinde yer almışlar.

EN BEKLENMEYE DEĞER ABD FİLMLERİ

Ama gelin, biz yine Costa Gavras'ın ABD hesabına yaptığı ve 1982 Cannes Şenliği'nde **Yol** ilebirinciliği paylaştığı **Kayıp** (Missing) filminden (Getiren: Ekran Film) söze başlayalım. Cannes'da baş oyuncusu Jack Lemmon'a ödül kazandıran, ayrıca 1982'de İngiltere'de "en iyi senaryo" ödülünü değer bulunan film, oyna-

Jerry Lewis ile Robert De Niro'yu bir araya getiren bu ilginç güldürü **Kahkahalar Kralı** adıyla 17 Ekim'den başlayarak Emek ve Konak sinemalarında gösterime çıkacak. (UFM).

Stuart Rosenberg'in geçen mevsimden aktarılan **Brubaker'ı** (1980) da ABD sinemasının ilginç yapıtlarından biri. ABD cezaevlerindeki düzene eğiliyor; yenilikçi bir cezaevi müdürünün (R.Redford) giriştiği reformları ve karşılaştığı engelleri işliyor. **Brubaker**, Rosenberg'in yine cezaevi yaşamına eğildiği **Parmaklıklar Ardında** (1967) ve **Bugünün Adamı**'ndan (WUSA; 1970) sonra yaptığı en iyi film sayılıyor. (Özen Film).

1960'lardaki İngiliz "özgür sinema" akımının başarılı adlarından Tony Richardson da 1981 yapımı **Hudut Boyu** (The Border) ile Meksika sınırından ABD'ye kaçak giriş olgusunu irdeliyor; sınır polisinin göçmen kaçırma işindeki suç ortaklığını vurguluyor. Film, Richardson'ın klasik ve derinliksiz anlatımıyla olumsuz eleştiriler aldı; yine de Jack Nicholson'un varlığı için bile beklenmeye değer görünüyor. (Ekran Film).

1912 doğumlu Richard Brooks'un **Belalı Yarış** (Bite the Bullet; 1975) adlı western'iyse bu kurt sinemacı için yorgunluk ürünü olmak bir yana ustalıklı bir yapıt sergiliyor. G.Hackman, J.Coburn, C.Bergen gibi oyuncuları olan film, ABD'de Theodore Roosevelt dönemi Batı'sının değişim halindeki toplumunu bir "atlı yarış"ın öyküsü içinde veriyor. Alex North bu filme yaptığı müzikle 1976'da Oscar'a aday gösterilmiş. (UFM).

Kramer Kramer'e Karşı'nın yönetmeni Robert Benton **Gece** (Still of the Night) adlı yeni yapıtıyla (1982) karşımıza çıkacak. Kramer'in kadın oyuncusu Meryl Streep ile Jaws'ın polis **yazdır**'ın yönetmeni Peter Bogdanovich'in A.Hepburn-B.Gazzara'lı özgün duygusal güldürüsü **Mutlular** (They Laughed; 1982/Met F.), **Gece Yarısı Ekspresi**'nin yönetmeni Alan Parker'ın aile içi uyumsuzluklarını konu edinen A.Finney ve D.Keaton'lı filmi **Ayı Vurmak** (Shoot the Moon; 1982/Özen F.), Amerikan gençliği üzerine filmlerden genç yönetmen John Badham'in gişe rekortmeni John Travolta'lı yapıtı **Cumartesi Gecesi Ateşi** (Saturday Night Fever; 1977/F. Pop), İsrailli yönetmen Boaz Davidson'ın erotik güldürü denemesi **Neşeli Gençlik** (The Last American Virgin; 1982/UFM) ve eski senaryo yazarı Lewis John Carlino'nun J.Bisset ve C.Robertson'lı **Sınıf** (Class; 1982/F. Pop); ayrıca Jim Mc Bride'ın, J.L. Godard'ın ünlü **Serseri Aşıklar**'ının bir çeşit yenilemesi niteliğindeki aşk-serüven filmi **Nefes Nefese** (Breathless; 1982/F. Pop), Daniel Petrie'nin P. Newman'lı duygusal polisiyesi **Son Adam** (Fort Apache-The Bron; 1981/Öncü F.), Harvey Hart'ın **İlk Kan** benzeri bir öyküyle Vietnam'dan dönen Amerikan askerlerinin şiddete yönelişini anlattığı C. Robertson ve E. Borgnine'li **İlk Kurşun** (Shoot; 1982/Kılıç F.), Sylvester Stallone'nin oynayıp yönettiği ve ABD'de **E.T.** ile birlikte gişe rekorları kıran **Rock III** (1982/F. Pop), Tobe Hooper'ın, senaryosu S. Spielberg tarafından yazılan, çocuklara yönelik bir fantastik film denemesi (ikinci uzun yapıtı) **Kötü Ruh** (Poltergeist; 1982/Özen F.) ve korku film türünde adını duyuran Brian De Palma'nın geçen mevsimki Met F. listesinden kalan iki örneği, A. Dickinson-M. Caine'li **Cani** (Dressed to Kill; 1980) ve J. Travolta'lı **Patlama** (Blow-Out; 1981).

TECİMSELLİĞİ AĞIR BASAN ÖTEKİ ABD FİLMLERİ

Varna'da sinema günleri ve bir festivalin anatomisi -8-

"Veba Yılı" tüm oylarla elendi

Kanımca Varna Film Festivali yirmi senelik deneyimden sonra iyice yerine oturmuş, dünyanın sayılı festivallerinden biri olmuştur.

Herbert Ross'un çevirdiği "Elveda Güzelim", bir teknik harikası ve güzel oyunculuk örneği olarak halkın en çok alkışladığı kurdele oldu. Özellikle başoyuncu Dreyfuss'ün çizdiği kompozisyon harikaydı.

Varna'da "En iyi erkek oyuncu" ödülünü Richard Dreyfuss aldı.

ÂLİM ŞERİF ONARAN

Kocasından boşanmış, oğluyla birlikte yaşayan İnge, bir erkeğin yakınlığının özlemini çekmekte: yaşam ise yanıbaşında tüm sorunları ve çirkinlikleri ile sürüp gitmektedir. O sırada geçirdiği ağırca bir hastalık onun için büyük bir üzüntü olmaktan öte, yaşamının bir bilânçosunu yapmasına neden olur. İç sıkıntıları sadece ölüm korkusundan değil, yaşamının maksatsız geçmesinden doğan endişelerden kaynaklanır. Eserin yaratıcıları sanki bize, özellikle aynı durumda olan kadın izleyicilere Inge'nin sorunlarını aktarmakla, kendi durumları üzerinde de düşünmeye, zayıf yönlerini bularak onarmağa itiyor gibi geldi.

"Bu Hayat Kimin?" adını taşıyan Amerikan filmi, adıyla bile yönetmen John Badham'ın getirdiği ahlâksal sorunu vurguluyor: İnsanın yaşamak ya da kendi ahlâk anlayışına göre ölmek hakkı. Filmde güzeller güzeli bir manken ve foto-modelin kocası, aynı zamanda onun heykel ve tablolarını yapan ünlü bir sanatçı olan kahramanın (Richard Dreyfuss) bir gün bir trafik kazası geçirerek belkemiği zedelenir. İlkin durumun ağırlığının pek farkına varılmaz. Gerek kendisi, gerekse eşi ve doktorlar, sanki olağan bir durum içinde gibidirler. Ancak lâboratuar bulguları ve yatağına mıhlanıp kalmış hastanın tedavilere yanıt vermemesi durumunun ağırlığını ortaya koyar ve filmin dramatik yoğunluğunu getirir. Böylesi bir durum büyük bir sanatçı için âdeta bir lânetlenmedir. Ültra-modern bir hastanede yatmasına ve doktorların tüm çabalarına karşın iyileşip bir sanatçı olarak yaşamını sürdürmesinin olanaksızlığını anlayan yontucu, karısını ve doktorunu yanından kovar; umutsuzluğu içinde ona cinsel yakınlık göstermek isteyen güzel kadın doktoru da yanından uzaklaştırır.

Filmin sonunda flûlaşan görüntü, artık,onunkendisini ölüme terketmeğe karar verdiğini belirler.

Bizde reklâmları sunulup bu mevsimde bir türlü gösterime giremeyen Herbert Ross'un çevirdiği "Elveda Güzelim" (Good-bye Girl)'in başoyuncusu Richard Dreyfuss'un ve yılların karakter oyuncusu John Cassavetes'in başrollerini üstlendiğifilm,birteknik harikası ve güzel oyunculuk örneği olarak halkın en çok alkışladığı kurdele oldu. Özellikle Dreyfuss'ün çizdiği kompozisyon harikaydı.

MARQUEZ'İN ÖYKÜSÜNDEN

Ünlü **"Yüz Yıllık Yalnızlık"** (Cien Anos de Soledad) romanının yazarı Gabriel Garcia Marquez'in bir büyük öyküsünden senaryoya dönüştürdüğü ve son yıllarda Meksika'da tanınmış yönetmen Felipe Cazals'ın gerçekleştirdiği "Veba Yılı"nda, büyük ulusai bir felâket olan veba karşısında hükümetin acizliği vurgulanıyor.

Ancak 17. yüzyılda geçen konuya güncellik kazandırılmak istenmesi ve perdede izlediğimiz olayların nerede, hangi tarihte geçtiğinin iyice belirlenmemesi inandırıcılık konusunda seyirciyi doyurmuyor ve soyut bir anlatıma yol açıyor.

Aslında vebanın ve ortaya çıkardığı sonuçların filmde bir sembol olarak ele alındığı anlaşılıyor. Yüzlerce insanın ölmesi ve Dante'nin Cehennemi'ni anımsatırcasına ölü bedenlerin kamyonlarla çukurlara atılması; dezenfeksiyon uğrunda şehirde canlı cansız tüm varlıkların mah-

mış durumda. Yine Film Pop, filmlerini Emek ya da Y.Melek ve As'da (bu üçüncüsü kendi sineması) gösterime sokacak. Saray sineması, Ankara Pazarları şirketine satılmış durumda ve büyük bir olasılıkla bu mevsim, sinema dışı etkinliklere sahne olacak. Görüldüğü gibi geriye Atlas ve Ses gibi iki eski salon kalıyor ki, bu sinemaların ucuz seks ve serüven filmleri gösterimini sürdürmeleri sinemaseverlerin umutlarını iyice suya düşürüyor. Ekran Film, Fono Film, Sunar Film gibi ikinci derece şirketlerin, filmleri için (ki aralarında ilginç yapıtlar var) nasıl sinema ve hafta bulacağı bir sorun olarak kalıyor.

Koskoca İstanbul'da yabancı film ilk gösterimi yapan ana salonlar (Kadıköy, vb. ayakları dışında) bu kadarcıkken, bunun üzerine bir de hem dışalımcıyı, hem de sinema salonu işletmecisini tedirgin eden bilet fiyatlarındaki akıl almaz düşüklük eklenince sorun büyüyor. Tabii ki, dışalımcı "sanat filmi"ni, iş şansı görece daha az olan filmi iplemiyor bu durumda. Örneğin bu mevsim 5-6'sı ilginç olabilecek 15 kadar film belirleyen Film Pop'un yetkilileri, bilet fiyatları 200 liraya (hiç değilse 150-160 liraya) yükselmezse, çoğu 1980 sonrasına ait bu filmlerini gösterime sokamayacaklarını belirtiyorlar. Bugünkü yaşam pahalılığında çıka çıka 100 liraya çıkabilmiş bilet fiyatlarıyla (ki bunun % 33'üne belediye, rüsum olarak el koyuyor) sinema salonu sahibi de, dışalımcı da nasıl para kazanacak; salonunu, makinelerini yenileyecek para yedeğini nasıl oluşturacak, sinemasevere nasıl çağdaş bir hizmet verecek? Gerçekten de belediye yetkililerinin bunu tüm kamuoyuna bir açıklamaları gerekiyor. (Ayrıca belediye, bilet fiyatlarına istenen zammı verince kendi gelirinin artacağını da hiç düşünmüyor mu?)

Şunu belirteyim ki, sinemasever vatandaş, iyi ve yeni filmler görebilmek için 100 lira yerine 200 lira vermeyi sanırım çok görmeyecek, eğer bütçesi sarsılıyorsa,haftada 3 yerine 2 filme gitmeyi seçecek, bu seçimiyle de film dışalım politikasını etkileyebilecektir. (Kaldı ki, seyircinin büyük kesimi indirimli film izleyen öğrencilerdir; yine daha ucuz ilk matineler, halk günleri uygulamaları vardır, vb..) Kısacası bilet fiyatlarına dışalımcıyı ve sinema işletmecisini memnun edecek ölçüde yeni bir zam yapılması, sinemaseverin zararına değil, yararınadır. Bu zam, en azından Beyoğlu, Şişli, İstanbul ve Kadıköy yöresinin "ilk gösterim" salonları için kaçınılmaz bir gereklilik halini almış durumdadır.

Sınırlı salonlar içinde, düşük bilet fiyatlarıyla film gösterimi, ülkemize değişik, nitelikli, "sanat filmlerinin" gelebilmesini ister istemez engelliyor. Hele Avrupa ülkelerinin sözü edilmiş, ödüller almış filmlerini beklemek tümüyle bir hayal halini almış durumda. "Sanat sineması gereksinimi" başlıklı bir yazımda sözünü ettiğim olgu işte bu koşullarda daha da önem kazanıyor ve kendini iyice dayatıyor. (Ancak küçük salonlar için belediye mevzuatındaki güçlükler, ayrıca ele alınması gereken önemli bir konu olarak ortaya çıkıyor).

AMERİKAN FİLMLERİ YİNE AĞIRLIKTA

Geçeyim, 1983-84'te gösterilme olasılığı taşıyan filmlere.. En büyük (salon işletmesine sahip) üç dışalımcı şirket olan Özen Film (25 film), UFM (20 film) ve Film Pop'un (15 film) satın almak üzere anlaştığı yapıtların neredeyse tümü Amerikan yapıtları. Başka şirketlerde de ABD sineması ürünleri bol. Sonuçta 1983-84 mevsiminde görülebilecek 100-120 dolayında yeni yabancı filmin % 70'ini yine ABD filmlerinin oluşturacağı söylenebilir. Avrupa ve diğer ülke filmleriyse Sunar, Fono, vb. gibi sinema salonu arayışı içindeki kimi şirketlerin listelerinde yer alıyor. Geçmiş yılların büyük şirketleri, Başaran, Met, Akün ve Ekran'ın 5-6

"Gece" / Robert Benton, 1982

yabildiği taktirde kuşkusuz mevsimin en iyileri arasında yer alacak. Klasik ama hızlı bir anlatımla siyasal konuları işlemesiyle tanınan (TV'de sinemalarımızda oynamayan **İtiraf**'ı gösterilen) Costa Gavras, bu kez de ABD'nin Şili'deki siyasal etkisini sorgulamaya çalışıyor. Filmin baş kadın oyuncusu **Carrie**'de izlediğimiz Sissy Spacek.

UFM'nin listesinde, getiricilerinin belki de en az önemsedikleri John Cassavetes'ın **Gloria**'sı (1980) sinemaseverlerin en çok önemseyecekleri yapıt olmaya aday. Örneğin, başrolleri az tanınan Gena Rowlands (Gloria rolünde), John Adames, Buck Henry gibi oyuncularca paylaşılan, 60 dakika uzunluğunda, kimi sahneleri siyah-beyaz bir çalışma bu. Mafya'dan kaçan komşusunun oğlunun bakımını üstlenen, sonra da başı belaya giren bir kadının durumunu duyarlıklı bir sinema diliyle anlatıyor Cassavetes. **Gloria**, 1980 Venedik Şenliği "büyük ödülü"nü paylaşmış bir film olarak kuşkusuz beklenmeye değer.

Daha sonra ünlü **E.T.**'si (1982) ve daha önceki yapıtlarından **1941**'i (1979) ile Steven Spielberg geliyor. Özen Film'in getirdiği 4 Oscar'lı (müzik, seslendirme, ses efekti, görüntü efekti) **E.T.**, uzaylı bir yaratıkla dünyalı bir çocuğun yakınlaşmasını, dostluğunu duygulu, şiirsel bir dille anlatan, özgün bir çalışma. Bir ara ABD ve Kanada'da tüm zamanların en çok iş yapan filmi haline gelen yapıt, eleştirmenlerin de övgüsünü kazandı.. **1941** ise (UFM) **Hair**'de tanıdığımız Treat Williams ve **Shogun**'un Toranaga'sı Toshiro Mifune'siyle geçmişe yönelik hayali bir öyküyü işliyor. Pearl Harbour'dan hemen sonra Japonların bu kez de California'yı işgale karar vermeleri üzerine Amerikalıların telaşı ve karşı girişimleri anlatılıyor. Film, Spielberg'in incelikli gülmece anlayışını da bir kez daha kanıtlayabilecek nitelikte. Yönetmenin geçen mevsimden kalan **Kapalı İlişkiler** (Close Encounters of the Third Kind) adlı gişe rekortmeni bilim-kurgu yapıtının (1977) gelip gelmeyeceğiyse kesin olarak belli değil.

Sidney Pollack'ın UFM listesinde yer alan iki yapıtından **Bulunduğumuz Yol** (The Way We Were) 1973'ten kalma, R.Redford'lu, B.Streisand'li bir roman (Arthur Laurents) uyarlaması. Genç ve zengin bir romancıyla Yahudi asıllı aydın bir genç kızın 1930'larda başlayıp 40 ve 50'lerde devam eden aşk ve evliliklerinin öyküsü. ABD sinemasında 1970'lerin ilk yıllarında çok görülen nostaljik filmlerin iyilerinden. Filmin Marvin Hamlish'e ait olan özgün müziği Oscar ödüllü.. Pollack'ın öbür filmi **Yanlış Karar** (Absence of Malice) ise 1981 yapımı. Başrollerinde P.Newman ve Sally Field'i izleyeceğimiz kurdele, basının işleyişi ve özgürlüğü konularında taşıdığı ilginç gözlemlerle dikkati çekiyor.

Bu arada geçen mevsimden kalan (**Şehir Kovboyu**'nun yönetmeni) James Bridges'in **Dünyanın Kaderi** (The China Syndrome; 1979) adlı yapıtına da değinelim. Çağdaş toplumda nükleer enerji tehlikesini ve kitle iletişim araçlarının bu konudaki edilgin tutumunu eleştiren film, baş oyuncusu Jack Lemmon'a 1979 Cannes Şenliği'nde ödül kazandırmış. Jane Fonda'nın da rol aldığı film, ilginç konusuna karşılık özelliksiz anlatımıyla kimi eleştiriler de almış bulunuyor. (UFM).

Gelelim **Taksi Şoförü** ve **New York, New York**'un yönetmeni Martin Scorsese'nin **Azgın Boğa**'dan (bu siyah-beyaz film listelerde görünmüyor) sonra çektiği ve 1983 Cannes Şenliği'nin açılışında gösterilen "King of Comedy"ye. şefi Roy Scheider'in bir araya geldiği film, Batı'da, konusundan çok gerilim (suspense) türünde getirdiği özenli, düzeyli anlatımla dikkati çekti. (Özen Film).

Eve Dönüş'ün yönetmeni Hal Ashby de 1980'de Polonya asıllı Jerzy Kosinski'nin bir oyundan uyarladığı, Peter Sellers ve S.MacLaine'li **Merhaba Dünya** (Being There) ile sırada. Adam Yayıncılığın geçen mevsimden kalan ve Meluyn Douglas'a yardımcı oyuncu Oscar'ı kazandıran bu filmi, çağdaş bir Candide uyarlaması olarak Amerikan toplumunu çeşitli yönlerden eleştiren, irdeleyen değişik bir güldürü.

1982-83 mevsimi sonlarında **Çılgınlar Okulu** adlı ilginç toplumsal güldürüsünü izlediğimiz John Landis'in iyi eleştiriler alan 1980 yapımı filmi **Cazcı Kardeşler** (The Blue Brothers) Film Pop'un listesinde. Aynı yönetmen **Kurt Adam Londra'da** (An American Werewolf in London; 1981) adlı filmiyle sinemadaki ünlü "kurt adam" mitosuna yönelik bir parodi çıkaracak karşımıza (Yeni Tual Film).. Geçen mevsimden kalan **Ayrılan Yollar**'ını (Hardcore; 1978 Met Film) beklemeye devam ettiğimiz Paul Schrader, iki yeni filmiyle Film Pop'un listesinde. **Amerikalı Jigolo** (American Jigolo; 1980) otuz yaşlarında bir jigolonun yaşamı çerçevesinde Amerikan toplumundaki çürümeyi yansıtıyor; Nastassia Kinski'li **Kedi Kız** (Cat People; 1981) adlı diğeri de toplumdaki çarpık ve sadik seks anlayışlarını konu ediniyor. Bu filmler gösterilebilirse yeni Amerikan sinemasının ilginç bir yönetmeniyle tanışmış olacağız.

Geçen mevsim **Uzun Sürücüler** adlı değişik western'iyle dikkati çeken Walter Hill de 1982'de ABD'de iyi iş yapan ve iyi eleştiriler alandinamik polisiyesi **48 saat** (48 Hours) ile beklenebilir. Film Pop'un bu filminde başrolde Nick Nolte ve Eddie Murphy var.

İKİNCİL DÜZEYDE, İZLENEBİLİR YAPITLAR

Geriye kalan Amerikan filmleri arasında belli nitelikleriyle izlenebilir görünenler de şöyle: Taylor Hackford'un, Louis Gossett Jr.'a yardımcı oyuncu Oscar'ı kazandıran ilk uzun filmi **Subay ve Centilmen** (An Officer and a Gentleman; 1982/Özen F.), **Julia**'nın yönetmeni, yaşlı usta Fred Zinnemann'ın, başrolünde Sean Connery'nin oynadığı ruhbilimsel aşk filmi **Geçen Yaz, Beş Gün** (Five Days, One Summer; 1982/Özen F.), Herbert Ross'un, iki usta oyuncu RichardDreyfuss (bu filmle baş oyuncu Oscar'ı aldı) ve Marsha Mason üzerine kurulu acıtatlı aşk öyküsü **Elveda Sevgilim** (The Good - bye Girl;1978/Akün F.) Colin Higgins'in, çalışan Amerikan kadınının sorunlarını güldürü diliyle işleyen iyi iş yapmış Jane Fonda'lı filmi **9'dan 5'e** (Nine to Five; 1980/Özen F.), **Ay Be-**

"Son Adam" / Daniel Petrie, 1981

Listelerde, sinema yazarları tanıtsa da, tanıtmasa da, övse de, yerse de iş yapması umulan, tecimsel nitelikleri ağır basan pek çok örnek var. İşte size ABD sinemasından türlerine göre bu çeşit yapıt seçmeleri:

Korku-heyecan türünde, John Milius'un 12 bin yıl öncesini anlatan fantezisi **Conan** (1981/Özen F.), Steve Miner'ın üç boyutlu olarak gösterilecek **13. Gün** -üçüncü bölümü- (Friday of 13 th. - Part III/Özen F.), Sidney Furie'nin iyi iş yapmış **Karabasan**'ı (The Entity; 1982/Özen F.), David Schmoeller'ın Morgan Fairchild-Michael Sarrazin'li **Kanıma Girme** (The Seduction; 1982/F. Tan).

Serüven filmi türünde yine Johnn Milius'un Tom Selleck'li (TV'deki Magnum) Hayber Fedaileri (Horseman of the Khyber; 1983/Saray F.), Ted Kotcheff'in S. Stallone'li **İlk Kan II** (1983/Saray F.), Ronald Neame'in tipik bir "felaket filmi" **Meteor** (1979/Ekran F.), James Bond dizisinin 12. ve 14. filmleri; John Glenn'in R. Moore'lu yapıtı **Senin Gözlerin İçin** (For Your Eyes Only; 1981/Özen F.) ve becerikli Irvin Kershner'in S. Connery'li **Asla Konuşma** (Never Say, Never Again; 1983/F. Pop), üç adet Brooke Shields'li film; Peter Fonda'nın oynayıp yönettiği **Nevadalı Kız** (Wanda Nevada; 1979/Özen F.), **Grease**'in yönetmeni Randal Kleiser'ın iyi iş yapmış filmi **Mavi Göl** (The Blue Lagon; 1980/UFM) ve Andrew V. McLagnen'in **Sahara** (1982/UFM); ayrıca Gus Trikonis'in Peter Fonda'lı yapıtı **Tehlikeli Mücadele** (Dance of the Dwarfs; 1982/F. Tan), Roger Spottiswoode'un Nick Nolte ve Gene Hackman'lı **Ateş Altında** (Under Fire; 1982/F. Pop) ve Türkçe adları henüz saptanmamış bir-iki C. Bronson filmi.

Polisiye türde Richard T. Heffron'ın bir Mike Hammer serüveni **Kanun Benim** (I, the Jury; 1982/Özen F.), Jack Lee Thompson'ın yine C. Bronson'lu **Gece Yarısına On Kala** (Ten to Midnight; 1982/Özen F.), Michael Winner'ın F. Dunaway, A. Bates ve J. Gielgud'lı **Şeytan Ruhlu Kadın** (The Wicked Lady; 1982/UFM), Ted Post'un, senaryosu John Milius'a ait olan 1973'ten kalma, Clint Eastwood'lu yapıtı **Silah Gücü** (Magnum Force/Ekran F.), Andrew V. McLaglen'in Joe Don Baker'lı **Doğru Yolda Tek Başına** (Mr. Mitchell; 1982/Kılıç F.). Epeydir film çekmeyen Terence Young da bu türde **Mirasçılar** (Sidney Sheldon's Bloodline; 1979/Özen F.) adlı bol ünlü oyunculu (A. Hepburn, B. Gazzara, R. Schneider, J. Mason, O. Şerif) bir örnekle karşımıza çıkacak. Young'ın savaş filmi türündeki son filmi **Kore Çıkartması** (Inchon; 1983/F. Tan) ise B. Gazzara, J. Bisset, L. Olivier gibi oyuncuları bir araya getiriyor.

Artık terkedilen western türünde de eylül ayında gösterime çıkacak John Hough'ın R. Harris'li devam filmi **Reis** (Triumphs of a Man Called Horse; 1982/F. Pop) ve Sean McGregor'ın William Smith'li (Falconetti) **Vahşi Kan** (Gentle Savage; 1982/Kılıç F.) dikkati çeken örnekler.. Güldürü türünde de geçen mevsim gösterilen **Çılgın**'ın devamı, yine Hal Needham'ın imzasıyla karşımıza çıkacak: **Çılgın Dönüyor** (Smokey and the Bandit Ride Again; 1980/F. Pop). Oyuncuları Burt Reynolds ve Jackie Gleason.

Hemen belirteyim, yeni mevsimin ABD filmlerini tanıtırken yaptığım bölümleme, elimdeki kimi ön bilgilere, görüşlerine yakınlık duyduğum kimi yabancı eleştirmenlerin yargılarına ve filmlerin Batı'da genel olarak aldığı eleştirilere göre oluştu. Kuşkusuz bunlar arasından daha iyi ya da kötü olanlar, beklenenin altında ya da üstünde bir düzey taşıyanlar çıkacaktır. Bunları mevsim boyunca birlikte saptamaya, değerlendirmeye çalışacağız. (Gelecek yazımda yeni mevsim için açıklanan ve ağırlığını Fransız filmlerinin oluşturduğu ABD-dışı ülke yapıtlarından söz edeceğim).

vedilmesi, sokakların pislik içinde yüzmesi; daha çok sorumluluk ve suçluluk durumunu vurgulamak için kullanılmış.

Ancak tüm çabalar plâstik bir kargaşa yaratmaktan öteye gidememiş. "Veba Yılı" tüm oylarla elenen filmlerden biri oldu.

SONUÇ

Daha önce saptanan yönteme göre ilkin 6, sonra 9 ve en sonra yine 6 film gördükten sonra yapılan ara toplantılarında elenen filmlerden geriye: Sergei Mikhaelian'ın "Kendi İsteğiyle Aşk" (Sovyet Rusya), Ioshitara Nomura'nın "Masako Olayı" (Furueru Shita) (Japonya), Manole Marvus'un "Gurur" (Orgolii) (Romanya), Fassbinder'in "Veronika Voss'un Özlemi" (Die Sechnsucht der Veronika Voss) (Alman Federal Cumhuriyeti), Jaromil Jireş'in "Tam Olmayan Gün Kararması" (Nwuplnw Zatmcni) (Çekoslovakya), Pilar Miro'nun "Göklerdeki Gary Cooper" (Gary Cooper que estas en los cielos) (İspanya), Jonne Severijn'in "Dönüş" (Come Back) (Hollanda) ve John Badlam'ın "Bu Hayat Kimin?" (Whose Life is it, anyway?) (A.B.D.) adlı yedi film değerlendirilmeye temel oluşturmak üzere seçilmiş bulunuyordu.

Bu filmler yedi jüri üyesinin çoğunluk oylarıyla seçilmişti.

Üçe karşı dört oyla elenen iki film: Marianne Ahrne'nin "Yakından ve Uzaktan" (Langt Borta och Nära) adlı İsveç filmi ile Janos Rozasa'nın "Maskot" (Kábala) adlı Macar filmi jüri başkanının önerisi üzerine bir kez daha oylandı ve yeniden elimine edildi.

Yönetmeliğe göre filmlere verilecek çeşitli ödüller artık bu yedi filme paylaştırılacaktı. Bu yedi film içinde en çok oy (yedi oyun altısını) alan Japon filmi "Masako Olayı", Alman Federal Cumhuriyeti filmi "Veronika Voss'un Özlemi" ve İspanyol filmi "Göklerdeki Gary Cooper", değerlendirmelerde en iyi durumda oldukları için oy çokluğu ile: konulu filmler "Büyük Ödülü" (yönetmen Pilar Miro'nun ve başoyuncu Mercedes Sampietro'nun başarılı çalışmalarından ötürü) "Göklerdeki Gary Cooper"e "En iyi yönetmen ödülü" ("Veronika Voss'un Özlemi"ndeki başarılı çalışmasından ötürü) Rainer Werner Fassbinder'e; "En iyi kadın oyuncu ödülü" (Sergei Mikhaelian'ın "Kendi İsteğiyle Aşk" 'Sovyet Rusya' adlı filmindeki üstün başarısından dolayı) Evgenia Glushenko'ya; "En iyi erkek oyuncu ödülü", (Brian Clark'ın "Bu Hayat Kimin?" 'A.B.D.' adlı filmindeki harika kompozisyonundan ötürü) Richard Dreyfuss'a verildi.

Böylece üç önemli filmden ikisi değerlemelerde gereğince yerini aldıktan sonra, aynı oyla (altı oy) seçkinleşen Ioshitara Nomura'nın "Masako Olayı" adlı Japon filmi de (insansı nitelikli en iyi film olmasından ötürü) Kızılay-Kızılhaç Dernekleri Birliği'nin özel ödülüne değer görüldü.

Geriye kalan öteki özel ödül: "Sağlık hizmeti görevlilerinin çalışmalarındaki insanlık ve yiğitlik" tema'sını en iyi yansıtan film ödülü de Manole Marcus'un "Gurur" adlı Romanya filmine bağışlandı.

Jüri ayrıca genç oyuncuların başarılı rollerini birer mansiyonla değerlendirdi; bunlar: Jaromil Jireş'in "Tam Olmayan Gün Kararması" adlı (Çekoslovak) filmindeki "kör kız" rolünden dolayı Lucie Patikova; Janos Rozasa'nın "Maskot" adlı (Macar) filmindeki rolünden dolayı Zoltan Jacob ve Richard Pearce'in "Eşik" adlı (Kanada) filmindeki başarısından dolayı Mare Winningham idi.

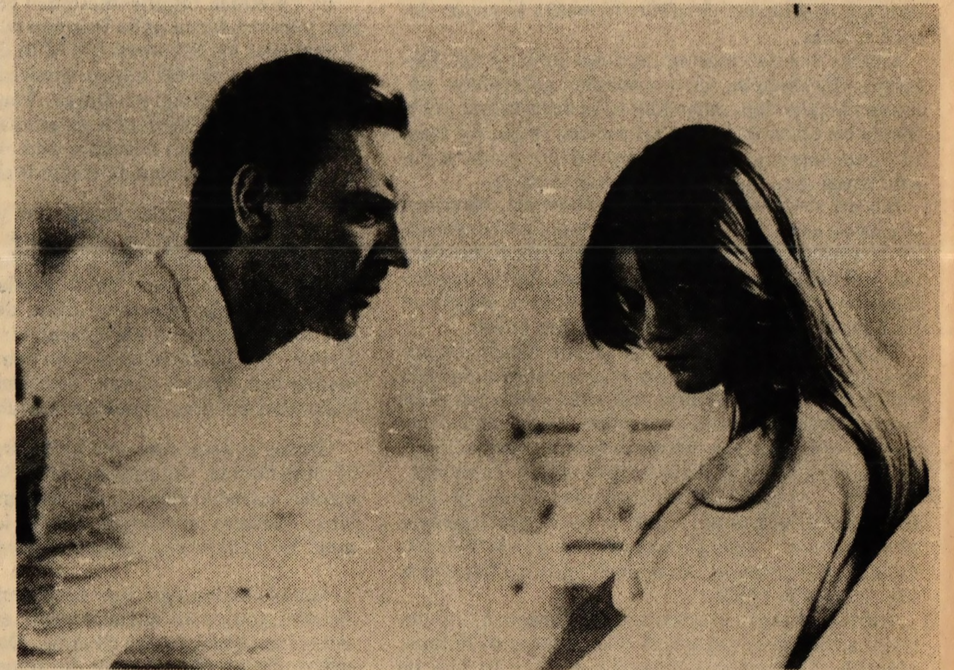
Ayrıca özel jürileri bulunan iki değerlendirme: eşini ve işini yitirerek yaşamda gayesiz kalan 75 yaşındaki bir ihtiyarın, bu durumundaki tasalarını büyük bir duyarlıkla yansıtan Kurt Gloor'un "Konrad Steiner'in Ani Yalnızlığı" adlı (İsviçre) filmi için GIDALC Jürisi "Léonide Moguy" ödülü; ve eşit olarak (ex aiquo): Jonne Severijn'in "Dönüş" adlı (Hollanda) filmi ve Saikat Bhattacharya'nın "Dulia" adlı (Hindistan) filmi için (çeşitli ulusal, sosyal ve psikolojik durumlarla ilgili insansal sorunların dürüst ve sanatsal portresini yansıttıklarından ötürü) FIBRESCI (Uluslararası Sinema Eleştirmenleri Federasyonu) Jürisi ödülü verildi.

Böylece birçok tartışmalardan sonra çoğunlukla alınan kararlara karşın, memnun olmayanları da belli ölçüde doyuran bir sonuca ulaşılmış oldu.

Kanımca Varna Film Festivali yirmi senelik deneyiminden sonra iyice yerine oturmuş; dünyanın sayılı festivallerinden biri olmuştur.

Bu bakımdan geleceği de aydınlıktır.

SON

"Eşik" bir Kanada filmi idi. Ve bu filmdeki başarısından ötürü Mare Winningham mansiyon aldı.

SÖYLEŞİ

On dört yıldır Anadolu insanının yaşantısından kesitler görüntüleyen İbrahim Demirel:

“Fotoğrafta rastlantı önemlidir”

ALİ ALKAN İNAL

İbrahim Demirel ondört yıldır Anadolu insanının yaşantısından kesitler görüntülüyor.., halı dokunurken, toprağı işlerken, eğlenirken ve Alamanya gurbetinde öykü olurken, şiir olurken..

On kişisel sergi açmış, birçok karma sergiye katılmış. Fotoğrafları kartpostal ve poster olarak basılmış, takvimlerde kullanılmış. Gazi Eğitim Enstitüsü Fotoğraf-Grafik öğretmenliği yapmış, Ankara İTİA Gazetecilik Yüksek Okulu öğretim görevlisi iken uzaklaştırılmış okuldan. O da Sanat-Yapım'ı kurmuş, “Dostlarla kader birliği yaparak” diyor.

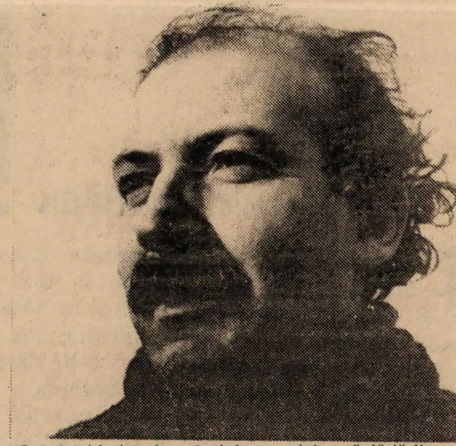
Söz fotoğrafa gelince ağzından çıkan ilk söz: “İnsan”.

Önce fotoğrafın güzel sanatlar içerisindeki yerini belirlemesini istiyorum. Kırgın bir gülümseme geçiyor yüzünden.

— **Fotoğrafın sanat olmadığı yolunda savlar var. Örneğin usta sanatçı olarak gördüğümüz Ara Güler'in yazılarında buna rastlarız. Oysa fotoğraf öteki sanat kollarıyla birlikte yürüyor ve sanat kolları arasında bir bağlantı da kuruyor. Yalnızca malzemesi değişik diye, sırf tekniğe bağlı değildir, mutlaka bir yaratma olayıdır. Teknik onun için araçtır, amaçsa bir düşünce yansıtmak, ortaya bir dünya görüşü koymak. Fotoğraf makinesinin vizöründen bakması, sanatçının dünya görüşünün penceresinden bakmasıdır. “Yakalamak” olayını gerçekleştiren de budur. Fotoğraf bir sanattır. Belgesel niteliği de ayrıca bir yarar, tarihin eski dönemlerini ancak kazılardan tanıyabiliyoruz, ama fotoğrafla birlikte artık arşivleri karıştırmak yetecek.**

— Türkiye'de fotoğraf sanatının genel bir değerlendirmesini yapar mısınız?

— **Türkiye'de fotoğrafın geçmişi pek fazla değil. Öteki sanat kollarına göre çok geç başlamakla birlikte kısa sürede oldukça mesafe kat etti. Bu, kitle iletişim araçlarındaki gelişme sayesinde dünyadaki ilerlemeyi izlemekle oldu tabii. Yine de, Türkiye'de teknolojisi olmadığı için fotoğraf sanatı Avrupa ülkelerine göre geri kalıyor. Ama düşünce olarak iyi insanların iyi uğraşıları var. Akla ilk gelenleri sayarsak; Mehmet Bayhan ve grubu, haber fotoğrafında Fikret Otyam, grafik açıdan Şahin Kaygun, İsa Çelik.. Hem görüntü, hem içerik bakımından tümünden önce Ara Güler.. Sami Güner daha çok turistik fotoğraflarla tanınmış bir kişi.. Kemal Cengizkan ile Hasan Saltık unutulmaması gereken adlar arasında.**

“Sanatsal bakımdan siyah-beyaz daha güçlüdür”

— Fotoğrafınızda temel konular ve başlıca temalar neler?

— **Benim fotoğrafım insana dayanır. Bütün konularım insana dayalı.. Çünkü insanların bana olan katkılarını ben de onlara objektifimle vermek istiyorum. Toplumun sorunlarını yansıtmak göstermek, iletişim kurmak.. Çektiğim konular genellikle kırsal alanda üretim, sonra doğadaki yalnızlık.**

Tek başına bir kare de çok şey anlatabilir. Ama tek başına bir fotoğraf doğa olmuş, insan olmuş, üretim olmuş yeterli anlam ifade etmiyor. Ele aldığım konuda, çektiğim fotoğrafların tümü birlikte bir sergi oluşturdukları zaman, bir senaryo şeklinde olayı anlatınca tam bir düşünce ortaya çıkıyor. Örneğin, Almanya sergisi.. Tek tek de belki iyi fotoğraflar ama hepsi bir arada bir olay anlatıyor. Almanya'da yaşayan Türkleri kimi sanatçılar romanla, kimi şiirle yansıttılar. Ben de aynı işi fotoğraflarla yaptım.

— Fotoğrafta rastlantının rolü nedir? Nasıl çalışıyorsunuz?

— **Fotoğrafta rastlantı önemlidir. Ne kadar çok gezersen aradığınla karşılaşma olasılığın artar. Yakalamak da önemli, açı değiştiği zaman özelliğini yitirir obje. Rastlantının önemi fotoğrafın sanat olmadığı eleştirilerine neden oluyor ama düşünce rastlantıdan önemlidir. Fotoğrafçı arar, ancak konusu kafasında önceden vardır. Sanatı yaratan da düşüncedir. Yoksa iyi fotoğraf çekmek ayrı, sanat fotoğrafı çekmek ayrı. Sanat fotoğrafında düşünceyle birlikte görüntü gerekir, yani birincisi düşünce, sonra gerilim, ondan sonra teknik gelir. Üçü bir arada olmadığı zaman iyi bir fotoğraf hoş bir görüntü olarak kalır.**

Ben önce düşünürüm neler çekmeliyim diye, konuyu saptarım. Malzemeyi ona göre hazırlayıp, gezmeye çıkarım. Dolaşırken tasarladığım konu dışında başka şeylerle de karşılaştığım olur, onları da çekerim ama aslolan sergim için düşüncem doğrultusunda fotoğraflardır. Sonra hazırlık aşaması gelir; çektiklerimi önüme koyup, konu bütünlüğü gözeterek ayıklar, kontaktlarını alır ona göre sergimi düzenlerim.

— Anlatımınızın temel ögeleri nelerdir?

— **Fotoğrafın konusu ulusal olabilir ama dili uluslararasıdır. Yabancı dil bilmeyi gerektirmeden herkese hitap eder ve herkesçe kolayca anlaşılabilir. Ben gerilime önem veririm. Gerek insan-doğa çelişkisi, gerek insanın insanla çelişkisi kontrast olayıyla daha iyi yansıtılabilir. Sorun çelişkiyi bulmak ve ışık olgusunu iyi ayarlamaktır. Çünkü fotoğraf ışıklı resimdir. Lekenin boşluk içerisindeki yeri, işlevi, ritim-monotonluk.., gerilim, sanatçının kaygusunu ve birikimini o karesinde gözler önüne serer.**

Renkli ve siyah-beyaz fotoğraf olanakları açısından tamamen bir teknik sorun olarak karşımıza çıkar. Konu, düşünce değişmez, yalnızca malzemesi değişir. Renklinin albenisi fazla, görsel bakımdan objeyi olduğu gibi yansıtır. Ama sanatsal bakımdan siyah-beyaz daha güçlüdür.

— Fotoğrafta önemli saydığınız başlıca sorunlar nelerdir?

— **Başta teknik malzeme.. Birinci sorun, Türkiye'de fotoğraf makinesi, filmi, kağıdı üretiminin olmayışı. Sonra, bütün fotoğraf makineleri aynı işi yapar, önemli olan sanatçının düşüncelerini serbestçe yansıtmasıdır. Bu noktada karşılaştığımız sorunlar, örneğin bir şairin karşılaştıklarından hiç farklı değil.**

— Biraz da sergilerinizden söz edelim.. Bir de fotoğrafların altına şiir dizeleri koymak, dia gösterilerinde müzikten yararlanmakla sağlamak istediğiniz nedir, açıklar mısınız?

— **Şimdiye kadar on tane kişisel sergi açtım. Bu sergilerimin aşağı yukarı tümü konuluydu. Örneğin, Demirci'de Yaşam.. Orada, orman köylerinde üretimi, halı dokuyanları görüntüledim. Amacım sergiyi izleyenlere bir çevrenin gerçeğini tanıtmaktı. Fotoğrafların altına yine dizeler koydum, aynı amaçla yazan şairlerin dizeleriyle görüntüyü destekledim. İzleyici bir fotoğrafa baktı, oturmuş örgü ören bir kadın.., bir de alttaki şiiri okudu. Bir şairle bir fotoğraf sanatçısının, birbirlerinden habersiz, aynı düşüncelerle aynı duyguları vermesi, sergiyi izleyenler için açtığım defterlerden anlaşılıyor ki; daha etkili olmuş.**

Dia gösterilerinde ise çektiğim fotoğrafların yöreselliği ile zengin otantik müziğimiz öz bakımından birbirine uyuyor ve birlikte bir senaryo yaşatıyor. Burada sinema sanatından da söz etmek isterim. Fotoğrafı iyi bilen bir sinemacı, gerçi bir sinema filmi yalnızca güzel görüntüler değildir ama çok güzel görüntüler çekebilir. Sinema tekniğini bilen bir fotoğraf sanatçısı da sergilerinin, gösterilerinin sistemini daha iyi kurabilir. Ben birçok sergimi ve dia gösterimi, etkili biçimleri bulmakta dostlarımın da katkılarıyla, senaryo tekniğinden yararlanarak düzenledim.

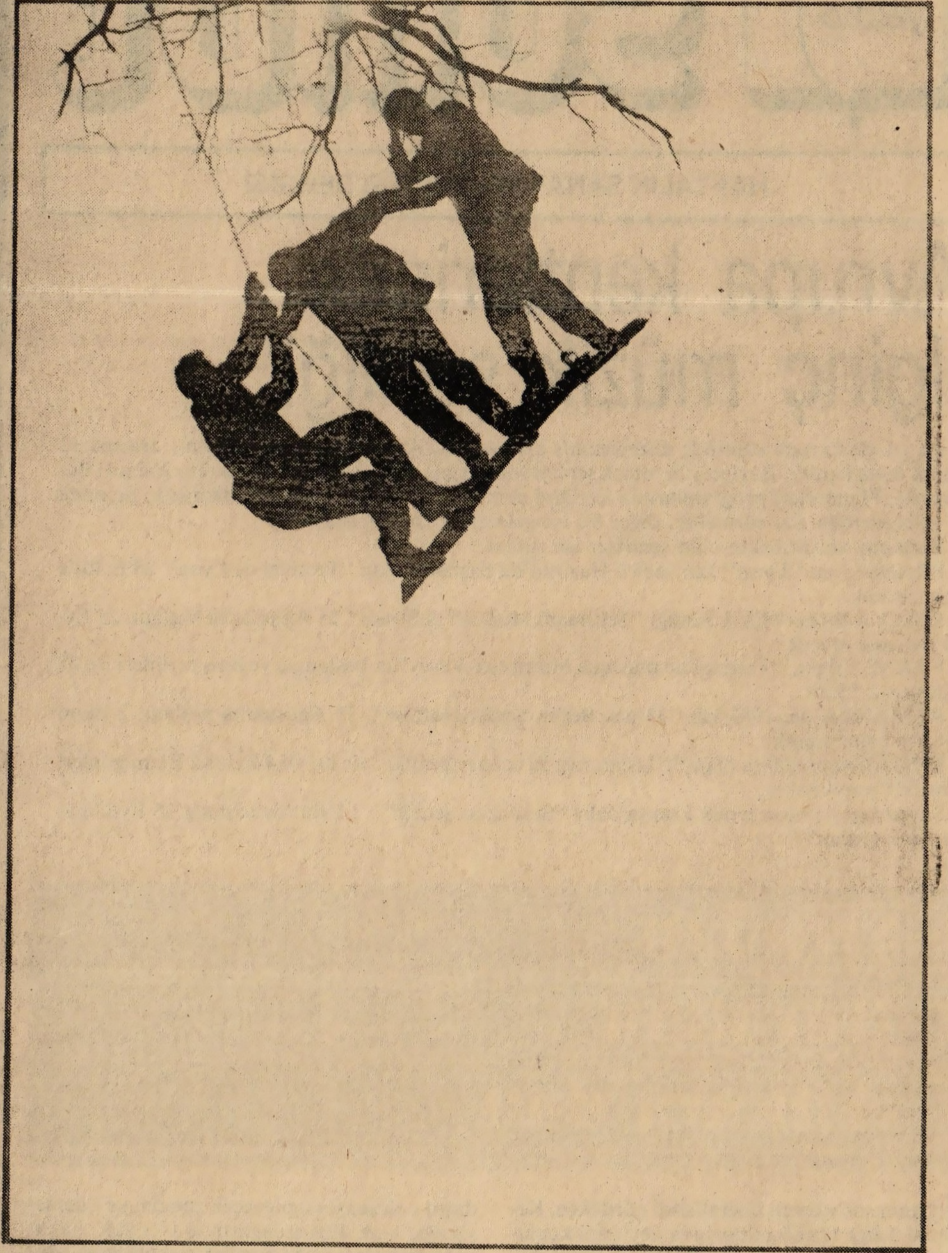
Kısaca, sanatların birbirini desteklemesi işlenen ana düşünceyi güçlendiriyor, daha etkili hale getiriyor diyebilirim.

— İlk serginizden bugüne aldığınız yolda fotoğrafınızın bir değerlendirmesini yapar mısınız?

— **İlk sergimi İstanbul'da öğrenciyken açtım. Orada bir sistem yoktu, tek tek fotoğraflardan oluşuyordu sergi. Bütünlük, sanatım geliştikçe önem kazandı benim için. Başlangıçta topluma karşı bir sorumluluk kaygum da yoktu. Gittikçe doğruyu buldum. Eleştirildim, desteklendim, kimi kez yasaklandım. Bütün bunlar beni etkiledi. Düşüncemi fotoğraf makinesiyle yansıtırken sorumluluklar yüklendim. Sanatım da sorumluluğumla birlikte gelişti.**

— Sanat Yapım etkinliklerinizden ve tasarılarınızdan söz eder misiniz?

— **Sanat Yapım belli bir birikimden doğdu. Bu, bir yerde özlem birikimidir. Sanat ortamında bir atölyeye sahip olmak sürekli bir özlemdir. Bildiklerini öğretmek de bir görev.. Okullardaki atölyeler öğretici-eğitici niteliği yanında bu özlemi de gideriyordu. Bu kurumlar bize kapatılınca, sanat çevrelerinde kendi çabalarımızla bir mekan oluşturmak düşüncesi öne çıktı. İlk destekleyen Mahmut Tali Öngören oldu. para kazanmak değil, hem geçimimizi sağlamak, hem sanatsal bir etkinlik yaratmak amacıyla hareket ettik. Ben, fotoğraf ve özgün baskı teknikleri, Kayıhan Keskinok resim, Mahmut Tali Öngören senaryo dersleri veriyoruz. Leyla Onat kurumun yönetimini üstlendi. Sürekli sergiler açmak tasarladığımız etkinliklerden, galerinin yanında resim satışı yapılan ayrı bir yer de düşündük, buraya Konukevi diyoruz. Çalışmalarımız Sanat Yapım'ı daha çok kişinin yararlanacağı bir yer haline getirmeye yönelik...**

İbrahim Demirel-Sakarya/1968

ANI

Descartes kesinlikle el sallıyordur bana bir yerlerden. Haklı olarak pek doğal. Kafama üşüşen aydınlıklar

TİYATRO

Ölümünün 5. yılında Baltacıoğlu ve tiyatro

SERDAR ONGURLAR

Artık sömürülen bir kişidir o. Amcası Semavizade ve otel sahibi Rıdvan Bey ve de ''alafranga'' olmaya özenen Güzin Hanım,aklını bilimle bozan Müjgan Bey, hiçbiri Şaban'ı anlamaz, anlayamaz. Çünkü yazar, Şaban'ı ''iyi'', diğerlerini ''kötü'' olarak yansıtmıştır. Dolayısıyla, kötülerin egemen olduğu bir toplumda iyilere yer yoktur. Yani Baltacıoğlu, bu oyunda, bireylerin kendilerini yenilemedikleri, aşamadıkları takdirde, yararlı olanları da harcayacağını vurgulayarak, toplumsal bir taşlamaya gitmiştir.

Baltacıoğlu'nun oyunlarında, oyun kişileri ''tip'' olarak ele alınmıştır. Ruhnsal gelişim gösterden ''karakter'' boyutunda oyun kişisine rastlayamıyoruz. O, toplumun uyumsuzluğunu işlerken, genel sorunların temsilcilerini oyun kişisi yapmış, onlarla taşlamaya gitmiştir. Bu bağlamda bizim, bugün dikkat ettiğimiz özellikler çerçevesinde ''düğüm noktaları'' ve ''doruk nokta'' gibi kavramlar onun oyunlarında değerlendirilemez; çünkü, tüm oyunlarında baştan sona ''sergileme'' vardır. Ve sonuç (final) sergilemenin getirdiği yoğunluk ile oluşur. Buna karşın oyunların yapısının sağlam olduğu söylenebilir. Neden-sonuç ilişkisi ve bölüm aralarındaki köprü cümleleri, köklü bir yapısallık getirmemesine karşın, ''organik bütünlük'' vardır. Söylediklerimize örnek olarak **Ölüler** adlı oyunu gösterebiliriz.

Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu, geleneksel seyirlik oyunlarımızdan da yararlanmıştır. Karagöz, Tulûat ve Ortaoyunu gibi türler üzerinde düşünceleri oldukça ilginçtir. Bu bağlamda, **Karagöz Ankara'da** adlı bir oyun da yazmıştır. Bu oyunun önemi şuradan kaynaklanmaktadır: Baltacıoğlu, Karagöz'de geçici ve kalıcı üç ögeye yer verir; kalıcı olan tekniktir, yani perde, mum ışığı ve görüntüler. Özü bozmamak için bunda değişiklik yapılamaz. Oysa konu ve tipler değişebilir. Çünkü bunlar her çağa göre değişen olgulardır(3).

Baltacıoğlu oyunlarına ''halk piyesi'' der. Onun bu tanımı kullanmadaki ereği toplumu ilgilendiren konuları tüm halkıl kavramasını sağlamaktır. Örneğin, fakir bir hamalın zengin olma düşüyle akıl satan bir tacire kanıp, başına gelmeyenin kalmadığı bir öykünün anlatıldığı **Akıl Taciri** adlı oyunun Önsöz'ünde şu açıklamayı yapar: ''Halk piyesi sözü benim kafamda, boş bir klişe değildri; halk piyesi diyerek, mevzuu bütün halkı ilgilendiren, tekamülü bütün halk tarafından oynanmaya elverişli olan piyesi anlıyorum. Akıl Taciri'nin mevzuu insana söyler. Buradaki 'insan', köylü, şehirli, kadın, erkek, cahil, alim değil, sadece insandır. Akıl Taciri'nin mevzuunu yaratan hatsi, 'ucuz etin yahnisi tatsız olur' atasözünden aldım ve bu mevzuun atasözü kadar basit kalmasını istedim''(4).

Kısaca belirtmek gerekirse Baltacıoğlu'nun oyunlarında dört ayrı yol görmekteyiz:

1. Yaşamları sınırlı, hiç bir şey yapamamanın verdiği eziklik ile mahvolan insan tiplerine giden yol.
2. ''Yeni insan'' yaratma hırsının getirdiği yol.
3. Uyumsuzluğu ve uyumu birarada göstererek uyumsuzluğa giden yol.
4. Öz Tiyatro Kuramına giden yol.

Buradan da şu sonuç çıkmaktadır: Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun oyunları diğer yapıtları ile olan ilişkisi dışında ele alınmamalıdır. Örneğin Şaban ile Ali arasındaki benzerlik yoğunluğu gözardı edildiğinde yapıtların özünü oluşturan toplumsal uyumsuzluğu kavramak güçtür. Ancak o, diğer yapıtlarında olduğu gibi, oyunlarında da ''yeni insan'' kavramını anlatmaya, aynı zamanda da ileride söz edeceğimiz ''Öz Tiyatro Kuramı''nı kanıtlamaya çalışmıştır.

TİYATRO "BİR MABET"TİR

Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu ''bir mabet''tir, der. Ona göre tiyatro, iç alemi yansıtan bir insan düşüncesidir. Bunun için beş şart önerir: 1- Toplumsal oyunlar. 2- Halk dilinden kaynaklanan bir sahne dili ve sahne biçemi. 3- Yalnızca gerçeküstü bir dekor anlayışı (taklitten değil, oyunun mantığından oluşan bir dekor). 4- Sahnenin ortaya gelmesi ve aktörün seyirciyle kaynaşmasıyla oluşacak birlik ve bütünlük. 5- Tiyatronun sinema ve radyo ile birlikte devletleşmesi (1).

Bu açıklamalar Baltacıoğlu'nun yeni düşüncelere ve birikimlere yöneltiyor. Nitekim, tiyatronun tanımından başlayarak, felsefi anlamda tiyatro görüşlerini kamuoyuna açıklıyor.

TİYATRO NEDİR?

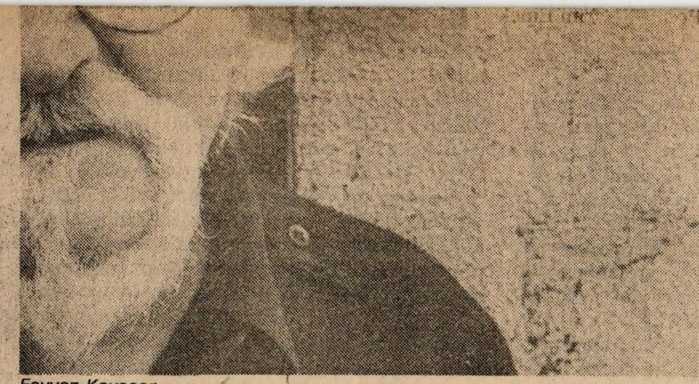
Günümüzde tiyatro dendiği zaman, çeşitli tanımlarla karşılaşıyoruz. Kimine göre tiyatro, insanı insana anlatan bir sanat, kime göre çatışmalardan yola çıkarak estetik bütünlük yaratan bir sanat ve kimine göre de yazılanı canlandıran, edebiyatın bir kolu olan sanattır. Bu basit tanımlar çoğaltılabilir kuşkusuz. Ancak Baltacıoğlu, bunların hiçbirine katılmıyor ve kendine özgü bir tanım getiriyor.

Ona göre tiyatro, en büyük kültür ve devrim okuludur. Bundan, kaba fars, vodvil ve hafif komedyayı anlamamalıyız; dram ve tragedyayı anlamalıyız. İlk söylediklerimiz kültür değil, eğlencedir, neşedir. İkincileri ise kültürdür. Çünkü onların etkileri psikolojik olmayıp fizyolojiktir. Dram bizi bireysel konular üzerine, tragedya ise ortak konular üzerine düşündürür. Ne vodvilde, ne farsta bu özellikler yoktur (2).

Tiyatro bir edebiyat kolu mudur? Baltacıoğlu'na göre hayır! ''...Fakat bu mantıkla tiyatro, musikinin, raksın, resmin, mimarinin de bir nevi neden olmasın? Barış kafasıyla hareket ederek tiyatroya eklektik bir sanattır demek de mümkündür! Fakat insaf, tiyatro düşünce zoruyla müstakil bir sanat neden olamıyor? Şiir, roman, hitabet edebiyatın nevileri olsun; fakat tiyatro edebiyatın nevi neden olsun? Yanlış! Tiyatro ne edebiyatın bir nevi, ne de güzel sanatların çorbasıdır. Tiyatro aksiyonun 'sui generis' tabiatinden çıkan müstakil kanunları olan bir sanattır'' (3).

Bilindiği gibi, bir şeyi olduğu gibi tanıma çabası bilimsel bir durumdur. Ancak konuya nesnel olarak bakıldığında, bilimin de kendine özgü bir çalışma alanı ve sınırları vardır. Bilim bu tanımayı yalnız ''nasıldır, nasıl oluyor?'' sorusuna yanıt vermek için yapar. Bu açıdan bilim ''tiyatro nedir?'' sorusuna yanıt vermek için çalışmaz. Bu soruyu yanıtlamak, bilimin değil, belki felsefenin görevidir. Dolayısıyla, bu soruyu yanıtlamak için tiyatroyu, tiyatro olmayan her türlü takıntılarından ayırmak gerekmektedir. Şu düşünce yanlıştır. ''Tiyatro güzel sanatların kollarının birleşmesinden doğmuştur'' Bu anlayışa göre ayrıca bir tiyatro sanatı yoktur. Oysa bunun tam tersini düşünürsek, tiyatronun kendine özgü tekniğini ve estetiğini de kabul etmemiz gerekecek. Böyle olunca da tiyatro tanımını kendi içinde aramalıyız. Tiyatro, yaşam halinde seyredilmek içindir. Onun için tiyatro gerçeğini bu yaşam halinde aramak doğru olur. Bu aramayı yapalım: ''Tiyatro bir sahne üzerinde kendine göre olan dekorla, rollerine uygun makyaj ve kostüm taşıyan aktörler tarafından suflörü kovalayarak bir müellifin piyesinde tasarladığı hayatı göstermektir'' diye işe başlayalım. Tiyatro olmadığını sandığımız takıntılar nelerdir? Yanıt: Sahne, perde, makyaj, giysi, yönetmen, suflör. Bunların dışında tereddüt ettiğimiz yazarla oyun vardır.

(Sürecek)

Feyyaz Kayacan

Seyit Ali Ak

göğsümü harıl harıl kabartıyor. Ne yapsam şimdi? Fena halde derin bir kitap mı yazsam dersiniz beynin imgelem koğuşları üstüne?

Başıma Gelen Düşünceler

FEYYAZ KAYACAN

(Londra'dan)

"Bülbülün ölümü duttan olsun" lâfına kulak asanlardan değilim, çok şükür. Kabuklanmış uykular içinden bilinçli düşünme kabının kulpuna el atmalıyım. Kap konusunda görgüm dar olduğundan ufak tefek yanılgılara kapılabilirim.

Yaş 64. Artık sırası koşa koşa geldi. Aklımı aramaya çıkmalıyım. Bulduğum anda hayatta hiç yapmadığım birşeye başlayacaım. Düşünmeye. Bakalım neymiş düşünme denilen şu uğraş. Belki eskiden düşünce dalına tünediğim günler olmuştu. Ama farkına varmadan. Onlar sayılmaz. Hele tek bir ötüşken kanıt yoksa elimde. **"Bülbülün ölümü duttan olsun"** lafına kulak asanlardan değilim, çok şükür. Kabuklanmış uykular içinden bilinçli düşünme kabının kulpuna el atmalıyım. Kap konusunda görgüm dar olduğundan ufak tefek yanılgılara kapılabilirim. Örneğin, oturağı düşünce çanağı sanarak. Şu da var yani, kap yokluğunda oturak bile nimettir. Deve kuşunun da bildiği gibi gerçeğe yanlışların kapısından girilir. Yanlışlar bizi gerçeğe ulaştıran basamaklardır. Merdiven inadına uzamazsa. Ve en önemlisi, oturağın kulpu aksilik edip kopmazsa. Görüyorsunuz değil mi? Sorun sadece isteklenmekmiş! Düşünmek istiyorum dememle değme eleştiriciler kadar bir düşünce özgürlüğünübenimsemem bir oldu. DESCARTES kesinlikle el sallıyordur bana bir yerlerden Haklı olarak pek doğal. Kafama üşüşen aydınlıklar göğsümü harıl harıl kabartıyor. Ne yapsam şimdi? Fena halde derin bir kitap mı yazsam dersiniz beynin imgelem koğuşları üstüne? Ne ki iş titizlikle görülmeli. İvediliğe gelmez. Onun için güvenilir önlemlere başvurmalıyım. Bunlardan biri de İngilizler'in deyimiyle "düşünce takkesini" kafama oturtmak. Ağzımdan yanlış bir görüş, falsolu bir yargı çıkacak olursa "kabahat bende değil takkemde" deyip kaçamak yolunu tutarım. Eteklerim tutuşacak olursa takkeciyi dava ederim. "Aklımı karıştırıyorsun, be herif, düşünce yeteneklerimi çalıp çürük tahtalarıadolduruyorsun usumu" gibilerden en tumturaklı suçlamalarımı saldırıya geçirtirim.

Böylesine kurnaz düşünce şahlanmalarına tanık oldunuz mu hiç? Ne diyeceğiz buna? Üç yüzlü bir zihin açıklığı mı makyavelci bir entellektüel satranç şaklabanlığı mı yoksa çok boyutlu bir bilgesel şirinlik gösterisi mi? Seçim sizin. Sakıncalı yanları yok değil bu girişimin. Düşünce yolunda, beklenmedik ölçüde parlak da olsa, bir iki adım attıktan sonra bu türlü yetilere damdan düşercesine sahip çıkmam ayıp olmaz mı en azından? Kıskananlar çıkar. Satranç, tehlikeli bir düşünce yatağıdır diye, piyasadan kaldırılabilir. Ama satranç bilmem ki ben! Olsun. Oyun mu yok yeryüzünde! Üç taşla çıkarım yola. Bir taşla iki kuş vurulabildiğine göre, kim bilir neler neler gelir elimden. Bütün takkeleri mat ederim. Külahlar meydanı boş bulup ayaklanacak olurlarsa onlara da gerekeni yaparım. Loğusa şekeriyle tıkarım ağızlarını. Seyredin artık külahlı doğurganlıkları

PLASTİK SANATLAR

Ören'de sanat olayı: Tos Kardeşler Resim Sergisi

Özcan Tos, maviye tutkun, tek rengin olanaklarını zorlayarak güzel mavi yorumlamalarıyla insanı kendine özgü biçimleyip sunmakta.

GÜLCAN KOŞAT

Sanatsal savaşımlarını mesleksel uğraşıyla bir arada başarıyla yürüten iki genç Sarıkamış'lı sanatçı kardeş, Ege'de sanatseverlere unutulmaz anılar kazandırdılar. Ören'de bir motelin sergileme salonunda açtıkları karma resim sergisinde hukukçu-ressam Ekrem Tos ve kardeşi ressam-dekoratör Özcan Tos, özgün çalışmalarını kamuoyuna sundular. Yağlıboya ve desenlerin yer aldığı sergi, basın organlarında, ''Ayın sanat olayı ve Humanist Ekol'ün ülkemizde görkemlice savunusu'' örneklerinden biri olarak anıldı.

Daha açılışında olağanüstü izleyici kitlesi toplayan sergiye, çeşitli katmanlardan halkın akın akın gelmesiyle ilgi yoğunluğu doruk düzeye ulaştı. Sanatçıların halkla kurmuş oldukları bağın ne denli geniş boyutlarda olduğu, gözler önüne serilip kanıtlandı.

''Halkın yoğun ilgisini yadırgamıyorum'' diyor Ekrem Tos. ''Çünkü, onların bir parçası olduğumuzu vurguluyoruz yapıtlarımızda. Bizler, bir demiryolu işçisinin çocuklarıyız. Halk, resimlerimizde kendini buluyor. Kardeşimin anlatımı ve betimleyimi de aynı temele dayalı. Geldiğimiz kesimin özlemleriyle evrensel sancıların bağıntısını, emekle beynin gücünü yansıtıyoruz tablolarımızda.''

Mesajlarını, estetik somutluk çerçevesinde doyurucu ve çekici bir biçimde duyuruyorlar. Tüm sanatseverler, kıvanç verici gözlemler edindiler. Yine bu yıl içerisinde, Ören Sergisinden önce Balıkesir Devlet Güzel Sanatlar Galerisi'ndeki sergilerinde de aynı coşkuyu yaşamıştım. Köylülerin, Tos kardeşler sergilerine çiçeklerle gelişi, ikinci kez gözlemlediğim ve sanat adına onur duyduğum az rastlanır mutluluklardandır. Halk sanatçısı olma yolunda ilerlediklerini inançla savlayabilirim.

YAPITLARININ İRDELEYİMİ

Ekolümüz, Humanizm; mesajımız, İnsanlık için Sanat... Diyorlar tanıtım yazılarında. Bu akımı, klasik sloganların dışına çıkarıp insana ve insanın yarınına olan güvenleriyle pekiştirip işlemesini bilmişler. Seçilen araç-gereçte özenli tutumları somut olarak görülebiliyor. Alışılmışın dışında renklendirim, yeni teknik deneyimlerindeki zenginlik ve şaşırtıcılık; kısaca, biçimde ve tasarımda varolan sınırları zorlamanın, sanatçının ağır işçilik sorumluluğunun tadını buluyor; sanatçının coşkusuyla bütünleşiyorsunuz.

Özcan Tos, maviye tutkun. Tek rengin olanaklarını zorlayarak güzel mavi yorumlamalarıyla insanı kendine özgü biçimleyip sunmakta. Nefis ve doyumsuz transparantlar oluşturmuş. İnsanın doğal ve yapay çevrede etkileşimini yansıtıyor. İşlenen, insan ve sorunları... Saydam, yumuşak lekelerle tual üzerinde kimi zaman güçlenmiş, kimi zaman kendine soyut düşmüş.(yabancılaşmış) bireyi vurguluyor.

Kişinin ortamla etkileşimi, evrimin getirdiği olanaklar, benzeri felsefi aktarmaların sanatçının duyarlılığıyla bir senteze ulaştırılıp işlendiği görülüyor. Ozcan Tos'un yapıtlarını tümüyle figüratif soyutlamalar olarak sınıflayabiliriz.

Biçimsel anlatım tekniğiyle çalışan Ekrem Tos, ''okuduğum toplumsal-psikolojik metinlerden edindiğim düşünsel yargıları renklendirip aktarıyorum; özetliyorum. Harflerin yerine simgeler koyuyorum.'' diyor, araştırıcı özelliğini anımsatarak. Ve sürdürüyor ilginç açıklamalarını: ''Ölüm, yalnızlık, felek, melek, yadyaban, yazgı...gibi mistik koşullanmalar evresini aşmış bireyi canlandırmağa çalışıyorum yapıtlarımda. Sözünü ettiğim, bir bakıma benim karakterimin resmidir. Böyle düşünüyorum, böyle algılıyor ve bir süzgeçten geçirip izleyiciye yansıtıyorum. Denenmemişi deniyorum. Çizilmiş olanı yeniden çizmek, armut-karpuz kompozisyonlarıyla sanatseverlerin zamanını çalmak benim sanat anlayışımla bağdaşmıyor. Fırçasını beyninden kopuk; yeni, amaçsız kullanmağa çabalayanları da bir kategoriye sokamıyorum. Onun için yapıtlarımdaki temaslar, acımasız denilecek ölçüde çarpıcı ve eleştireldir; bana özgüdür... İnsanı seviyorum. Sanatta Humanist çizgide ilerleme kararlılığındayım. Doğayı bir yana mı bırakıyorum; olası değil... İnsandan doğal yapıt mı var yeryüzünde; bütünün parçalarıyız... Öyleyse insanseverlik, doğaya ve güzele tutkunluğun yansımasıdır. Kısaca, her bir yapıtımda doğaya, onun tamamlayıcı öğesi olan insana bakışımı ortaya koyan izleri görürsünüz.''

Etkin ve enerjik bir çalışma ortamına konsantre olmuş Tos kardeşlerin Ören Sergisi, 6-23 Ağustos günleri arasında izleyicilere açık tutuldu.

Önümüzdeki günlerde İzmir Devlet Resim ve Heykel Müzesi'nde yine kollektif biçimde bir sergileri olacak. 1984 Nisan-Mayıs aylarında ise Tos'ların figüratif soyutlama yapıtları, Monaca Prensliği'nin olağanüstü katkılarıyla Monte Carlo National Museum salonlarında sergilenecek.

Yakın gelecegeyönelik tasarılarını şöylece özetliyorlar:

''UNESCO'nun aldığı bir kararla tüm dünyada 1985 yılı Uluslararası Gençlik Yılı olarak şenliklerle, festivallerle, sergilemelerle kutlanacaktır.

Yurtiçinde ve yurtdışında fırçamızı sınıyoruz. Görsel sanatlar alanında teknik olarak çağdaş sınırları zorluyoruz. Ulaştığımız bazı bulgular ve yöntemler var ki, bunları Uluslararası Gençlik Yılı'nda toplantılarla açıklayacağız.

Şimdilik, kamuoyundan yapıtlarımıza gelen eleştirileri değerlendirme ve özgünlüğümüzün ilkelerini oluşturma evresindeyiz.

1985'te dünyanın çeşitli müze ve galerilerinde uluslararası nitelikteki sergiler açarak Türkiye gençliğinin sıcak sesini ve insancıl düşüncelerini aktaracağız.'' demekte ve 6-23 Ağustos 1983 Ören Karma Resim Sergisi'ni babaları Zeki Tos anısına düzenlemiş olduklarını anımsatmaktadırlar.

somut

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

Avrupa kentlerinde ilginç müzik şenliği

Bu yıl 40 Avrupa kentinde düzenlenmiş olan 40 müzik şenliğinden bitenlerin arasına 13 şenlik daha katıldı. Böylece, 26 müzik şenliği sona ermiş oldu. Kalan 14 şenlikten, 2'sinin (Budapeşte, Flanderler) programlarının içeriğini daha önceki sayılarımızda açıklamıştık. Şu anda bu şenliklerden 6'sı sürmekte, diğer 8'i ise gelecek aylarda başlayacak.

Başlamış ve sürmekte olan şenlikler ise şunlar:

FRANSA'nın "Lyon" kentinde 6 Haziran'da başlamış olan "Festival de Lyon" 28 Eylül'e dek sürecek.

İTALYA-Stresa Müzik Şenliği "Settimani Musicali di Stresa" 25 Ağustos'ta başladı, 25 Eylül'de sona erecek.

FRANSA'daki, "Festival de musique Montreux-Vevey"in başlangıç ve bitiş tarihleri ise 27 Ağustos-2 Ekim.

ALMANYA'da, 1983 yılı "33'ncü Berlin Şenlik Haftası", 31 Ağustos'ta başladı, 2 Ekim 1983'te sona erecek.

LİNZ'de yapılmakta olan "Uluslararası Bruckner Şenliği" ise bu yıl 4 Eylül-2 Ekim günleri arasında yapılmakta.

Sürmekte olan son şenlik Fransa'daki "Besançon Şenliği". 2 Eylül'de başladı, 25 Eylül günü sona erecek.

Nazım Timuroğlu

Gurbetçiler Mezarlığı doldu

İBRAHİM AKYÜREK

Zonguldak kömür ocaklarında çalışanların çoğunu çevre kentlerden-gelenler oluşturur. Karadon Kömür Üretim Bölgesi'nde kurulmuş GURBETÇİLER MEZARLIĞI vardır. Ocaklarda çalışmak için buralara gelenler, öldükten sonra (Ağır çalışma koşullarında ölüme o kadar yakınsınız ki) yerlerini garanti altına almak için biraraya gelip dernek kurmuşlar, gurbetçiler mezarlığını oluşturmuşlar. Mezarlık şimdi dolmuş.

Çevredeki esnaf burada zamanla yerlisi gurbetçisi herkesin yer ayırtabildiğini özellikle belirtiyor. Nedeni de şu: Çalışanlar arasında yerli yabancı ayrımı vardır. Gurbetçiler geldikleri kente göre birbirlerini kollarlar. "Kıvırcık" denilen yerli halk ise birbirini tutar. Zorunlu ocakta çalışma döneminde (Mükellefiyet Dönemi) yerli halk ocaklara girmemek için kaçıp, çalıların arasına kıvrılıp gizlenirmiş. Kıvırcık ismi buradan gelmiş.

Liberal olmak kolay mı?

Oradan Buradan Ankara'dan

İnsanın son dönem liberallerini gördükçe, Kemal Tahir Usta'nın burjuva deyimini küçültücü anlamda kullananlara "Burjuva olmak kolay mı?" sözünü anımsamaması elde değil. Geride kalan siyaset yoğun birkaç ay içerisinde Ankara'da liberal olma deyimi peynir ekmek örneği kullanılır oldu. Hatta bazı yayın organları "Sol liberal" ya da "Sağ liberal" gibi terimler de buldular, kullandılar. Anayasa komisyonunun ünü yurtdışına taşan başkanı Orhan Aldıkaçtı bile Erdal İnönü ve partisini liberal çizginin gerisinde buldu. Dedik ya liberal olma yarışına çıkıldı. Şimdi olay biraz daha yalınlaştı. Artık seçime üç partinin katılacağı belli oldu. Bunların içinde ise liberalliğe soyunan sabık MESS Genel Başkanı, Sabancı Holding eski danışmanı, Dünya Bankası'nın müşaviri, DPT eski müsteşarı ve bugünün Anavatan Partisi Genel Başkanı Turgut Özal. Yukarıdaki görevlerini sıralayacak olursak parti başkanlarının en uzun nitelemeli genel başkanı olan Özal, geçen hafta partisinin görüşlerini açıklayan dört küçük kitapçık yayınladı. Kitaplar Fethi Naci'nin 100 soruda dizisine parmak ısırtacak biçimde sorulu cevaplı olarak hazırlanmış. Soruları soran belli değilse de yanıtlayan Özal. Zaten kitapçıkları okurken sorularında gene Sayın Genel Başkan tarafından daşın politikayla ilgilenecek zamanı yok demeyeceğiz ama düşün dağarında yeri yok. Fakat gene seçimlere giren partilerin ekonomik, toplumsal ve kültürel programlarını bilmekte de yarar var. İşte Özal'ın dört kitapçığı bize bu fırsatı veriyor. Çölaşan'ın dirayet ve bilgisini yücelttiği Özal'ın temel sorunları hakkında yaklaşımını da böylece öğrenmiş oluyoruz. Dört kitapçığın başlıkları şöyle: "Genel Ekonomi Sorunları", "Devlet Yönetimi", "24 Ocak Kararları", "Köylü, işçi, memur sorunları". Konuların ayrı olmasına karşın temel düşünce ve yaklaşım bir bütünlük arzetmekte. Bundan ötürü Sayın Özal'ın yaklaşımlarına açıklık getirecek düşüncelerini biz de konu ayırımına fazla girmeden değineceğiz.

Bilindiği gibi, önümüzdeki yıllarda Türkiye'nin en önemli konusu iktisadi kalkınma olacaktır. Özal, kalkınma konusundaki partisinin (dolayısıyla kendisinin) görüşünü şu çizgiler içerisinde belirtmektedir: "Maalesef dünya üzerinde çalışmadan, ter dökmeden kalkınmak mümkün değildir. En son örneklere bakalım; Yugoslavya, Fransa, Yunanistan'da çalışmadan kalkınabileceklerini vaadeden iktidarlar işbaşına gelmiş ve bu iktidarların foyaları bir yıl sonra ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan istikrarlı çalışırsak Türkiye hızla kalkınabilir" Çalışma ile kalkınmayan, müteşebbis ruhlu bir milletiz" diyor. Kuşkusuz emir almaktan hoşlanmamanın boyutlarını tanımlamadan bu sözü yorumlamak mümkün olamaz. Özal'ın kanıtlama için ileri sürdüğü Almanya'dan dönen işçilerin bakkal dükkânı açmak istemeleri, şoför olmaları onların böyle bir eğilime sahip olmasından mı, yoksa kendilerini tatmin edecek bir işin olmamasından mı ileri gelmektedir. İşi bulduğunuzda niçin Türk vatandaşı belirli bir fabrikada emir altında yaşamaktan şikâyet etsin. Yoksa 5 milyona yakın işçi, memur vb. gibi ücretliler Özal'ın müteşebbis ruhuna sahip olmayan, yani Türk olmayan kişiler midir? Bir yandan sanayileşmenin nimetlerinden söz edeceksiniz sonra da emir almaktan hoşlanmadığınızı söyleyerek, küçük güzeldir masalı arkasına saklanacaksınız. Böyle bir yaklaşım MESS genel başkanına, eski Holding danışmanına yakışmıyor.

İşte size "Made in Özal" tipi bir yapısal değişim tanımı; "Yapısal değişiklik Türkiye'deki sanayi yapısının değişmesidir. Bu sanayimizin, üretim kuruluşlarımızın Avrupai bir zihniyetle çalışmaları anlamına gelmektedir."

Kitapçıkları okurken, hangi cümlenin üzerinde duracağını insan şaşırıyor. İşte size "Made in Özal" tipi bir yapısal değişim tanımı: "Yapısal değişiklik Türkiye'deki sanayi yapısının değişmesidir. Bu sanayimizin, üretim kuruluşlarımızın Avrupai bir zihniyetle çalışmaları anlamına gelmektedir." Bir başka ekonomik düşünce de, şu cümle içerisinde kendini gösteriyor: "Enflasyon hayat pahalılığı demektir. Enflasyon zam demektir. Zam olduğu sürece enflasyon var demektir". Peki kişinin soracağı geliyor 24 Ocak 1980 günü bir dizi kararname ile yapılanlar ne idi, zam değil miydi... Ondan sonrakileri söz konusu bile etmiyoruz. Politikada tutarlı düşünmenin, belli bir bilgi dağarına dayanmanın önemi burada ne güzel ortaya çıkmaktadır.

İktisatçılar, bu konuda çeşitli araştırma yapanlar, şu cümleyi nasıl açıklayacaksınız, yoksa açıklamanızı Sayın Çölaşan'a mı bırakacaksınız: "Maliyet enflasyonu diye birşey yoktur. Enflasyon vardır." İktisadi düşünce ya da doktrin dersi okutan bilim adamları bana şu cümlenin anlamını açıklayabilirler mi: "Serbest piyasa ekonomisinden söz ederken 'bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler'i mi kastediyorsunuz?... Hayır. Kesinlikle hayır. Bu, 18. ve 19. asırlarda uygulanan merkantilist bir zihniyettir". Ne diyelim Adam Smith'ten Ricardo'ya kadar klasik liberal öğretinin üstadlarının kemikleri sızlamıştır sanırım.

AVRUPA'DAKİ BUNALIM

Şimdi de Avrupa'daki, özellikle Almanya'daki ekonomik bunalımın nedeninin açıklamasına gelelim. Bakınız Sayın Genel Başkan, bu konuda neler diyor: "Sosyal programların gayesi insanları tembelliğe teşvik etmek olmamalıdır. Nitekim Avrupa'da sosyal programlar sonucu Almanya, Hollanda, Belçika gibi ülkelerde sosyal politikalarda yapılmış hatalardan dolayı, ülkeler ekonomik krizler içine düşmüşlerdir. Batı Almanya gibi güçlü bir ekonomi dahi sosyal politikalarda yapılan hataları kaldıramamış ve onlar da bildiğiniz gibi son üç yıldır büyük bir ekonomik krizin içine düşmüşlerdir... Eğer Almanya'nın ve diğer Avrupa ülkelerinin

dı, onun için kendi düşen ağlamaz" demesini bekliyorsunuz.

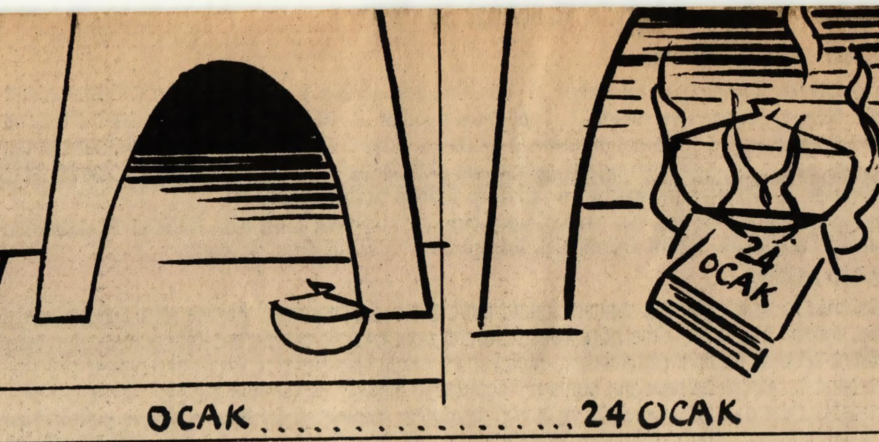
Sayın Özal neden bunları söylüyor. Örneklerimizi daha artırabiliriz. Fakat yazımızın sınırı içerisinde koyduğumuz birkaç örnek bile önerilerin bilim ve sağduyu dışı olduğunu sergilemektedir. Acaba Özal maliyet enflasyonunun olduğunu bilmez mi; 24 Ocak 1980'den bu yana Türk parasının dolara karşı üç katından çok fazla değer yitirdiğinden, bunun da içeride buzdolabı fiyatından, akaryakıt, dolayısıyla en zorunlu gıda maddeleri fiyatlarına yansıdığından tümüyle mi habersiz... "Bırakınız geçsinler, bırakınız yapsınlar" ilkesinin merkantilistlerin olmayıp kendisinin savunduğu, her derde deva bir ilaç gibi sunduğu serbest piyasa ekonomisinin ana ilkesi olduğunu kavramayacak kadar da ilkel iktisat bilgisinden yoksun mu. Dünya ekonomik bunalımının nedeninin sosyal güvenlik politikalarından kaynaklanmadığını da mı bilmiyor. İnsan buna inanamaz. Yazımızın başında saydığımız eski görevleri buna engel. Eğer kendisinin bilgi dağarının bu düzeyde olduğu bilinseydi herhalde Dünya Bankası'nın önde gelen müşavirlerinden biri olmazdı. O halde neden böyle davranmaktadır. İnsana, o kitapçıkları okuyanlara ağır gelen de budur. Çünkü sorunları basitleştirerek anlatayım derken, Sayın Genel Başkan tüm halkı bilgisiz varsaymakta ve herşeyi kendi politikası doğrultusunda çarpıtmaktadır. Hedef şaşırtmanın bir başka türüdür bu. Üstelik tehlikeli türü. Ama Türkiye'de, artık yığınlar ve aydınlar

rularında genç Sayın Genel Başkan tarafından düzenlendiğini anlıyorsunuz.

Doğru Yol ve SODEP'in seçimlere katılamaması Ankara'nın politika kulislerinde bir durulmayı ve sessizliği getirdi. Gerçi 6 kasım seçimlerinde bu partilerden aday olmak isteyenler heyecanlı anlar yaşıyorsa da, her gün politikanın meze edildiği masalarda, lokallerde artık eski heyecan yok. Vatandaş ise geçim derdine düşmüş vaziyette. Fiyatların tırmanışı hızlı. Eylül harcama ayı diye bilinir. Bir yandan kışın yakacağı sağlanacak, diğer yandan çocukların okul gerekleri yerine getirilecek. Küçük, hatta büyük memur için bile kolay değil. Bir ton kömürün taşıması ve diğer yan ödemeleri ile birlikte 18 bin liraya yaklaştığını düşünürsek, 20-25 bin lira alan memurun içinde bulunduğu durumu kestirmek kolay olur sanırım. Böylesine bir çıkmazın içinde çırpınan vatan-

... kınma arasındaki doğru oranlı ilişkiye kimsenin bir diyeceği yoktur. Zaten ne Türkiye'de, ne de başka ülkelerde böyle bir iddia da ortaya atılmamıştır. Gelelim Sayın Genel Başkanın sözünü ettiği ülkelere. Yugoslavya'da İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana iktidarın değişmediğini Özal'ın bilmemesine imkân yoktur. O halde olayı bir yıl içerisine sığdırmakla hedef şaşırtmaktadır. Fransa ve Yunanistan'ın ekonomik durumlarındaki sorunlar acaba Mitterrand ve Papandreu'nun yurtdaşlarına çalışmadan kalkınma vaadinde bulunmasından mı ileri gelmiştir. Sayın Cumhurbaşkanımız yeni bir politikacı tipinin yaratılacağından söz etmişti, korkarız, Sayın Özal'ın bu sözleri eski siyasal demogojileri anımsatmaktan öteye gitmemektedir.

Sayın Özal bir yerde "biz emir almaktan hoş-

yaptığı hataları tekrarlamazsak Türkiye de sosyal kalkınma, sosyal refah devamlı iyileşerek gidebilir." İnsan bu satırları okumamış olmayı istiyor. Gelecekte iktidara talip olduğunu söyleyen bir parti liderinin sosyal politika konusundaki bu yaklaşımı inanılır gibi değil. Reagan'ın okullarda verilen öğle yemeğinde et miktarını kesip de "kuru fasulye yesinler" demesini anımsatıyor. Milyonlarca işsizi, tüm sorumluluk sanki kendi tembelikleriymiş, iş isteseler bulunurmuşçasına onları suçlamak, insanca yaşamanın en doğal koşulu olan sosyal politika tedbirlerine karşı çıkmak ve bütün bunları ekonomik krizin nedeni göstermek... Bu şartlar altında Sayın Özal'ın Almanya'dan geri gönderilmek istenen işçilerimize "kabahat sizin, çocuk parasından başlayan bir dizi sosyal güvenlik talebiniz olmasaydı, bu kriz olmaz-

1950'lerin düzeyinde değil; gelişmelerini nedenleriyle yönünü farketmektedirler.

Ankara'nın soğumaya başlayan politika havasında bizleri korkutan Özal'ın yaptığına benzer aldatmacalarla genç yılların geçirileceğidir. Bunun için de her aydının çevresine bu aldatmacaları açıklaması gerekir. Seçimlerde şu ya da bu partinin kazanması bizleri ilgilendirmiyor, fakat bilim dışı, gerçek dışı yaklaşımlarla olguların saptırılmasına karşı da mücadele etmek görevdir. Kemal Tahir'in sözünü benzer bir biçimde tekrarlayalım; "Liberal olmak kolay değil". Liberalim demekle iş bitmiyor, onun töresine, değer yargılarına uygun hareket etmelisin. Serbestlik sadece piyasa için istenmez... Serbestliğin bir başka koşulu da karşısındakileri de en az kendi kadar bilgili saymaktır.

HABEROLA

Armonik renk dokuları ve Bilal Erdoğan'ın sergisi

Beyoğlu Devlet Güzel Sanatlar Galerisinde 1 eylülde açılan sergi 15 eylüle dek sürecek.

Sanatçı Bilal Erdoğan ebru geleneğini tual üzerinde kolaj tekniğini de anımsatan denemelerle uygulayan ve yeni denemelerini geliştirmek gibi bir zoru başarıyor.

Armonik renk dokuları ve üzerine eklemli köşeli yırtılmış kenarlarıyla, iki boyutta kâğıt esprisini anımsatan bu yapıtlar ancak tual üzerinde başarılı bir plastik çalışmalar bütünlüğünü içeriyor. Figuratif öğelere yer verilmeyen, özgün denemeler izleyebiliyoruz.

İzleyiciye simgesel, yaşamın toplumsal alanlarından çok biyolojik ve metafizik ayrıntıları dile getirme amacı güdülüyor. Her renk titiz bir doku, oyuntu, kapatma anlayışı ve yetkin bir kurgulama ile endişesiz bir biçimde kullanılıyor. Çizgi belirtilerine de rastlanmaması resimlerin özgün yanı.

"Renkli Parçalar" - B. Erdoğan

Her renk titiz bir doku, oyuntu, kapatma anlayışı ve yetkin bir kurgulama ile endişesiz bir biçimde kullanılıyor

Sanatçıdan edindiğimiz bilgiye göre, "resimler gerçekçi değil" şeklinde bazı eleştiriler de almış. Bilal Erdoğan'ın sergisi iki boyutta, derinliği sınırlı pozitivist araştırmalar olarak nitelendirilebilir.

"Sarı" - B. Erdoğan

İş-Sanat galerilerinde bu ay izlenebilecek sergiler

İş-Sanat galerilerinde yeni dönemin ilk sergileri 5 Eylül'de başladı. Ankara İş-Sanat Galerisi'nde 5-23 Eylül günleri arasında Nüzhet İslimyeli, Cemal Güvenç, Halis Üstündağ, Orhan Çetinkaya ve Esin Gürlek'in yapıtlarından oluşan karma resim sergisi, 26 Eylül-14 Ekim günleri arasında Haldun Naziker'in batik, Ziya Çizenel'in resim sergileri düzenlenecek.

İstanbul'da Parmakkapı İş-Sanat Galerisi'nde 5-23 Eylül arasında Hüseyin Cahit Derman ve Cahit Güraydın'ın, 26 Eylül-14 Ekim arasında da Ali Candaş ve Vedat Barbaros'un resimleri sergilenecek. Aynı günlerde, Erenköy-İş Sanat Galerisi'nde açılacak olan Sadık Göktuna'nın resim sergisini, İbrahim Hayta'nın resim, Sedat Antay'ın fotoğraf sergisi izleyecek.

İzmir İş-Sanat Galerisi'nde 5-23 Eylül günleri arasında düzenlenecek olan karma resim ve heykel sergisinde Fahir Aksoy, Kevser Acarlar, Zümrüt Özmen, Nevin Önen, Lale Temelkuran, Serpil Atagöz, Levent Öztürkmen ve Çiçek Şimşir'in yapıtları sergilenecek. 26 Eylül-14 Ekim arasında aynı galeride Muhsin Gürok'un resim sergisi açılacak.

Sadık Göktuna'nın Resim Sergisi Erenköy Sanat Galerisi'nde

Şu anda hayatta olmayan Harita Miralayı Sadık Göktuna'nın suluboya ve yağlıboya eserlerinden oluşan sergisi 6 Eylül Salı günü Erenköy Sanat Galerisi'nde açıldı.

Sanatçının torunu tarafından düzenlenen sergi 23 Eylül Cuma günü sona erecek.

Ören'de bir yontu sergisi

Burhaniye'nin yetiştirdiği sanatçılardan Şaban Delioğlu, Ören'deki Villa Lâle'nin bahçesinde bir sergi açtı. Sergide, taşların yontulmasıyla yapılan büst ve heykelcikler yanında, alçıdan ve topraktan yapılmış çeşitli büstler de yer alıyor.

Delioğlu, ilk sergisi olmakla birlikte ilgi çektiğini ve her gün birçok kişinin sergiyi gezdiğini söyledi. Gelecek yıl daha geniş ölçüde yeni bir sergi hazırlayacağını da sözlerine ekledi.

Beş Kafadarlar "Koltuktan Kalkmayan Çocuk" adlı oyunu ücretsiz sunuyor

Kuruluşunun ikinci yılına giren Beş Kafadarlar Tiyatrosu, 2 ekim tarihinden itibaren yeni bir çocuk oyunu sahneliyor. Ücretsiz olarak sahnelenecek oyun Nedim Saban'ın yazdığı "Koltuktan Kalkmayan Çocuk" Oyun 2 Ekim'den itibaren her 10.30'da Hodri Meydan Kültür Merkezinde izlenebilir.

Tiyatro ilgilileri kuruluşlarının ikinci yılında yaptıkları açıklamada, "çocuk tiyatrosu konusunda uzmanlaşmak" amacında olduklarını belirttiler. Hiçbir ticari amaçları olmadığını kaydeden Beş Kafadarlar Tiyatrosu'nun ilgilileri açıklamalarında şöyle dediler:

Yalnızca giderleri karşılamak isteğindeyiz.

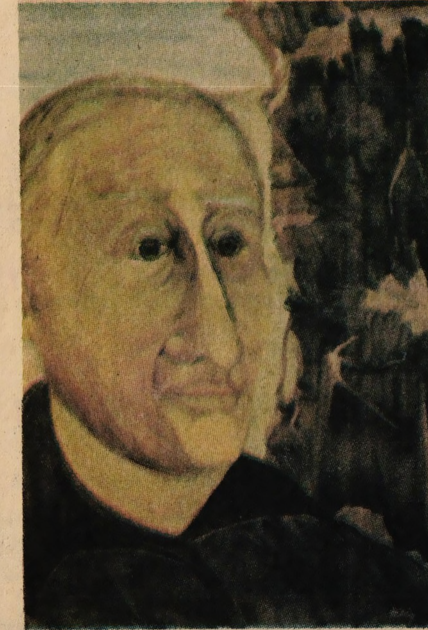
Bu yüzden bazı şirketlerle ilişki kurup, onlardan giderlerimizi karşılamalarını istedik. Bu şirketlerden Yaşar Holding A.Ş. bize giderlerimizi karşılamaya yeten bir yardım fonu ayırdı. Kültür Bakanlığı'nın yanlışlıkla unutuğu tiyatromuzu bu mevsim Yaşar Holding A.Ş. destekliyor. Holdingleşmenin pek moda olduğu ülkemizde, holdinglerin üstgeçit yaptırmak dışında işlevleri olduğunu görmek, sanatın yanında olduklarını anlamak bizi mutlu ediyor... Sağol Yaşar Holding. İzleyicimize ücretsiz hizmet vermemizi sağladın bu mevsim.

Bu mevsim 2 ekim 1983 tarihinden itibaren her cumartesi-pazar 10.30'da Hodri Meydan Kültür Merkezi'nde Koltuktan Kalkmayan Çocuk adlı çocuk oyunumuzu ücretsiz sunacağız.

Oyunda görev dağılımı şöyle:

Yazan-yönetmen: Nedim Saban. Müzik: Tayfun Yılmaz-Mustafa Sağlam. Çevre düzeni-giysi-masklar-kuklalar: Nur Akalın. Yönetmen yardımcısı: Zehra Altuniç. Oynayanlar: Yusuf Adoni, Emel Akalın, Zehra Altuniç, Nadir Berker, Selim Erentürk, Ayşe Kalyoncu, Gökalp Kulan, Gülin Özaytaç, Nedim Saban, Nesrin Yılmaz.

Börtecene'nin "Yüzler" resim sergisi Vakko Sanat Galerisi'nde

"Şu ya da bu kişinin yüzü değil burada sözkonusu olan. Yıkılan, değersizleştirilen bir dünyada yer alan insan."

Ressam Tülay Tura Börtecene, II'inci kişisel sergisini 6 Eylül'de Ankara Vakko Sanat Galerisi'nde açtı. Sanatçı'nın "Yüzler" adını verdiği bu sergide 30 tablo bulunuyor. Güzel Sanatlar Akademisi'nde Halil Dikmen ve Bedri Rahmi atölyelerinde okuyan Paris, Sao Paolo ve Tahran bianellerinde resimleri sergilenen Tülay Tura Börtecene, bu sergisi hakkında şunları söylüyor:

"Bu sergimde yer alan "yüzler", geleneksel portreler değil. Yaşadığımız günlere ilişkin bir şeyler söylemek istedim. Böyle bir anlatımsal **amaç için yüzlerden daha etkileyici bir biçim ve üslup bulunamayacağı kanısına vardım. Şu ya da bu kişinin yüzü değil burada söz konusu olan. Yıkılan, değersizleştirilen bir dünyada yer alan** insan. **Bu yüzden, tablodan** bakanla **onu** seyreden, **nerdeyse özdeş kişiler oluyor. Elbet, belli bir zamanı paylaştıkları oranda."**